

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS BİLİM DALI

FİNANSAL KİRALAMADA TÜRK KATILIM
BANKALARININ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Songül VARİŞ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Emre BİBER

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Songül VARİŞ'a ait "Finansal Kiralamada Türk Katılım Bankalarının Yeri" adlı çalışma jürimiz tarafından **Bankacılık ve Finans** Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

05.07.2019

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Ahmet Emre BİBER	
Üye : Doç. Dr. Mine HALİS	
Üye : Doç. Dr. Ferudun KAYA	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Finansal Kiralamada Türk Katılım Bankalarının Yeri**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Songül VARİŞ
05.07.2019

ÖNSÖZ

Toplumun belli bir kesimi tarafından sorun olan faiz olgusu, bu kesimin fonlarının piyasa da değerlendirilmediği için reel ekonominin büyümesine olumsuz etki yapmaktadır. Faize karşı duyarlılığı olan insanlar finansman ihtiyaçlarını faizsiz bir sistem katılım bankacılığında karşılamaktadırlar. Üretimin, faizli finansmana ihtiyaç duymadan özel borçlanma araçları kullanılarak daha sağlam ekonomi temelleri atılarak daha güçlü ekonomiye sahip olacağımız muhakkaktır. Bu çalışma da faizsiz finans sisteminin fon kullandırma yöntemlerinden biri olan finansal kiralamanın sektördeki yeri araştırılmıştır. Finansal kiralamanın diğer ülkelere göre kıyasla ülkemize daha geç gelmiştir. 1980’li yıllarda kullanılmaya başlanan finansal kiralama yatırım yapmak isteyen firmalar için büyük avantaj sağlamıştır. Türkiye’de yüksek enflasyondan dolayı faiz oranlarının yüksek olması yatırımcıların kredi çekmelerini engellemektedir bu da yatırımları ötelemektedir. Finansal kiralama ile yatırımcılar bir çok malı kiralarak üretime başlayabilir. Katılım bankaları ekstra bir şubeye ihtiyaç duymadan kendi bünyelerinde leasing işlemlerini yürütmektedirler.

Bu çalışmada Finansal Kiralama da Türk Katılım Bankalarının Yeri incelenmiş buna yönelik kaynak taraması yapılmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Katılım bankalarının yapmış olduğu finansal kiralama verileri toplanmış ve yorumlanmıştır. Finansal kiralamanın katılım bankacılığındaki gelişimiyle ilgili araştırmalar yapılmıştır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın başladığı ilk günden son anına kadar değerli bilgilerinizi, emeğinizi ve tecrübesini paylaşarak yol gösteren, desteğini hiç esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr. Ahmet Emre BİBER’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yaptığım çalışma da hiç bir zaman yardımlarını esirgemeyen Şeyhmus ÖYE’ye ve Aylin MANDUZ’a canı gönülden teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca bizlerden hiçbir karşılık beklemezsiniz bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen Doç.Dr. Ferudun Kaya ve Dr. Öğr. Üyesi Oya ERU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Songül VARİŞ

05.07.2019

ÖZET

FİNANSAL KİRALAMADA TÜRK KATILIM BANKALARININ YERİ

Songül VARİŞ

Yüksek Lisans Tezi

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Emre BİBER

Temmuz 2019, 144 + xvii Sayfa

Katılım bankacılığı konvansiyonel bankacılığa göre riskinin az olmasından dolayı daha avantajlıdır. Bu çerçevede Katılım bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden olan leasing işlemi işletmeler açısından vergi avantajı, kiralama maliyetinin düşük olması, riskin daha sınırlı olması, yabancı kaynak gereksinimini azaltması, teknolojiyi yakından takip etme ve likiditelerini daha karlı alanlarda kullanmaları açısından çok önemlidir. Leasing, yatırıma konu olan bir malın mülkiyeti kiralama şirketinde kalarak, sözleşme de belirlenen kiralar karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilerek, sözleşme süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman yöntemidir.

Katılım bankacılığında finansal kiralamanın etkinliği son yıllarda daha fazla artmıştır. Finansal kiralamanın sağladığı avantajlarının verimliliği arttıkça işletmeler tarafından daha çok kullanılan bir yöntem olmuştur. Bu kapsamda çalışmamızın amacı, Finansal kiralamanın Türk katılım bankacılığındaki yerinin araştırılmasıdır. Öncelikle katılım bankacılığının dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi incelenmiş, daha sonra finansal kiralamanın tanımı, gelişimi, avantajları Türkiye'de finansal kiralama da kullanılan ürünler, finansal kiralamanın katılım bankacılığındaki yıllara göre gelişimi araştırılmıştır. Katılım bankacılığı sektöründe finansal kiralamanın diğer sektörlere göre daha avantajlı kaynaklar sağladığı ve etkinliğinin giderek arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: İslami Finans, Leasing, Katılım Bankacılığı, Finansal Kiralama Sözleşmesi

ABSTRACT

PLACE OF TURKISH PARTICIPATION BANKS IN FINANCIAL LEASING

Songül VARİŞ

Master's Thesis Department of Banking and Finance

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Emre BİBER

July - 2019, 144 + xvii Pages

Participation banking is more advantageous because of its low risk compared to conventional banking. In this context, the leasing transaction, which is one of the fund-raising methods of participation banking, is very important in terms of tax advantages for the enterprises, low rental costs, limited risk, reducing the need for foreign resources, closely monitoring the technology and using liquidity in more profitable areas. Leasing is a financing method that provides the right to use the right of use in return for the rents determined by staying in the leasing company and transfer its ownership to the lessee at the end of the contract period specified in the contract.

The effectiveness of financial leasing in participation banking has increased in recent years. As the efficiency of the advantages of financial leasing increases, it has become a more widely used method by enterprises. The aim of our study is to investigate the place of Turkish participation banks in financial leasing. In this context, it examined the development of the world and in Turkey First of participation banking, and then leasing the definition, development, advantages of leasing in used products in Turkey, the growth over the years in the leasing of participation banking is investigated. In the participation banking sector, it was concluded that financial leasing provided more advantageous resources than other sectors and its efficiency increased.

Key words: Islamic Finance, Leasing, Participation Banking, Financial Leasing Agreement

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. İSLAMİ FİNANSIN TANIMI VE GELİŞİMİ	5
1.1. İslami Finansın Tanımı.....	5
1.1.1. İslami Finansın Temel İlkeleri.....	6
1.2. İslami Ekonomi ve Finansın Temel Özellikleri.....	7
1.3. İslam Ekonomisinin Temel Mekanizması ve Araçları	8
1.4. İslami Finans İçin İslam Ekonomisinin Gerekliliği.....	10
1.5. İslami Finansın Kurucu Nitelikteki Metodolojik Temelleri.....	11
1.5.1. Temel Aksiyomların Hayata Geçirilmesi	16
1.6. Finansal Katılım ve İslami Finans: Organizasyon Yapılar, Ürünler, Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik	20
1.6.1. Katılımcı Finans: Kapsam ve Kısıtlar.....	21
1.6.1.1. Mikrofinans.....	22
1.6.1.2. Mikrosigorta.....	23
1.6.2. Organizasyonel Özellikler, Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk	26

1.6.3. İslami Finans ve Katılımcı Finans	29
1.6.3.1. İslâmî Mikrofinans Kurumları	29
1.6.3.2. MikroTekafül	32
1.6.3.3. Katılımcı Finanstaki Zekat ve Vakfın Kullanımı.....	33
1.7. Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	35
1.7.1. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Gelişimi	35
1.7.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi	39
1.7.3. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Gelişim Süreci.....	46
1.7.3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	46
1.7.3.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası.....	47
1.7.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	48
1.7.3.4. Ziraat Katılım Bankası.....	49
1.7.3.5. Vakıf Katılım Bankası	49
1.8. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları	50
1.9. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri.....	54
1.9.1. Cari Hesaplar	54
1.9.2. Katılma Hesapları	55
1.10. Katılım Bankalarının Kredilendirme Yöntemleri.....	55
1.10.1. Murabaha	55
1.10.2. Müşareke/Muşaraka (Kâr-Zarar Paylaşımı)	57
1.10.3. Mudaraba/Mudarebe (Kâr Paylaşımı)	58
1.10.4. Leasing/Finansal Kiralama(İcara).....	59
1.10.5. Selem Satış Yöntemi.....	60
1.10.6. İstisna Yöntemi	62
1.10.7. Sukuk (Gelir Ortaklığı).....	63
1.10.7.1. İcare Sukuk	63
1.10.7.2. Hibrit/Havuzlanmış Sukuk	64
1.10.7.3. Değişken Faizli Sukuk	64
1.10.7.4. Sıfır kuponlu işlem görmeyen Sukuk	64
1.10.7.5. Gömülü Sukuk	65
1.10.7.6. Genişletilmiş Sukuk Listesi	65
1.10.8. Factoring	65

1.10.9. Risk Sermayesi Ortaklığı	66
--	----

II. BÖLÜM

2. FİNANSAL KİRALAMA	68
2.1. Finansal Kiralamanın Tanımı	68
2.1.1. Faaliyet Kiralaması	70
2.1.2. Dolaylı-Dolaysız Leasing	72
2.1.3. Brüt-Net Finansal Kiralama	73
2.1.4. Sat ve Geri Kirala	73
2.1.5. Tam Ödemeli-Tam Ödemesiz Kiralama	74
2.1.6. Yurt İçi-Yurt Dışı Kiralama	76
2.1.7. Gerçek Kiralama	77
2.1.8. Trampa Kiralama	77
2.1.9. Dönen Kiralama	77
2.1.10. Kişisel Kiralama	78
2.1.11. Alt Kiralama	78
2.1.12. Deneme Süreli Kiralama	79
2.1.13. Yüzde Leasing	79
2.1.14. Ortak Kiralama	80
2.1.15. Kaldıraçlı Kiralama	80
2.2. Finansal Kiralamanın Doğuşu ve Gelişimi	81
2.2.1. Dünyada Finansal Kiralamanın Doğuşu ve Gelişimi	81
2.2.2. Türkiye’de Finansal Kiralamanın Gelişimi	83
2.3. Finansal Kiralamanın Vergi Kanunundaki Karşısındaki Yeri	86
2.3.1. Finansal Kiralama İşlemlerinde KDV Uygulaması ve Teşviklerden Yararlanma	88
2.3.2. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman şirketleri Kanununun Amacı ve Kapsamı	89
2.4. Finansal Kiralamanın Türk Hukukunda Yeri ve Düzenleme Şekli	90
2.5. Finansal Kiralamanın Avantajları ve Dezavantajları	92
2.5.1. Finansal Kiralamanın Avantajları	92
2.5.1.1. Kiralama Maliyetinin Düşüklüğü	92

2.5.1.2. Finansal Kiralamanın Mali Tablolara Etkisi	93
2.5.1.3. Riskin Daha Sınırlı Olması.....	95
2.5.1.4. Yabancı Kaynak Gereksinimini Azaltması	95
2.5.1.5. Teknolojiyi Yakından Takip Edebilme	96
2.5.1.6. Esneklik Sağlama	97
2.5.1.7. Likit Kaynakların Daha Karlı Yatırımlarda Kullanılmasının Sağlanması	97
2.5.1.8. Zamanlamada Girişimciye Üstünlük Sağlanması	97
2.5.1.9. Teşvik Avantajı Sağlanması.....	98
2.5.1.10. Vergiden Sonraki Gelirleri Arttırmada Yararlı Olması.....	98
2.5.1.11. Faiz Hadleri ve Enflasyondan Etkilenilmemesi	99
2.5.1.12. Vergi Avantajı	99
2.5.2. Finansal Kiralamanın Dezavantajları.....	100
2.5.2.1. Finansal Kiralama Konusu Malın Hurda Değerinden Yararlanılamaması	100
2.5.2.2. Yüksek Faiz Maliyeti	100
2.5.2.3. Sözleşme Süresinin Yarattığı Sorunlar.....	101
2.5.2.4. Kiracının Yeniden Değerleme İmkanından Yararlanamaması ..	102
2.6. Finansal Kiralama Sözleşmesi.....	103
2.6.1. Finansal Kiralama Sözleşmesinin İçermesi Gereken Şartlar	104
2.6.2. Finansal Kiralama Sözleşmesinin Unsurları.....	105

III. BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞINDA FİNANSAL KİRALAMA.....	106
3.1. Literatür Taraması	107
3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	110
3.3. Türkiye’de Finansal Kiralama Ve Katılım Bankaları İlişkisi.....	110
3.4. Türkiye’deki Katılım Bankalarında Finansal Kiralamanın Etkinliği ve Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Hizmetleri.....	112
3.4.1. Türkiye’deki Finansal Kiralamanın İşlem Hacimlerine Göre Dönemsel Karşılaştırması	113
3.4.2. Türkiye’deki Finansal Kiralamanın Mal Grupları Dağılım Yüzdesi.....	114

3.4.3. Finansal Kiralama İşlemlerinin Sektörlere Göre Dağılımı	114
3.4.3.1. Yıllara Göre Finansal Kiralama Varlıklarının Sektörel Dağılımı	116
3.5. Türkiye’de Yatırımların Finansal Kiralama Yoluyla Finanse Edilme Oranları	116
3.5.1. Türkiye’de Finansal Kiralama Penetrasyon Oranları	116
3.6. Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Verileri.....	117
3.7. Türkiye’deki Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Gelirleri	118
3.7.1. Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri	119
3.7.2. Ziraat Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri	119
3.7.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri.....	120
3.7.4. Vakıf Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri	120
3.7.5. Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri	121
3.8. Şirketler İçin Ek Bir Finansman Kaynağı Olan Finansal Kiralama	121

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	126
----------------------------------	------------

KAYNAKLAR	130
------------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Bankaların Toplam Şube ve Personel Sayısı.....	42
Tablo 1.2: Bankaların Toplam Özkaynakları.....	43
Tablo 1.3: Bankaların Verdikleri Toplam Krediler	44
Tablo 2.1: Finansal Kiralamanın Bilanço ve Gelir Tablosuna Etkisi	93
Tablo 2.2: Finansal Kiralamanın Rasyolar Üzerindeki Etkisi	94
Tablo 3.1: Finansal Kiralamanın Dönemsel Karşılaştırılması.....	113
Tablo 3.2: Finansal Kiralamanın 2018-2017 karşılaştırması.....	113
Tablo 3.3: Türkiye’deki Finansal Kiralamanın Mal Grupları Dağılım Yüzdesi.....	114
Tablo 3.4: Finansal Kiralama İşlemlerinin Sektörlere Göre Dağılımı.....	115
Tablo 3.5: Yıllara Göre Finansal Kiralama Varlıklarının Sektörel Dağılımı	116
Tablo 3.6: Türkiye’de Finansal Kiralama Penetrasyon Oranları	117
Tablo 3.7: Katılım bankacılığındaki finansal kiralama işlem verileri	117
Tablo 3.8: Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Kiralama 2016-2018 Verileri	119
Tablo 3.9: Ziraat Katılım Finansal Kiralama 2016-2018 Verileri	119
Tablo 3.10: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama 2016-2018 Verileri	120
Tablo 3.11: Vakıf Katılım Bankası 2016-2018 Finansal Kiralama Verileri.....	120
Tablo 3.12: Albaraka Türk Katılım Bankası 2016-2018 Finansal Kiralama Verileri ...	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Tekafül Modellerinin Temel Yapısı.....	31
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği
FKK	: Finansal Kiralama
KDV	: Katma Değer Vergisi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
NCB	: National Commercial Bank
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DESİYAB	: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası
BKK	: Bankalar Kurulu Kararı
RG	: Resmi Gazete
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
KOBİ	: Küçük Orta ve Büyük İşletmeler
AŞ	: Anonim Şirketi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
FİDER	: Finansal Kiralama Derneği
FKB	: Finansal Kurumlar Birliği
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
KKDF	: Kredi Kaynak Destekleme Fonu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

Dünya da olduğu gibi Türkiye’de de toplumun belli bir kesimi, faizi kapsayan işlemlerden yani faiz esasına göre faaliyetlerini yürüten bankalardan uzak durmaktadır. İslami bankacılığın olmadığı ekonomilerde, geleneksel bankacılık sistemini kullanmak istemeyen toplumun bir kesiminin yatırım ve tasarrufları reel sektöre kazandırılmayarak atıl kalmaktadır. 1960 yıllarda başta İslam ülkeleri olmak üzere birçok ülke de faizle işlem yapmak istemeyen tasarruf sahiplerinin fonlarının ekonomiye kazandırabilmek amacıyla, kâr-zarar esasına dayanan bankacılıkla ilgili girişimlerde bulunulmuştur. Türkiye’de ise katılım bankacılığı faaliyetleri 1985 yılında Özel Finans Kurumu adı altında finans kurumları ile başlanmıştır.

Katılım bankacılığının tercih edilmesindeki faktörlerin başında yaşanan küresel krizlerden etkilenmemesidir. Çünkü katılım bankacılığında yapılan işlemlerde alacağın menkul kıymetleştirilmesi yoktur ve yüksek riskli olan finansal işlemlere ve spekülasyona izin verilmez. Bu yüzden katılım bankacılığı sektöre daha derinlemesine giriş yaparak Dünya da ve Türkiye’de hızlı gelişme göstermektedir.

Türkiye’nin ekonomisi için önemli olan finansal istikrarın ve güvenin sağlanmasında katılım bankaları önemli rol oynamaktadır. Finansal istikrarsızlıklar ekonomik kriz yaratan ve olumsuz sonuçlar üreten bir olgu olduğu için, bu konuda kanun kapsamında usul ve esasların düzenlenmesi yapılmıştır. Katılım bankacılığın asıl odak noktası üretim ve ticari faaliyetin oluşturduğu faiz dışı bankacılık olarak veya fon toplanmasını ve risk temelli şekilde kâr veya zarara katılma ilişkisine bağlayan bir sistemdir.

İslami bankacılık konveksiyonel bankacılıkla özel sermaye, serbest rekabet piyasası, mali ürünlerin ihracı vb. konular da ortak noktada buluşurlar. Aralarındaki temel fark, geleneksel bankacılıkta hizmet karşılığı faiz alınırken, katılım

bankacılığında ise yapılan ticari işlemler karşılığında kâra veya zarara ortak olunur yani işlemler faizsiz bir şekilde yürütülür. Bu durum da mali kesime bir renk, canlılık ve zenginliğin yanı sıra niteliksel ve simgesel bir seçenek sağlamaktadır. Katılım bankaları İslami kurallar çerçevesinde faizsiz bankacılık işlemlerini yürütürler geleneksel bankacılık ise faizle borç toplayıp faizle borç veren kapitalist bankalar düzenidir.

Türkiye’de finansal araçlardaki gelişim ve değişim katılım bankacılığında da kendini göstermiştir. Bunlardan birisi de finansal kiralama yöntemidir. Türkiye gibi tasarrufların yetersiz olduğu gelişmelerin sınırlı kaldığı ekonomilerde yeni finansman yöntemlerinin uygulanması bir zorunluluktur. Enflasyon ve faiz oranlarının yüksek olduğu ekonomilerde yatırım yapmak isteyen işletmelerin ellerindeki nakitleri makine-teçhizata yatırmak yerine bu duran varlıkları kiralayıp, nakitlerini daha kritik yerlerde kullanabilmektedirler. Dolayısıyla işletmeler için finansal kiralama büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultu da ülkemizde 1985 yılında 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu çıkarılarak, finansman sağlamaya yönelik finansal kiralama işlemleri düzenlenmiş ve likidite sorunu yaşayan yatırımcılara yeni bir finansman yöntemi sunulmuştur. Ülkemizde 1985 yılından beri uygulanan finansal kiralama işlemleri, küçük orta ve büyük işletmeler için önemli bir finansman kaynağı haline gelmiştir.

İşletmeler için finansman ve yatırım aracı olarak kullanılan finansal kiralama, genellikle bilançonun en önemli aktif kalemlerinden birisi olan sabit varlıklarla ilgilidir. Finansal kiralama, bir iktisadi kıymetin yatırımlarında satın almaya alternatif olan ve esasen söz konusu bu kıymetlerin bir bedel karşılığı edinilmesini sağlayan orta ve uzun vadeli bir finansman tekniğidir Avrupa ülkelerinde de yaygın olarak kullanılan finansal kiralama, ABD’de yabancı kaynaklarla finanse edilen sabit varlık alımlarının üçte biri finansal kiralama aracılığıyla sağlanmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de finansal kiralama yatırımların devamlılığının sağlanması açısından sabit sermaye oluşumunda ve üretimin sürdürülebilirliğinde önemli bir yere sahiptir. Sermaye kiralaması olarak da bilinen finansal kiralama, kiralanan kıymetin mülkiyeti mal sahibinde yani kiraya veren tarafta, varlığın kullanım hakkının ise kiracı da kaldığı bir kiralama tekniğidir. Finansal

kiralama sözleşmesi ile kiracı, kiralanan varlığın ekonomik ömrünün önemli bir kısmını kullanma yetkisine sahiptir. Bu yolla şirketler vergi avantajı, dış borçlanma olmadan kaynak yaratılması ve likiditelerini daha karlı alanlarda kullanmaları vb. gibi avantajlara sahip olmakta böylece risk ve belirsizlik unsurlarının minimize edildiği bir ortamda hem yatırımların sürdürülebilirliğini sağlamakta hem de küresel rekabette avantaj sahibi olmaktadır.

Ülkemizde finansal kiralama ile ilgili ilk düzenlemeler 1985 yılında daha sonra 2003 yılında yapılmıştır. Ülkemiz 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununu çıkararak, finansal kiralama işlemlerini kanunlaştıran dünya da sınırlı sayıda ülkelerden birisi olmuştur. Halen yürürlükte olan ve BDDK tarafından yapılan diğer bir düzenleme ise; 17.05.2007 tarih ve 26525 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerince Uygulanan Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi hakkındaki tebliğdir.

Bu çerçevede çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ilk olarak tezimizin konusu gereği İslami finansın tarihsel arka planı ve metodolojik ilkeleri ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, İslami finansın tanımı, İslami finansın doğuşu ve gelişimi, İslami finansın organizasyon yapıları ve ilkeleri, İslami finansın gerekliliği, mekanizma ve araçlarına değinilmiştir. Katılım bankacılığının seyreden yıllar içindeki gelişimlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Finansal kiralamanın Türkiye ekonomisi için üretimin verimliliğini ve sürekliliğini sağlanması, yatırımların teşviki özellikle ekonomideki büyüme oranlarına katkısı, tüm sektörlerde zorunluluk haline gelen teknolojik yenilenmeler ve değişime ayak uydurulmasına katkıları nedeniyle tezin ikinci bölümüm de finansal kiralamanın tanımı, türleri, Türkiye’de finansal kiralamanın tarihsel süreç içindeki gelişimi hukuksal ve teorik yapısını ve faydalarına değinilmiştir. İlk ve ikinci bölümlerde anlatılan finansal kiralama faaliyetlerinin tüm aksiyomlarının uygulama biçimlerinin ülke ekonomisine ve kurumlara katkılarının nicel verilerle desteklenmesi amacıyla son bölümde Türkiye’deki katılım bankalarında finansal kiralamanın etkinliği ve katılım bankalarının finansal kiralama hizmetleri, yıllara göre finansal kiralamanın sektörel gelişimi, Türkiye’deki katılım bankalarının finansal kiralama raporlarına değinilmiştir. Çalışma, literatür taraması yapılarak birincil

kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede katılım bankacılığı, Finansal kiralama ve katılım bankacılığında finansal kiralama olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

İslami Finans'ın önemli araçlarından olan Finansal Kiralama ülkemizde yatırımları finanse etmesi ile ekonomik büyümeye, üretimin etkinliğinin artmasına, sağladığı iş alanları ile istihdam da artışa katkıları açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Katılım bankacılığı faaliyetleri arasında yer alan finansal kiralamanın 2018 yılı ve öncesi verileri analiz edilerek bu alandaki büyümesi ve gelişimi incelenmiş olup, büyüme trendi içinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu işlevleri ve sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda finansal kiralamanın ülkemizde işlem hacmini büyütmesi ve bir çok sektörde gelişim göstermesi beklenmektedir. Katılım bankaları finansal kiralamanın büyümesi ve gelişmesinde önemli iletişim kanalları sağlamaktadır.

Çalışmanın amacı Katılım Bankacılığın da finansal kiralamanın 2018 yılı ve öncesi verileri analiz edilerek bu alandaki büyümesi ve gelişimi incelenmiştir.

Çalışma da kullanılan yöntem veriler üzerinden nitel analiz yapılarak finansal kiralamanın katılım bankacılığında ki gelişimi gözlemlenmiş, hangi sektörlerde finansal kiralama yapıldığı ve katılım bankacılığında ne kadarlık bir işlem hacminin olduğuna bakılmıştır. Katılım bankalarının finansal kiralama gelirleri ayrı ayrı incelenmiş olup sonuçları teze aktarılmıştır.

I. BÖLÜM

1. İSLAMİ FİNANSIN TANIMI VE GELİŞİMİ

1.1. İslami Finansın Tanımı

İslami finans, bütün açıdan ekonomik kalkınma üzerinde etkili olan yeni bir disiplin olarak kabul edilse de yeni bir olgu olarak henüz tam olarak anlaşılamamıştır. İslami finans İslam'ın kendisi kadar eski olup ekonomik sisteminin ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır. İslami finans, Müslüman ülkelerce uygun kabul edilen finansal yöntem ve araçların dizaynını ve alınıp satılması olarak ifade edilmektedir. Sistem açısından bakıldığında, ekonomi içinde işleyen endüstrilerin bir sektöre ait olduğu ve sektörlerin sırasıyla daha büyük bir sisteme ait olan alt sistemleri oluşturduğu anlaşılır. Örneğin, bütün bir ekonomi sistemi içinde uçak imal eden firmalar, taşımacılık alt sistemine ait olan havayoluna aittir. Yani İslami finansta ortaya çıkan unsurlar klasik finansın alt sistemidir (Mirakhor ve Bao 2009: 29). İslam ekonomisinin temel ilkelerinin asırlık geçmişe sahip ve İslamiyet'in başladığı günden itibaren bir kısmının tatbik ediliyor olmasına rağmen, çağdaş finansal piyasalarda ancak 1980'li yıllarda kendini göstermeye başlamış ve bu yüzyıl başlarında küresel finans faaliyetlerinde etkin bir şekilde rol oynamaya başlamıştır. Bazı tahminlere göre son yirmi beş yıl içinde İslami finansal varlıkların toplam hacmi yılda yüzde 15 ile 20 arasında artış göstermiş olup günümüzde ise 1,3 trilyon doları aşmıştır (Ernst ve Young 2012: 13). İslami finans genelde Müslüman ülkelerde yaygın olarak kullanılırken günümüzde küresel bir İslami finans haline gelmiştir. Son yıllarda, geleneksel finans sektörünün öncüleri konumunda olan Londra, New York ve Hong Kong gibi merkezler İslami finansla büyük ilgi göstermekte ve Batılı yatırımcılar gittikçe İslami finansal ürünlerini yatırım aracı olarak daha fazla değer görmektedir.

1.1.1. İslami Finansın Temel İlkeleri

Her Sosyo-ekonomik sistemin olduğu gibi İslam ekonomik sisteminin ve dolayısıyla finansının da bazı temel ilkeleri vardır. Bu ilkeler temel olarak İslami finansal sistemin işleyişinin ana hatlarını, temel prensiplerini veya temel kurallarını belirler. İslam dini ile de uyumlu olan bu temel ilkeleri şu şekilde ifade etmiştir.

Faiz Yasağı: İslami ekonomik sistemin ana prensibi ‘ribâ’(faiz)’in dinen yasaklanması esasıdır. Anlam olarak fazlalık olarak nitelendirilen ribâ, borç verme veya diğer mübadele işlemlerinden kaynaklanan, sermayedeki gereksiz şekilde ve emek harcaması olmadan ortaya çıkan artışa denir. Daha açık bir ifadeyle pozitif, sabit ve önceden belirlenip vadeye bağlanan belli bir oran yahut yatırımın performansı dikkate alınmaksızın garanti edilmiş belli para miktarı faiz olarak tanımlanır ve İslâm’da Bakara suresi ile kesin olarak yasaklanmıştır (Bakara Suresi 275.Ayet). İslâm alimleri, ribâ’nın sadece tefecilerin uyguladığını değil günümüzdeki yaygın faiz uygulamasını da kapsadığı konusunda görüş birliği içindedirler. Faiz yasağının doğrudan etkisi, önceden belirlenen faiz oranı ile sırf borç temelli olarak ihraç edilen senetlerin yasak olduğu şeklinde ortaya çıkar (İkbal ve Mirakhor 2014: 4).

İslam ticari faaliyeti yaparak kâr elde etmeyi yani haksız kazancı engellemek ister. Kısaca İslam kâr elde etmeyi teşvik ederken faiz uygulayarak gelir elde etmeyi yasaklar.

Risk Paylaşımı: Dinimizce faizin haram kılınmasının sonucunda İslami finans sistemindeki faiz ve borç esasına dayanan senetler sistemden çıkarılmıştır. Böylece finansman sağlayıcılar sadece kredi veren kuruluşlar olarak değil, piyasaya yatırım sağlayan kuruluşlar olur. Fon sağlayıcı ile işletmeciler, ticari faaliyetler sonucu ortaya çıkan riskleri, kar ve zarar paylaşımı prensipleri çerçevesinde paylaşırlar (İkbal ve Mirakhor 2014: 4).

Varlığa Dayalı Ticari İşlemler: Faizle borçlanma yasağı ve risk paylaşımının teşvik edilmesi reel piyasa ile finansal piyasalar arasında doğrudan bir ilişkinin

bulunduğu bir sistemi açıklar. Bu durumun sonucu olarak sistem, faaliyetlerinin şeffaf ve net biçimde reel piyasa faaliyetiyle ilişkilendirildiği finansman ile varlığa dayalı ticari işlemler arasında doğrudan ilişki olan maddi temelli bir ekonomiyi özendirir. Bu sistemde varlığın performansı ile onun finansmanında kullanılan sermaye getirisi arasında güçlü bağ vardır (İkbal ve Mirakhor 2014: 4).

Potansiyel Sermaye Olarak Para: Potansiyel sermaye aracı para olarak görülmektedir. Yani para sadece üretime destek olmak için diğer ekonomik kaynaklarla bir araya geldiğinde gerçek bir sermaye haline dönüşür. Dinimiz, parayı bir araç olarak görmekte, paranın bir değer ifade etmesi ise potansiyel sermayeden, aktif sermayeye doğru aksiyom aldığı anda kabul ve tasdik eder (İkbal ve Mirakhor 2014: 4).

Spekülatif Hareket Yasağı: İslami ekonomisi ürünlerin stoklanarak fiyatların manipüle edilmesini uygun bulmadığı gibi aşırı belgisizlik, risk ve kumar niteliğine sahip uygulamaları engeller (İkbal ve Mirakhor 2014: 4).

Sözleşmelerin Dokunulmazlığı ve Mülkiyet Haklarına Riayet: İslamiyet mukaveleler hususunda açık ve net bir şekilde sorumluluklara bağlılığı kutsal bir yükümlülük olarak kabul edilir. Bu özellik simetrik olmayan bilgi ve ahlaki tehdit riskini minimuma indirger. İslamiyet mülkiyet haklarının savunur; herhangi bir kişinin mülkiyet hakkına tecavüzü kesinlikle yasaktır (İkbal ve Mirakhor 2014: 5).

1.2. İslami Ekonomi ve Finansın Temel Özellikleri

İslami finans ekonomik kalkınma, İslam'ın temel öğretilerinden kaynaklanan belli kural ve ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkelere en akılda kalanı faiz yasağıdır. Faiz yasağının birincil sonucu üretim unsurlarını bir araya getirme problemidir. Başka bir deyişle; $Q=f(K, L, N, E, \dots)$ üretim fonksiyonunda Q üretimi, K sermayeyi, L işgücü, N doğal kaynakları ve E girişimciliği temsil ediyorsa üretim için bu unsurların bir araya getirilmesi şarttır (İkbal ve Mirakhor 2014: 144).

Klasik ekonomilerde sermayesi üretim süresince kullanılan sermaye sahibi faiz ile, girişimci ise kâr ile ödüllendirilir. Ama İslami ekonomide faiz yasak olduğundan ödüllendirme sistemi daha farklıdır. Sermaye sahibi hiçbir şekilde faiz almaz sermaye sahibinin parası girişimciye klasik yollarla aktarılamaz. Bu problem ise sermaye sahibinin kâr ile ödüllendirilmesiyle ortadan kalkar. Yani; sermaye sahibiyle girişimci kârı paylaşır. Ama bu nokta da bir sorun var ki; Kâr= risk olduğuna göre risklerde paylaşılmalıdır. Riskler kayıplara sebep olur dolayısıyla kayıplarda paylaşılır. Bu nedenle İslami finasta sermaye sahibi kâra zarara ortaktır (İkbal ve Mirakhor 2014: 144).

İslami ekonominin çok önemli bir diğer ilkesi ise kârla ilgilidir. Klasik ekonomide sadece ve sadece kâr maksimizasyonu hakimken İslami ekonomide kârın sınırlı maksimizasyonu esastır. Müslüman iş adamları İslam'ın emrettiği biçimde ve ahlaki anlayışa bağlı kalarak maksimize ederler. Böylece kârlar helal ve meşru araçlar vasıtasıyla üretildiği sürece herhangi bir üst limit dayatması söz konusu değildir. İslam anlayışı Kuran'ın emirleri doğrultusunda oyunun kurallarını belirler ve sonra bu kurallar çerçevesinde, rekabet edebilmesi için kişiyi özgür bırakır (Zaim 1994: 103).

1.3. İslam Ekonomisinin Temel Mekanizması ve Araçları

İslam finans sisteminin kurucu nitelikteki prensipleri, doğasına has değer yargılarıyla, kurumlarıyla ve aksiyomlarıyla yeni bir çözüm getirdiği fikrini ispat etmek amacıyla objektif İslam ekonomi sistemini ortaya çıkarmaktadır. Sistemik yaşamın alternatif bir bölümü olan İslam finans, belirlenen prensipler ile normlar çerçevesinde ekonomik işlemlerin faaliyet gösterdiği kuruluşlar ile çalışır. Farklı bir ifade ile “İslam Ekonomisi İslami toplum hedefini gerçekleştirmek için farklı bir kurumsal yapı ve eşsiz bir hükümet rolü gerektirdiği için dünyadaki diğer ekonomik sistemlerden farklıdır” (Arif 1989: 87). Diğer tüm kuruluşlar gibi İslami kurumlar da ticaretle bağlantılıdır. Bununla birlikte Hisbe gibi, kamu toplumlarında genel ahlakı ve kamu düzenini koruma ve denetleme faaliyetlerinden sorumlu kurumlar, ekonomi ve piyasa yönetimi gibi

kurumlarla da bağlantılıdır. Genel hatlarıyla İslami finans sistemine ait işlemler aşağıdaki gibi kurallar ve kuruluşlar aracılığıyla oluşturulur (Asutay 2014: 131).

Başlangıç olarak, yoksul insanlara yardım amaçlı verilen zekat alınan olumlu önlemler arasındadır. Sistemli bir şekilde yönetilirse, zekat için ayrılan fonların yoksulluğu azalttığı yönündeki pozitif etkilerini daha da çoğaltmak için çeşitli metotlar geliştirilebilir. Toplanan fonları, ekonomik olarak gelir düzeyi yetersiz olan kişilerin temel gereksinimlerini gidermek amacıyla kullanılmalıdır. Ekonomik ihtiyacı olan insanların hayatta kalmalarını ve asgari yaşam standartlarını sürdürülebilmelerini sağlayan projeler geliştirmek zekat fonlarının günümüz modelidir. İslam ekonomi sisteminde bir diğer önemli kurum olan Hisbe Kurumu, piyasanın başarısızlıklarına eksikliklerine cevap vererek ve piyasanın aşırılıklarını minimum bir seviyeye çekerek piyasayı etkin bir şekilde yönetir (Asutay 2014: 131).

İkincisi, sadaka gibi gönüllü yapılan yardımlar; insanların temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Gönüllülük esasına dayalı sektörün parçası olarak görev yapan vakıf ve dernekler, hükümetin ve piyasa mekanizmasının başarısızlıklarından dolayı bireylerin hiç karşılanamayan ya da yeterince karşılanamayan ihtiyaçları karşılamayı amaçlar. Vakıf ve dernekler sağlık, eğitim, yemek dağıtımı gibi hizmetleri de sağlamayı amaçlar. İhtiyaç sahiplerinin taleplerine cevap vermek amacıyla vakıf tarafından biriktirilen kaynaklar, toplumun yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla nakit-vakıf sistemi ve insani kalkınma projeleri vasıtasıyla birçok insana ve şehre yardım götürebilmektedir (Asutay 2014: 131).

Üçüncüsü, riba gibi yasaklayıcı önlemler, faizin çalışmadan elde edilen kazanç olması ve üretici ekonominin temel işleyişine ve verimliliğine negatif etki yaratacağından dolayı yasaktır. İslam ekonomisi, önceden belirlenen sermayeyi paylaşmayı, riski dağıtmayı ve elde edilen kar-zararı paylaşmayı amaçlar. Bireyleri ekonomik sisteme etkin bir şekilde adepte eder. Toplumda sosyal denge ile birlikte ekonomik dengenin sağlanması için faiz yasaklanmıştır. Ekonomik hedefi gerçekleştirmek için İslami bankalar, 1960 yılı ve takip eden dönemlerde modern bankalar şeklinde yapılaştılar (Asutay 2014: 132).

Müslüman ekonomistlerin görüşlerinde ek bazı vergilerin uygulamaya nasıl konulacağına ilişkin soru işaretleri uyandıracak şekilde belli birkaç önemli vergiden söz edilmiştir. Ancak ekonomistlerin bu konuda gözden kaçırdıkları birkaç konu vardır. İslami bir ekonomide vergiler az ve vergi yükü de hafif olmalıdır. Dengeli bir bütçenin olduğu ekonomilerde gelirler sınırlı olduğu için harcamalarda sınırlı olacaktır. Milli savunma çok önemli olduğu için gelirin büyük kısmı savunmaya ayrılmalı, eğitim sağlık hizmetlerine ve diğer sosyal hizmetlere daha az fon ayrılmalıdır. On altıncı yüzyıla ilişkin Osmanlı bütçeleri durumun gerçekten böyle olduğunu göstermektedir (Barkan 1953: 54).

Kamusal hizmetlerin tedariki sırasında ortaya çıkan boşluk vakıflar tarafından kapatılır. Batıda hayır kurumları ya da insani yardım dernekleri olarak bilinen vakıflar, toplumun ihtiyacı olan en önemli hizmetlerin finanse edilmesi, düzenlenmesi ve sürdürülebilmesi için yüksek gelirli bireyler tarafından sağlanan gönüllü yardım fonlarındadır. İslam dünyasında vakıflar aracılığıyla toplanan yardım fonları oldukça yaygındır (Asutay 2014: 132).

Toplumların refah düzeyini arttırmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için kurgulanmış kuruluşlar ve araçlar farklı boyutları ile İslam ekonomi sisteminin temelini oluşturur. Vakıf-dernek gibi İslami kuruluşların ana ilkeleri, prensipleri ve değer yargıları göz önüne alındığında, yaptıkları başarılı faaliyetlerle İslam ekonomisinin kurucu opsiyonu ve aksiyomları ile kendine özgü kurumlar olduğunun göstergesidir (Asutay 2014: 132).

1.4. İslami Finans İçin İslam Ekonomisinin Gerekliliği

İslam'ın anlayış ve kuralları ile kendi sürecini yaratan, olgunlaşan ve büyüyen İslam ekonomisinin bir parçası olan İslami finans son yıllarda konvansiyonel finans sistemi içerisinde adını duyurmaya ve kök salmaya başlamıştır. Kendine özgü olan bu finansal yöntem, şeriata uygunluğu ve alternatif bir finansal yöntem olma açısından, hukuki ve mekanik anlamda İslam ekonomisi şartlarına uygundur. İslami finansın temel

ilkelerini ve kurallarını uygulaması şeriate uygunluk açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bu süreçte, İslami sermayenin gösterdiği gelişim, İslam ekonomisi esas prensip ve kurallarının dışına çıkarak “kapitalist” eğilimlere yaklaştığı gözlemlenmektedir. İslam’ın normlarına uygun bir ekonomik sistemin zorunluluğu bu yüzden şarttır. İslami finansın kendine özgü değerlerini koruması, özgün ve eşitlikçi bir düzen olma açısından İslami ekonomik sistemin olması önemlidir (Asutay 2017: 119).

İslam ekonomik sisteminin günümüzdeki modernleşmiş modeli, 1970 yılı ve müteakip dönemlerde oluşan ve kapitalist rejimler üzerine kurgulanan üretim ile tüketim piyasalarına alternatif bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanan değişimler ve gelişimlerde, İslam ekonomisinin gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve sosyal olaylardaki başarısızlıklarından kapitalist ekonomik düzenin sorumlu olduğunu söylemektedir. Bu sebeple, İslam ekonomisinin kapitalist sistemlere alternatif finansal sistem olduğu iddia edilmektedir. İslami ekonomisinin bu seri gelişim döneminde, esas nitelikli değerlere odaklanması gerekirken İslam ekonomisi araştırması hedeflenen projeleri ihmal edilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak, bu yeni değerler dizisi etik sistemini yaratan esas nitelikteki kanunlar ve altyapısal reformlar inşa edilmeden, bu alanda altyapısı güçlü bir finansal sistem inşa etmek güç olacaktır. Bu bağlamda İslami finansın gerekli olduğunu, reel ekonomik sisteme alternatif bir söylem olan İslami finansın esas irfanını araştırarak daha fazla gelişmesine katkı sağlanmalıdır (Asutay 2017: 120).

1.5. İslami Finansın Kurucu Nitelikteki Metodolojik Temelleri

İslam ekonomisinin siyasi ve iktisadi sistemin doğasına entegrasyonu, epistemolojik olarak, kurumları ve bunların işleyişi ile varolan sistemle bağlantılıdır. Ancak, ekonominin İslami açıdan sistematik doğasını analiz etmek, sistem olarak değerlendirilmesi için gereken ana aksiyomları araştırmak İslam ekonomisi açısından önemlidir. İslami finans sistemi içindeki kurumlar kadar ekonomik ajanların davranışlarını oluşturan asıl faktörler, kurucu nitelikteki aksiyom ve felsefi temellerdir

(Arif 1989: 84). Bu aksiyomlar sayesinde ekonominin mikro temellerini belirlemektedir.

Ahmad, Chapra, El-Ghazali, Naqvi, Siddiqi ve Sırageldin gibi önemli İslam İktisatçıları İslami finansın ve ekonomisinin kavramsal ve ana temelleri üzerine aksiyomatik yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu aksiyomatik yaklaşımlar İslam ekonomisinin ve İslam ahlakına ilişkin ahlaki kuralların insan hayatının tüm dönemlerini kapsayacak bir yaklaşım ile açıklamaktadır (Arif 1989: 84).

İslam ekonomisinin temeline dayanan felsefi temellerin sosyalizm ve kapitalizm gibi diğer ekonomik sistemlerden işleyiş ve yapı olarak tamamıyla farklı olduğunun belirtilmesi gerekir. İslam'ın ahlaki değerleri İslam ekonomisinin sistematik doğasının oluşturulmasında önemli bir destek sağlamaktadır. Tüm bu anlatılanlardan yola çıkılarak İslam ekonomisinin aksiyomları aşağıda açıklanacağı gibidir:

Tevhid (Allah'ın birliği ve hakimiyeti) aksiyomu: İslam'ın temel görüşü Allah'ın varlığını tek oluşunu ve tevhid inancını esas almaktadır. Bu inanç “mükemmel olmayan ve sonlu olan sosyal kurumları mükemmel ve sonsuz varlıkla ilişkilendirerek özellikle İslam'ın dikey boyutunu ifade etmektedir”(Nagvi 1994: 26). Tevhid, her bireyi kâinatın bir bütünü olarak kabul etmesi yönüyle, İslam ekonomisi sisteminin vazgeçilmez esaslarından biri olarak görülmektedir. Allah'ın birliği ve hakimiyeti aksiyomu prensibi, risale(ilahi rehberlik kaynağı olarak Allah'ın peygamberlerini); ahiret (ilahi kanunlara dayanarak hesap verme sistemi ve ölümden sonraki yaşamı) kavramları aracılığıyla sürdürülebilir istikrarlı bir sisteme işaret etmektedir (Ahmad 2003: 193). Bu kavramlar İslami normları yansıtan tüm piyasa hareketleri için bir kapsam oluşturmaktadır.

Adalet ve İhsan aksiyomu (eşitlik ve yardımseverlik veya sosyo-ekonomik adalet): İnsanlar yaşadıkları toplumda adil, demokratik ve eşit yani tarafsız olmasını talep etmektedirler. Bu talep “sosyal eşitlik durumunu ifade eden” yardımseverliği ve sosyo-ekonomik adaleti teşvik etmektedir (Naqvi 1994: 267). Bu adalet ve ihsan aksiyomu “herkese hakkını vermek” adaletli davranmayı açıklarken, tevhit inancıyla beraber değerlendirildiğinde “hem bireysel hem de toplumsal, iyi bir refah seviyesine

ulaşmak” sonucuna ulaşılmaktadır (Ahmad 2003: 193). Bu sayede bu aksiyom muadelet ve adaletin, “politik, yasal, ekonomik ve sosyal kurumların temel öğelerinin bütün erdemleriyle” çatısını oluşturmaktadır. Bu aksiyomun ana hedefleri; zamandan bağımsız bir şekilde nesiller arası eşitliği sağlamak için önce birey sonra bireylerin oluşturduğu topluluklardan günümüz ve gelecek kuşakların gereksinimleri için nesiller arasında bir bağ kurmaktadır. Kişilerin gereksinimlerini giderecek politik kararların alınması, hayatlarını asgari düzeyde sürdürebilecek düzeyde gelir sahibi olmaları, zenginliğin eşit bir şekilde dağıtılması için geliştirilen politikalarlardır. Ekonomik büyüme ve istikrara yönelik politikalar oluşturarak İslami finansı güçlendirmektedir (Naqvi 1994: 27).

Ikhtiyar(özgür irade) aksiyomu: İslam ekonomisi zihniyetinde, bireylere hür irade verildiği kabul edilir. İslam ekonomisinde hür iradenin sınırsız ve gönüllü(Naqvi 1994:29) olmasının yanı sıra, toplumların yapısal dönüşümleri özgürlük yorumunun ve tanımının zaman içerisinde büyük değişkenlikler göstermesi sebepleri göz önünde bulundurulursa, yaygın olan ana ve temel genel ilkeler tarafından rehberlik edilebilmektedir (Naqvi 1994: 27). Bu nedenle, bu durum ekonomik faaliyetlerin fonksiyonel normlarını, İslami ekonomik sistem oluşturur.

Farz (sorumluluk) aksiyomu: İslami finans sistemi içinde bu aksiyom, yardım için alınan yükümlülüğün isteğe bağlı olmasını açıklamakta aynı zamanda, insanların ve toplulukların dünyada bireylerin temsilcisi oldukları varsayımı ile Tevhid ilkesinden kaynaklanan toplumun iyiliği için bazı ortak uyulması gereken zorunlulukları tanımlamaktadır. Bunların yanında insanın Allaha, kendine ve topluma karşı sorumluluğu bu aksiyomun ana amacıdır. Farz aksiyomunun tarafları, tüm insanlığa özgü olarak ifade edilse bile, kendine has özellikleri ve karakteri olan bireyin, ana ahlaki ilkelerine vurgu yaptığını (Naqvi 1994: 33) ifade etmektedir. Dolayısıyla ekonomi literatüründe tüm toplumun üstlendiği yükümlülükler ve sosyal bir rolü bulunmaktadır.

Rububiyet aksiyomu: Bu aksiyom, her koşulda tüm canlılara ihtiyaç duydukları gereksinimleri karşılanması, onu eğitmek ve idare etmesidir (Ahmad 1979: 20). Rububiyet aksiyomu değerlendirildiğinde kesintisiz bir yaratma, rızıklandırma, nimet

verme, yetiştirme, terbiye etme konularında kusursuz bir sanat söz konusudur. Gıda ve besine ilişkin doğruluğunu ifade eden, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyip, diğer zaruri gereksinimlerini engellemek için İslam ekonomisi bu aksiyyomun önemli bir parçasıdır. Bu aksiyyom değinilen diğer bir konu sosyal yaşam ile ekonomik yaşam arasında uyum olmasını aynı zamanda kalkınma ve ekonomik büyümenin devamlılığı ülke ekonomisi açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. İslami ilkeler ile belirtilen bu adaletli ve sürdürülebilir çevre, refah seviyesi yüksek bir toplumun ancak insanın çabasıyla gerçekleşeceği savunulmaktadır (Ahmad 1979: 20).

Tezkiye aksiyyomu: İslam ekonomi aksiyyomunda Tezkiye; davranışların ve ilişkilerin terbiye edilmesi vasıtasıyla kusursuza doğru bir dönüşümü ifade eder. Tezkiye aksiyyomu; tevhit adalet, farz ve rububiyet aksiyyomlarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu aksiyyom bireyin kendini geliştirmesini söyler, bu da ekonominin ve toplumun gelişmesini sağlar. Diğer bir ifadeyle bu prensip, insanlığın tüm yönleriyle paralel bir biçimde gelişmesini açıklamaktadır. hayatın bütün yönleri ile uyumlu bir Tekamül sürecine işaret etmektedir. Sonuç olarak tezkiye aksiyyomu iki dünyada da ahlaki zenginliği ifade etmektedir (Ahmad 1994: 20).

Hilafet aksiyyomu ve Allah'a karşı hesap verme bilinci: Allah, kendisinin bir varisi olarak yeryüzünde insanoğlunu yaratmıştır. Bu sebeple “insanın rolü, pozisyonu ve misyonu hem bireysel hem de toplumsal olarak, Allah’ın emirlerine uymak, iyiliği desteklemek, kötülüğü yasaklamak, adaleti tesis etmek, ihsanı teşvik etmek, güzel bir hayata ulaşmakla sonuçlandırmaktadır” (Ahmad 2003: 193). Bu nedenle, Allah’ın halifesi olmak dünya da kişinin rolünü tanımlar. Sorumluluklarının ana hatlarını çizer ve varoluşunun sebebini açıklar. Vekillik, moral, politika gibi İslami kavramlar ekonomi ve sosyal organizasyonların ilkelerini takip eder. Bu yüzden hilafet prensibinin etkileri evrensel bir dayanışmayı, kaynakların sürdürülebilir tüketimini, Allah’a tevekkülü, mütevazı bir yaşam tarzını benimsemeyi ve günlük hayatını idare etmek için insani özgürlüklere ve değerlere sahip olmayı gerektirir. Ayrıca Allah’tan önce insanlığa karşı sorumluluk anlayışı veya ahiret ile birlikte, İslami bir ekonomik sistemin birbiriyle pozitif yönlü bir korelasyon içinde çalışan, iki boyutlu bir fayda fonksiyonuna

dayandığı ifade edilmektedir (Ahmad 1979: 12). Örneğin bir insan bu dünyada toplumun faydası için ne kadar çalışırsa, ahirette o kadar sevap kazanacaktır.

Şeriat'ın amaçları(Maqasid al-Shari'ah): Şeriatın amacı İslami kuralların yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli olan yasal süreçler ve kurallara ana çerçeve sağlamaktır. Şeriat'ın bu prensibi, İslam ekonomisini betimlemek ve Şeriatın hedeflerine uygun olarak İslam ekonomisi ilkelerini yeniden değerlendirmeyi hedeflemektedir. İslam ekonomi ilkeleri “insanın iyiliği” yönünde yol gösterici çalışmalar yaparak bu yönde adımlar atmaya amaçlamaktadır. Gazali tarafından şeriatın hedefleri, İslami yaşamın ve idarenin yolu, insanlığın iyiliğini özendirme şeklinde tanımlanmıştır. İnsanı iyiliğe teşvik ettirmenin özünde inanışını, nefis terbiyesini, akli varlığını, soyunu ve değerlerini korumak düşüncesi yatmaktadır (Chapra 2000: 118). Başka bir deyişle, Şeriatın hedefi ekonomik faaliyetlerin verimli ve etkin bir biçimde motivasyon kaynağı sağlamak olarak görülebilir.

Sıddıki 2004 yılında şeriatın amacını yeniden yorumlamış ve bu aksiyoma yeni bir bakış açısı katmıştır. Gazali'nin Şeriatın amaçları üzerine yaptığı yorumlar yüzeysel olarak kalmakta, toplumsal yönünü göstermeden birey yönlü açıklamalar yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle Sıddıki, İslam ekonomisinin ahlaki değerlere sahip olması ve bunun üzerine kurgulanması gerektiğine değinmektedir. İbn-i Kayyim, İslami ekonomik sistemi eşitlik ve adalet üzerine kurmuş ve bunu sınırlandıramayacağını savunmaktadır. Bunun sebebi ise değişen şartlarda adalet ve eşitliğin nasıl sağlanması gerektiği konusunda bize yol gösterecek ve bu konuda bize yol gösterecektir (Sıddıki 2004). Bundan dolayı değişken bir maksat anlayışı günümüz koşullarında daha iyi bir kavramsallaştırma önerir. Bu kavramsallaştırma İslami kanunların günlük yaşam biçimine entegre edilerek bu kanunların bir referans olarak değil görev olarak algılanmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım eşitsizlik ve yoksulluk gibi konularla başa çıkarak zenginliğin eşit bir şekilde bölünmesini sağlar. Kanun esaslı yaklaşımlar eşitsizlik ve adaletle başa çıkmada yetersiz kalmışlardır(Sıddıki 2004: 67). Bu yaklaşım İslami kanunların geniş perspektifinden hem bireyin hem de toplumun olması gereken yapısını göz önünde bulundurur (Asutay 2014: 126).

Sonuç olarak, sözü edilen tüm aksiyom ve prensipler, farklı ülkelerin uygulamış olduğu ekonomik ilkelerin temel esaslarından bütünüyle farklı olarak İslami ekonomik sistem içindeki temel ve mikro-temel ilkelerini oluşturur. Bu aksiyomların hedefleri arasında sayılan bilgiyi ve çalışmayı arttırmak çalışkan bir toplum için motivasyonu, verimliliği ve hükümetin şeffaflığını artırmayı amaçlayan evrensel etik sisteminin politikasıdır. Ayrıca bu sistem insanlık çağı içindeki nesiller arası eşitlik ve adaleti güçlendirir (Naqvi 1994: 35).

1.5.1. Temel Aksiyomların Hayata Geçirilmesi

Yukarıda özetlenen İslam ekonomisinin aksiyom ve prensipleri bunların ana hatlarını oluştururken, ahlak kuralları ile aynı anda bu aksiyom ve prensiplerin İslam finans sisteminin kurumsal doğası ile ilişkili ve etkileşim halinde olan, ekonomik sisteme yön veren yeni bir ekonomik sisteme geçişin etkilerini analiz etmektedir. Örneğin sosyal adalet prensibi, toplumdaki ihtiyaç sahiplerine destek olarak sosyal sorumluluğu hedef alarak insanların ihtiyaçlarını karşılamayı yoksul kesimi zenginleştirmeyi ifade eder. İslamiyet'in şartları arasında yer alan zekat toplumdaki yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Dinimizce yardım edebilecek durumu olanlar için yardım eli uzatmak farzdır (Ul-Haq 1995: 85). Bunların yanında, rububiyet, tezkiye ve önce insanlığa karşı sorumluluğumuzu yerine getirerek, İslami mikro ekonomik temellerin bir parçası olarak yani önce bireyi hedef alıp sonra toplumu ele alması, ahlakın temellerini içeren bir kazanım ister (Ul-Haq 1995: 85). Bu kazanç ve üretim dengesinde kabul edilebilir üretim metodu ile sınırlandırıldığında iyi ve gerekli olduğunu, üretim yapılırken “yanlış kullanım, kötüye kullanım, fazla tüketim, boşa harcama veya israf; savurganlık gibi dinimizce yasak olan davranışlardan kaçınarak eşit bir şekilde üretim yapmayı doğru bulmaktadır. Ahlaki açıdan doğru olmayan davranışlar sergileyen insanlar ayrıcalıklı görme toplumla paylaşmayı reddetme; sosyal ve ahlaki olarak yanlış kullanma, adaletsiz anlamda üretim-ahlaki olmayan, dinimizce yasaklanan yöntemler, insanın varlığını istismar ve ekolojik veya çevresel bozulmaya sebep olmaktan çekinmeksizin aslında şunu ifade etmektedir; adalet aksiyomu herkes için fırsat eşitliği gerektirir yani tüm herkesin eşit bir şekilde üretim yapabileceği haksız rekabet koşullarının olmadığı bir ortamı ifade etmektedir. Bireyler

toplumdaki ve doğadaki diğer tüm canlıların temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamalarını engellememelidir, bütün insanlar hak eşitliğine ve özgürlüğüne sahip olmalıdır. Toplum, ayırıştırma olmaksızın sosyal çevreden ve kamu kaynaklarından eşit şekilde yararlanmalıdır. Toplumsal dışlanma hiçbir etnik grupta olmamalıdır (Ul-Haq 1995: 85). Bu örnekler, toplumun yapısıyla ilgili konulara cevap alacak politikaları nasıl üreteceğini açıkça gösterir.

Bu dengeli değişim ve dönüşümde, gerçek yaşam döngüsü içindeki her bir bileşeni, yukarıdaki bileşenlerin entegre edilerek bu metamorfoz süreci dikkate alınmaktadır. Rasyonel olarak karar verme kabiliyetindeki insan ve kalp ile ortaya çıkan homo-islamicus'tan bireylerden Şeriatın amacı doğrultusunda çalışmak için motive olmaları beklenir. Bir düşünürün de savunduğu gibi, “değişim dengeli, aşamalı ve evrimsel olmak zorundadır.” Değişimin gerçekten olabilmesi için önce bireylerin değişip bunu kabul etmesi sonra çevresini değiştirmeye çalışmasıyla bir kurum, işletme değişecektir. İnovasyon, entegrasyonla ilişkilidir (Ahmad 2004: 194).

İslam ekonomisi sistemindeki ahlaki esaslar ve önermeler çerçevesinde, insanların çıkarları karşılığında çalıştığı ve hatta bu onlar için önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu reddetmez aksine bunu destekler. Ama İslam ahlak ekonomisi, sadece bireysel çıkara değil, aynı zamanda toplumsal çıkara da hizmet edilmesini üretim ve ticaret yapılmasını söyler (Chapra 2000: 147-8). Çünkü bireyler toplumun bir parçasıdır. Bu yüzden İslam ekonomisi sistemi, kişisel çıkar ile toplumsal çıkar arasındaki çatışmayı ortadan kaldırmayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla helal ve haram yolları Şeriat tarafından belirlenmekte ve bu yapıya sadece ekonomik bir faaliyet olarak izin verilebilir, izin verilmeyenler arasında bir sınır çizmektedir. İslam ekonomisi üretim yapmayı ancak bunu helal yollarla hile karıştırmadan yapmayı öngörmektedir. Örneğin; belli bir emek ve üretim sonucunda elde edilmeyen, riba veya tefecilik-faiz, kumar, spekülasyon, sahtekarlık, istismar ve gasp gibi tüm faaliyetler İslam'da yasaklanmıştır.

İslam ekonomisi sistemi özel girişimi ve mülkü kısacası özel sektörü ekonomik hayatın özü olarak desteklemenin yanında yasal toplum kuruluşlarını kamu sektörünü

de destekler. Fakat kişisel çıkar açısından bakıldığında özel mülk şeriat boyutunu içeren ahlaki kodlar yoluyla süzülür. Böylece kişiler özel girişim ve özel mülkün bir emanet olduğunu anlarlar. Aslında mülk hakları ahlaki sınırlara tabi tutulur ve ahlaki hedefleri ise şeriata amacını tamamlama anlamında kullanırlar (Ahmad 2003: 195 ve Arif 1989: 86).

Kişisel çıkar ve özel sektörün bir parçası olan teknoloji, piyasa ekonomik faaliyetlerin, üretimden inovasyona ve işgücü paylaşımının da yer aldığı iş gücü piyasasındaki bir takım teknolojik değişiklikler firmalarının vizyonu için önemlidir. İslami ekonomik sistemde yer alan özel sektörün önemli bir parçası olan piyasa, uygulananın aksine, yasal çerçeve içinde yönetilmesini sağlar. Piyasa mekanizması bireysel fayda ve özel sektörün öncelikli hedefi olan kar maksimizasyonu güdüsünün yanı sıra sosyal önceliklere hizmet etmesi insani değerlerin ön planda olduğu İslam ekonomisi sisteminde süzgeçten geçirilir (Chapra 2000: 147-8). İslami süzgeçten geçirilen İslam ekonomisi sisteminde ekonomik faaliyetler ortaklık ve firmalar arası rekabet yoluyla ortaya çıkar (Ahmad 2003: 195). Başka bir deyişle, rekabet birey ve toplum arasında çıkar çatışması çıkmasına izin vermez, bundan ziyade bireysel ve toplumsal çıkarların gerçekleşmesini sağlayacak işbirliği içerisinde çalışmayı, üretmeyi ve büyümeyi amaçlar. Böylece çeşitli bireysel ve toplumsal talepler üretken ve verimli ekonomik sosyal tutum içerisinde karşılanabilir.

İbni Teymiye sosyal ve ekonomik verimliliği sağlayacak piyasa mekanizması düzenlemesinin hem toplumun hem de kişinin haklarını teşkil ettiği hisbe kurumu ile sağlanacağını belirtmektedir. Bu yüzden piyasayı İslami kurallar çerçevesinde düzenleyecek bir kurum önerilmektedir. Ayrıca, İslami ekonomik sistem piyasa mekanizmasının israfını önleyecek siyasi düzenleyici bir rol oynar. Bunun yanında, İslami ekonomik sistem piyasa ve hükümette siyasi olaylar sonucunda yaşanan olumsuz ekonomik gelişmelerin üstesinden gelmek ve toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmek için üçüncü bir sektör olan gönüllü organizasyonlar, dindar kuruluşlar (vakıf) sistemini geliştirmiştir. Dahası İslam ahlaki sistemi ile her iki mekanizmanın başarısızlıklarına cevap verebilmek için hayırseverlik, zekat fitre vb. gibi gönüllü uygulamalar başlatılarak yoksulların ihtiyaçları karşılanmıştır. Önemle filtre mekanizması “israfı,

aşırı tüketmeyi, yenilenemeyen doğal kaynakların aşırı kullanımını, lüksü, ekolojik ve çevresel ahlaki boyutta engelleyerek daha üretken sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak sistemik araçlara sahiptir (Ahmad 2003: 196).” Çünkü Allah’ın bize sunmuş olduğu doğal kaynaklar ile çevre Allah’ın insanlığa bir emanetidir ve bunların gereksiz yere kullanılması yasaklanmıştır. Bunlarında yanında piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak için “İslam, ekonomik ve finansal konularda dürüstlüğü, şeffaflığı ve eşitliği sağlamak için ayrıntılı iş ahlak kodları koyar”(Ahmad 2003: 197).

İslami bir ekonomik sistem özetle, önceki bölümlerde de değinildiği gibi, bireysel özgürlüğün güvencesini, seçme özgürlüğünü, özel mülkiyet hakkını, özel girişim hakkını, kâr güdüsünü amaçlar, ancak aynı zamanda sosyal yaşamın ve ekonomik faaliyetlerin farklı seviyelerinde etkili ahlaki filtreler koyarak israfı önleyici yoksulların yaşam standartlarını arttırıcı politikalar uygulamaktadır. Dahası bu sistem Şeriatın amaçlarını yerine getirmek, yani toplumda ekonomik kalkınma ve sosyal adaleti gerçekleştirmek, toplumun huzurunu arttırıcı kendine özgü kurumlar kurarak bunları işletir. Kültürel ve ahlaki dönüşüme öncülük eder. İbni Haldun’un çerçevesi İslam ekonomisinin alternatif sistemik doğasını ve politik ekonomisini kanıtlayarak özel disiplinler arası dinamik bir İslami sosyo-ekonomik sistem sunar (Chapra 2000: 147-8).

“Egemenlik gücü (al-mulk) Şeriatın uygulamaları olmadan kullanılamaz; Şeriat, bir egemen (al-mulk1) olmadan uygulanamaz; Egemen, insanlar (alrijal) olmadan güç kazanamaz; Zenginlik, kalkınma (al-imarrah) olmadan elde edilemez; Kalkınmaya adalet (al-‘adl) olmadan ulaşılamaz; Adalet, Tanrının insanlığı değerlendireceği bir ölçüttür (al-mizan); ve egemen adaletin hayata geçirilmesinden sorumludur”.

İslam özel bir ekonomik sistemi emretmez, ahlaki kurallar çerçevesinde dinimizin de esaslarla hakikatli bir kazancı temel alır ve bir ekonomik sistemin temel felsefesini oluşturan sistematik küçük araçları ve ilkelerini ortaya koyar(Chapra 2000: 147-8).

1.6. Finansal Katılım ve İslami Finans: Organizasyon Yapılar, Ürünler, Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik

Finansal hizmetlerin yoksulların hizmetine sunulması, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenmiş Milenyum Kalkınma Hedeflerinin ilki olan yoksulluğu yarıya düşürme hedefine ulaşma noktasında önemli bir araçtır. Aynı şekilde, Asya Kalkınma Bankası farklı finansal hizmet sunmanın etkin olan bir yoksulluğu azaltma stratejisinin önemli bir parçasıdır. Birbirini izleyen yıllar boyunca üretken faaliyetlerde kullanılmak üzere tahsis edilen kredilerle yoksulların gelir seviyesini artırarak onların refah seviyesini artırmak yaygın olarak kabul görmüş bir görüştür. Ne var ki, günümüze kadar pek çok ülkede yoksulların büyük çoğunluğu, gerek ekonomik ve sosyal faktörlerden dolayı gayriihtiyari olarak gerekse kültürel ve dini nedenlerden dolayı ihtiyari bir şekilde finansal hizmetlere ulaşamamıştır (Dünya Bankası 2008: 29).

Yoksullar, kendilerini tekrar yoksulluğa düşme tehlikesine karşı savunmasız bırakan pek çok riskle karşı karşıyadır. Dolayısıyla, hem gelir seviyelerini artıracak hem de ani risklere karşı mücadelelerini artırarak savunmasızlıklarını azaltacak mekanizmalara ihtiyaçları vardır. Genel olarak bir insanın, toplumun veya ülkenin farklı zorluklarla karşı karşıya kalma seviyeleri, karşı karşıya oldukları risklerin niteliğine ve bu riskleri yönetme becerilerine bağlıdır. Yoksulların karşı karşıya kaldıkları riskler göz önüne alındığında, daha dar kapsamlı mikrofinans konseptinden, yoksullara tasarruf, kredi, sigorta gibi finansal hizmetlerin sağlanmasını öngören “katılımcı finans” konseptine doğru bir paradigma değişikliği meydana gelmiştir (Matin, Hulme ve Rutherford 2002: BM 2006). Finansal hizmetlerin kapsam ve derinliği arttırıldığında, finansın yoksulluk üzerindeki etkisi de iyileştirilebilecektir.

Yoksul kesimin büyük bir kısmı; düşük gelir, yüksek risk, fiyat ve bilgi kapasitesi gibi nedenlerden dolayı resmi finansal hizmetlerden gayri ihtiyari bir şekilde dışlanmaktadır (Dünya Bankası 2008). Aşırı bilgi sorunlarının ortaya çıktığı ve ekonomik birimlere ilişkin farklı durumları doğrulamanın maliyetinin yüksek olduğu dönemlerde piyasaların işleyişi bozulur, kimi zamansa piyasalar çöker (Holzmann ve Jorgensen 2000: 6). Yüksek riskler ve maliyetler göz önüne alındığında, yoksullara

finansal hizmet sağlayan kurumlar için sürdürülebilirlik önemli bir konu haline gelmektedir. Uzun vadede ise sürdürülebilirlik belirli bir sübvansiyon olmaksızın finansal hizmetlerin sağlanması anlamına gelmektedir. Müslüman ülkelerde yoksulların finansal hizmetlere erişimini engelleyebilecek talep yönlü bir başka faktör ise kültürel değerlerdir. İnsanlar dini sebeplerden dolayı ihtiyari olarak finansal sistemin dışında kalmayı tercih edebilmektedir. Müslüman ülkelerde pek çok yoksul insan, İslam'ın faiz yasağı nedeniyle işlemleri faize dayalı olan konvansiyonel finansal kurumlarla etkileşime girmemektedirler. Bu durum Karîm, Tarazi ve Reille (2008: 49) göre, Müslüman ülkelerde yaşayan insanların tahmini olarak yüzde 72'si resmi finansal hizmetleri kullanmamaktadırlar ve nüfusun büyük bir kesimi faizden kaçınmak için konvansiyonel mikrofinansı kullanmama eğilimindedir. Bu yüzden, Müslüman ülkelerde Müslümanların finansal hizmetleri kullanabilmeleri için, İslam'a uygun finansal hizmetlerin sağlanması gerekmektedir.

1.6.1. Katılımcı Finans: Kapsam ve Kısıtlar

Daha önceden bahsedildiği gibi, yoksullara yönelik katılımcı finans, yoksulların üretken ve gelir getirici faaliyetlerde yer alabilmelerini, birikim sağlamak için tasarruf imkanı elde edebilmelerini ve farklı risklere karşı sigorta imkanına kavuşmalarını sağlayacak finansman mekanizmalarını kapsamaktadır. Bu kısım, organizasyonel seviyede, bu hizmetlerin sağlanması noktasında karşılaşılan kimi konuları incelemektedir. Kuruluşlar bu hizmetleri yoksullara sağlarken sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik arasında bir tercih yapma durumu ile karşılaşmaktadırlar. Sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kavramları, katılımcı finans literatürün de yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Kimi araştırmalar konuyla ilgili çelişkili bulgulara ulaşsa da Hermes, Lensink ve Meesters (2011: 938-48) göre 435 mikrofinans kurumuna ilişkin 11 yıllık verileri kapsayan bir veri seti kullanılarak yapılan kapsamlı araştırma mikrofinans kuruluşlarının bu iki kavramla alakalı olarak yüzleşmek durumunda kaldıkları ikilemi ortaya koymaktadır. Yoksullara farklı hizmetlerin sunulması ile ilgili konular ve sosyal sorumluluk ile sürdürülebilirliğe ilişkin çıkarımlar bir sonraki kısımda tartışılmaktadır.

1.6.1.1. Mikrofinans

Mikrofinansın uzun yıllardır farklı şekillerde var olmasına rağmen, resmi kurumlar aracılığıyla yoksulluğun giderilmesine dönük bir araç olarak mikrokredi programlarının başlangıcı 1970'lere dayanmaktadır. Mikrofinans projeleri, yoksullara kredi sağlamakta olup geleneksel ticari bankalardan oldukça farklı bir şekilde işlemektedir. Bir müşterinin ya da kredi kullanıcısının bu kurumlardan finansman sağlayabilmesi için yoksul olması gerekmektedir. Küçük miktarda krediler genellikle makul faiz oranları üzerinden uzun vadeli bir geri ödeme periyoduna yayılmaktadır. Haftalık ya da aylık taksitlerle geri ödenmektedir. Mikrofinansın nasıl sağlanacağı konusunda farklı yaklaşımlar olsa da, birçok Mikrofinans Kuruluşu genellikle grup esasına göre işleyen Grameen Bankası modelini kullanmaktadır (Morduch 1994: 228). Grup esasına dayanan programlar kapsamında, bir kişinin kredi alabilmek için kendisiyle benzer sosyoekonomik konumdaki fikir birliği etmiş kişilerden oluşan bir grup teşkil etmesi gerekmektedir. Birkaç grup bir merkezde toplanmakta ve üyeler merkezin yöneticisini ve yönetici yardımcısını seçmektedir. Uygun bir yerel mekan da merkezin haftalık toplantıları gerçekleştirilmektedir. Merkezin tüm üyelerinin bu toplantılara katılması gerekmektedir. Mikrofinansın Kuruluşu'ndan bir yetkili, merkezdeki üyelerle bankacılık işlemlerini gerçekleştirmek ve diğer işleri yürütmek amacıyla haftalık toplantılara katılmaktadır.

İlk mikrofinans kuruluşlarının birçoğu sadece kredi imkanı sunulmaktadır. Bazı Mikro Finans Kuruluşlarının çeşitli tasarruf fonları da bulunmaktadır. Hulme (2000: 26) belirttiği gibi tasarruf havuzları yoksulların ihtiyaçlarını karşılayacak tasarruf mekanizması olarak tasarlanmamışlardır. Bunun aksine kredileri teminat altına alma ve düşük maliyetli sermaye sağlama araçlarıdır. Grup esasına dayanan mikrofinans uygulamaları yaygın modellerden biri olsa da, Mikro Finans Kuruluşları gerek kâr amacı gütmeyen organizasyonların yoksullara finansal hizmet sunmalarına imkan veren birçok farklı model de geliştirmişlerdir. Citigroup Deutsche Bank ve HSBC gibi büyük uluslararası bankalar dâhil pek çok ticari banka da mikrofinans uygulamaları başlatmışlardır (Hermes, Lensink ve Meeters 2011: 228). Ticari kuruluşların sağladığı

finansmanın büyük kısmı genellikle grup esasına dayalı krediler değil, bireysel kredilerdir.

Pek çok çalışma, mikrofinansın gelir seviyelerinin yükseltilip risklere karşı kırılganlıkların azaltılmasında olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Çok sayıda çalışma Mikro Finans Kuruluşları'nın başarısını göstermesine rağmen, bazı çalışmalar yoksulları hedefleme hususunda bu kurumların başarısızlığına dikkat çekmektedir. Örneğin, Dichter (1996: 256-69), Hulme, Mosley (1996) ve Montgomery (1996: 289-305), Mikro Finans Kuruluşları'nın toplumun en yoksul kesimindeki insanlara kredi vermeyerek veya onları kredi planlarının dışına bırakarak hizmet sunmadığını ileri sürmektedir. Mikro Finans Kuruluşları'nın temel problemlerinden biri sürdürülebilirlik ile sosyal sorumluluk arasında tercih yapma durumunda kalmasıdır. Ayrıca fonların mobilizasyonunun yavaş olması ve yönetim giderlerinin yüksek olması gibi sebeplerden ötürü Mikro Finans Kuruluşları'na fon sağlamak oldukça maliyetli hale gelmektedir. Örneğin, Bennett (1998: 116) Güney Asya'daki beş Mikro Finans Kuruluşu'nun idari giderlerinin kredi olarak verilen bir doların yüzde 24'ü ile yüzde 400'ü arasında değişiklik gösterdiğini belirtmektedir.

1.6.1.2. Mikrosigorta

Sigorta sektörü, büyümeyi teşvik etme hususunda bankacılık sektörünün ve sermaye piyasalarının tamamlayıcısı niteliğindedir (Brainard 2008: 229). Sigortacılık sektörü hizmetlerini, risklerinin ve kırılganlıklarının azaltılması amacıyla yoksullara da sunduğu takdirde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilir. Ne var ki, mikrofinans ile karşılaştırıldığında, mikrosigorta; göreceli olarak yenidir ve sunduğu hizmetler de küçük çaplıdır. 2007 yılındaki verilere göre Afrika'daki yoksulların sadece yüzde 0,5'i ve Asya'da ise yüzde 3'ten daha az bir kısmı sigorta kapsamındadır (Bhattty 2010: 229).

Mikrosigortanın temel ilkeleri geleneksel sigortayla benzerlikler olsa da pek çok açıdan farklılıkları da mevcuttur. Uluslararası Sigorta Denetimcileri Birliği, mikrosigortayı "birçok farklı kuruluş tarafından sağlanan, genellikle düşük gelirli

nüfusun eriştiği, ancak genel olarak kabul görmüş sigorta uygulamalarına göre yürütülen sigorta” turu olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımla, devletlerin uyguladıkları kimi sosyal refah ve acil yardım programlarını kapsamaktadır. Zira bu programlar riske bağlı prim ödemeleri kullanılarak oluşturulmuş fon havuzları yoluyla fonlanmamaktadır.

McCord, Zenklusen ve Steinmann (2011), mikrosigortayı geleneksel sigorta ile karşılaştırarak tanımlamaktadır. Mikrosigorta müşterileri genellikle yoksuldurlar, gelirlerinde dalgalanmalara sebep olan risklere maruzdurlar ve çok düşük miktarlarda prim ödeme gücüne sahiptirler. Yoksullara sigorta hizmeti sunmaya ilişkin sorunları anlamak için onların karşılaştıkları riskleri ve bu risklerin nasıl yönetilebileceğini bilmek gerekir. Yoksulların karşılaştıkları riskleri ve bu risklerin nasıl yönetilebileceğini bilmek gerekir. Yoksulların riskleri ve bu risklerin sınıflandırmanın pek çok yolu vardır. Holzmann ve Jorgensen (2000: 11) risklerin doğal olaylardan veya insan faaliyetinin bir sonucu olarak ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Dünya Bankası (2001) küçük, orta ve büyük seviyeli şoklardan kaynaklanan risk kaynaklarını tanımlamaktadır. Küçük riskler bireysel veya hane halkı seviyesinde ortaya çıkmakta olup kişiye özgü nitelikteyken, orta ve büyük seviyeli riskler, sırasıyla toplulukları ve ulusal ekonomileri etkileyen eş değişken risklerdir. Riskler ayrıca meydana gelme sıklıklarına ve refah üzerinde sebebiyet verebilecekleri kayıpların yoğunluklarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. SwissRe (2010), düşük gelirli ailelerin karşılaştığı dört temel risk türü tanımlanmaktadır. Birincisi, ya beklenmeyen tıbbi tedaviler yoluyla direk olarak maliyet doğuran ya da sağlıkla ilgili nedenlerden ötürü dolaylı olarak gelir kaybına yol açan sağlık riskleridir. İkinci risk, ailede geçimi sağlayan aile reisinin yaşlanmasından ve ölmesinden kaynaklanan yaşan döngüsü ile ilgili risklerdir. Üçüncü risk turu ise belirli bir mülkün yitirilmesi, ürün fiyatlarının düşmesi veya mahsul kaybı gibi farklı nedenlerle gelirin düşmesine neden olan finansal risklerdir. Son olarak bir diğer risk turu ise hane halkında can veya mal kaybı yaşanmasına sebebiyet verebilecek doğal afetlerden kaynaklanan risklerdir. Roth, McCord ve Liber (2007), tarafından 11 ülkedeki sigorta hizmeti veren şirketler arasında yapılan araştırmaya göre sağlık risklerine karşı koruma sağlayan sigorta talebi birinci sırada yer alırken bunu mülk

kayıplarına ve ölüm risklerine karşı koruma ve tazminat sağlayan sigortalar takip etmektedir.

Sigorta hizmeti farklı dağıtım kanalları kullanılarak müşterilere satılmaktadır. Bu kanallar arasında finansal danışmanlar ve farklı illerde hizmet veren sigorta acenteleri yer almaktadır. Sigorta hizmetini yoksullara ulaştırılmasını zorlaştıran çeşitli kısıtlar bulunmaktadır. Yoksul kişilerle ilgili aktüeryal verilerin olmayışı, dağıtım kanallarının sigorta hizmetini daha riskli ve maliyetli hale getirecek şekilde sınırlı olması sigorta hizmetinin yoksul kişilere ulaşmasında karşılaşılan kısıtlar olarak dile getirilebilir. Ticari sigorta şirketleri ve acenteler bu gibi maliyetler ve çeşitli kısıtlardan dolayı yoksul kesimlere sigorta hizmeti sağlamaktan kaçınmaktadır. Sonuç olarak, yoksul kesimlere sigorta hizmeti sağlayacak ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara ihtiyacımız vardır (Roth, McCord ve Liber 2007: 230).

Göreceli olarak yeni bir uygulama olmasına rağmen, mikrosigorta da mikrofinans gibi sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk arasındaki ikileme karşı karşıya kalmaktadır. Mosley (2003) mikrosigorta alanında sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek temel sorunları tanımlamaktadır. Mikrofinans sektöründe olduğu gibi, yoksullara sigorta hizmetinin sunulması söz konusu olduğunda da asimetrik bilgi probleminden kaynaklanan ters seçim ve ahlaki tehdit riskleri ortaya çıkmaktadır. Bu risklerin birincisi sigorta sağlayıcılar ile sigorta kullanıcıları arasında bilgi asimetriğinin olması durumunda en yüksek seviyede risk taşıyan hane halkının sigorta hizmetinden faydalanmasına riskine işaret ederken, ikincisi ise bir kez sigorta hizmeti sağladıktan sonra kullanıcıların en çok risk taşıyan davranışları sergilemeye başlaması riskini ifade etmektedir. Mikrosigorta bilgi asimetrisinden kaynaklanan ahlaki tehdit ve ters seçim risklerinin ekstrem örneklerini içerir. Bilgi problemine bağlı olarak oluşan yüksek riskler sebebiyle sigorta müşterilerinden daha fazla prim talep edilir ki bu da sigorta hizmetini yoksullar için daha pahalı ve ulaşılması uzak bir hizmet haline getirir. Bu da yoksul kesimlerin sigorta hizmetini daha az talep etmesine neden olur (Mosley 2003: 143-55).

Asimetrik bilgi sorunlarına ek olarak sigorta maliyetini artıran bir diğer unsur ise sigortacılık sektörünün genellikle küçük ölçekli olmasıdır. Maliyetler, ölçek ekonomisinin ve tarafları sözleşmenin unsurlarına riayet etmeye zorlayacak icra ve yaptırım mekanizmalarının olmayışı ya da eksik oluşu sebebiyle de artmaktadır (Morduch 2006: 221-25). Yüksek risklerle birlikte, düşük operasyon ölçeğine ve düşük talebe bağlı olarak artan işlem maliyetleri, mikrosigorta sağlama maliyetlerinin aşırı derecede yüksek olduğu ve sürdürülebilirliğin zorlaştığı durumlara yol açabilir. Bir başka deyişle, müşteri sayısını artırma anlamında operasyon ölçeği belirli bir rakama ulaşana kadar, mikrosigorta sektörünün sübvansiyonlarla desteklenmesi gerekebilir (Mosley 2003: 147).

1.6.2. Organizasyonel Özellikler, Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki yoksullara finansal hizmet sunma kullanılan organizasyonel özellikler ile yakından ilişkilidir. Roth, McCord ve Liber (2007), yoksullarla finansal hizmet sağlayan kurumları dört ana kategoride tanımlamaktadır. İlki, Kar elde etmek amacıyla finansal hizmet sunan ticari kuruluşlardır. İkincisi, kâr amacı gütmeyen sosyal hedeflerini yerine getirmek amacıyla kurulan sivil toplum kuruluşlarıdır. Üçüncüsü ise üyelerinin aynı zamanda sahipleri olan ve profesyonel olarak yönetilen ortaklık veya kooperatiflerdir. Son grup ise, kendi üyeleri olan ve kendi üyeleri tarafından yönetilen topluluk kuruluşlarıdır. Ortaklık ile topluluk temelli kuruluşlar arasındaki fark, bu toplulukların düzenlemeye ve yasalara tabi olması profesyonel olarak yönetilmeleridir. Sosyal misyonları göz önüne alındığında, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, nüfusun daha yoksul kesimine hizmet sunma hususunda daha uygundur.

Kuruluşların misyonlarına bağlı olarak, finansal hizmet sunma hususunda genel olarak iki temel yaklaşım tanımlanabilir. Birincisi, finansal kuruluşların kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak faaliyet göstererek yoksullara ve en yoksullara finans hizmeti sağladığı yoksulluk yaklaşımıdır (Schreiner 2002: 591-603). Bu yaklaşım kapsamında finansal hizmetler; STK'lar, devlet acenteleri, kooperatifler ve kalkınma amaçlı finans kurumları tarafından sunulmaktadır (Bennett 1998: 231). Yoksulları

finanse etmek maliyetli olduğundan, bu kuruluşların faaliyetlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sübvansiyon yani belli bir devlet yardımı olmadan nasıl sağlanacağı bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Hermes, Lensink ve Meeters (2011: 938-48), yoksulluk yaklaşımını savunanları sosyal sorumluluğun mikrofinans hizmetlerinin en önemli amaçlarından biri olduğu şeklindeki vurguları sebebiyle “refah yanlısı” olarak adlandırmaktadır.

İkinci yaklaşım, bireysel yeterlilik üzerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşımdaki kurumlar, kâr amacı güden kurumlar gibi faaliyet göstermektedir (Schreiner 2002: 591-603). Finansal kurumların faaliyetleri, daha az yoksul olanlara daha yüksek faiz oranları ile daha büyük montanlı krediler sağlayarak devam etmektedir (Bennett 1998: 231). Yoksul kesimlere finansal hizmetlerin ticari bir yaklaşımla sunulması mikro girişimlerin büyümesine destek sağlama potansiyeli taşısa da, esas yoksulluğu bertaraf etme hususunda başarılı olup olmayacağı soru işaretidir (Weiss ve Montgomery 2005: 412). Refah yanlılarının aksine, kurumsal işletmeler etkinliğe ve sürdürülebilirliğe odaklanarak bu yaklaşımı desteklemektedir (Hermes, Lensink ve Meeters 2011: 938-48).

McCord, Zenklusen ve Steinmann (2011), mikrokredi ile mikrosigorta arasındaki farkı şu şekilde açıklar: mikrokredide riske konu olan kredi verenlerin fonları iken mikrosigortada ise riske konu olan unsur müşterilerin fonlarıdır. Mikrofinansla karşılaştırıldığında bu durum, mikrosigorta sağlayıcıları açısından müşteri güveni gerektirmektedir. Mikrosigorta sağlayıcıları açısından bu riski en minimuma indirmek için kooperatif ve ortaklık tarzındaki şirket yapılarının kullanılmasıdır (Weidmaier-Pfister ve Klien 2010: 18-12).

Katılımcı finansın geliştirilmesi noktasındaki kritik olan organizasyonel özellikler şu şekilde açıklanabilir;

Organizasyonel Yapı: Bir kuruluşun organizasyonel yapısı legal statüsü incelenerek ortaya çıkarılabilir. Bir kuruluşun organizasyonel yapısı kurulduğu ülkenin yasalarına uygun bir şekilde işlemek zorundadır. Seçilecek olan organizasyonel yapılar, Roth, McCord ve Liber (2007) tarafından tanımlanan dört kategoriden birisi içerisinde

yer alacaktır: ticari şirketler, STK'lar, ortaklıklar veya kooperatifler ve topluluk temelli kuruluşlar.

Düzenleme Çerçevesi: Tüm diğer faktörler içerisinde, düzenleyici sistem farklı kuruluşların sunabileceği İslami finansal ürünleri ve belirli ürünlerin kullanımına hangi şartlarda izin verileceğini tanımlar. Düzenlemeler, bir yandan vadesiz mevduat gibi kimi ürünlerin sunumuna imkan sağlarken, diğer yandan finansal ürün ve hizmetlerin sağlanma süreçlerine ilişkin kısıtları da belirler (İkbal ve Mirakhor 2014: 232).

Fon Kaynakları: Fon kaynakları, organizasyonel yapıya ve iş türüne bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. İlk sermaye dışında, mikrofinans kurumlarının fonları iki ana kaynaktan gelmektedir: mevduat ve kredi gibi yükümlülükler ve sübvansiyonlu oranlarla fon sağlayan bağışlar. Mikrosigortacılıkta ise katılımcılar tarafından ödenen primler, fonların asıl kaynağıdır (İkbal ve Mirakhor 2014: 232).

Sunulan ürünler ve hizmetler: Finansal katılımı ilgili ürünler; tasarruf imkanları, finansman ve yoksulların sigortalanmasıdır. Sağlanan tasarruf hizmetleri, tasarrufların zorunlu ve likit olmayan kısıtlı yatırım fırsatlarını içerebileceği gibi vadesiz mevduatta dahil olmak üzere daha geni tasarruf imkanlarının sunulduğu kısıtlı olmayan yatırım fırsatlarını da içerir. Aynı şekilde mikrosigorta kısıtlı ve kısıtsız olabilir (İkbal ve Mirakhor 2014: 232).

Sosyal sorumluluk: Sosyal sorumluluk çerçevesinde sağlanan yardımlar iki açıdan ele alınmaktadır. İlki yardımların sayısı ve hizmet sunulan müşterilerin sayısı ile ölçülmektedir. Yardımların genişliği, göreceli olarak incelenebilir kuruluşun faaliyet ölçeğine bağlı iken, yardımın derinliği sağlanan tasarrufun, finansmanın ve sigorta katkısının büyüklüğü gibi araçlarla ölçülebilmektedir (İkbal ve Mirakhor 2014: 232-233).

Sürdürülebilirlik: Bir finansal kurumun finansal destek almadan faaliyetlerini sürdürebilme yeteneğine işaret eder. Sürdürülebilirliği ölçmek için kullanılan değişkenler,

operasyonel kendine yeterlilik ve varlık getirileridir (Cull, Demirgüç ve Morduch 2007: 117).

1.6.3. İslami Finans ve Katılımcı Finans

İslami finansal sektörün sosyal rolüne verilebilecek en güzel örneklerden biri, yoksullara gelirlerini ve refahlarını artıracak finansal hizmetlerin sağlanmasıdır. Yoksulluk konusunda ihtisaslaşmış İslamî finansal kurumları, İslam hukukuna uygun modeller ve araçlar kullanarak yoksullara hizmet sunmaktadır. Bu sebeple İslami finans kurumlarının varlıkları ve yükümlülükleri konvansiyonel muadillerine göre farklılık göstermektedir. İslami finans modellerinin en önemli özelliği finansal sermayeye bağlı olarak bir getirinin talep edilememesi ve yapılan işlemlerin mutlaka reel bir varlığa dayanmak zorunda olmasıdır (İkbal ve Mirakhor 2014: 233).

1.6.3.1. İslâmî Mikrofinans Kurumları

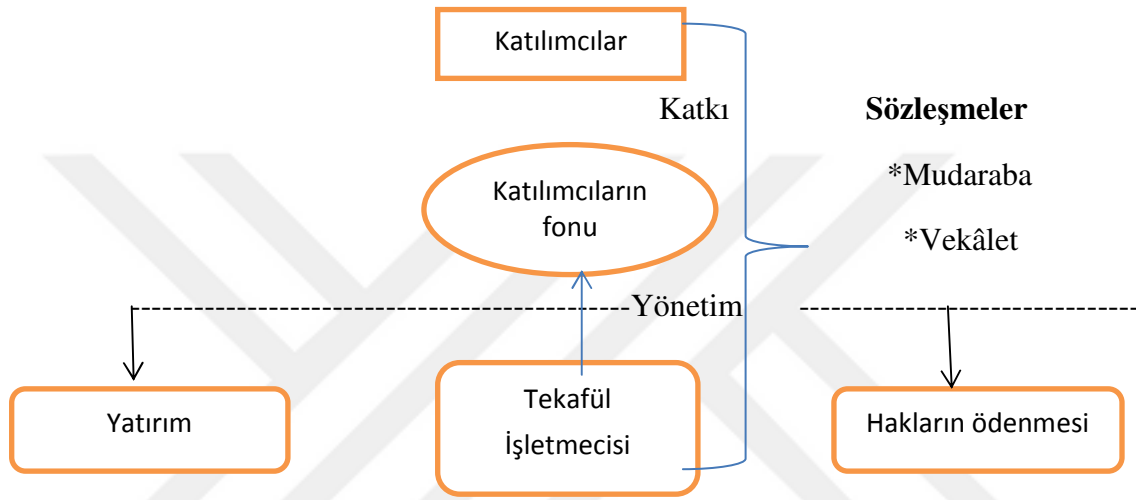
İslam'da faiz yasaklandığı için İslami mikrofinans kurumlarının varlık ve yükümlülüklerinin belli bir kompozisyonu faiz içermeyen farklı finansal araç türlerinden oluşmak zorundadır. Mikrofinans kurumları tarafından kullanılan yenilikçi grup esaslı yapı, sosyal bir teminat ortaya koymaktadır. Bu yöntemle kredi riskleri minimize edilerek daha yüksek geri dönüş oranları sağlamaktadır. Birçok mikrofinans programı aynı zamanda birçoğu sosyal kalkınma programını içerdiği için mikrofinans yaklaşımının uygulanması yoksullara yönelik olarak daha geniş bir refah artışı sağlamakta ve daha kapsamlı bir ekonomik kalkınmayı da beraberinde getirmektedir (İkbal ve Mirakhor 2014: 233).

İslami finansın sağladığı çok ve çeşitli sayıda finansal model ve ürün bulunmaktadır. Finansal aracının türü, fon sağlanan faaliyet türüne bağlı olacaktır. Faizsiz kredi olarak kabul edilen Karz-ı hasen dışında, İslami finansın sağladığı ürünlere ilişkin modeller genel olarak ortaklık (şirket) ve alışveriş sözleşmeleri (muavazat) olarak sınıflandırılabilir. Ortaklık, kâr yahut çıktı paylaşımı temelinde olabilir. Kâr paylaşımı da iki şekilde olabilir: müşareke ve mudaraba. Müşareke'de

birden fazla taraf finans sağlayabilir, projeye katılabilir ve kâr uzlaşılan oranda dağıtılabilirken, Mudaraba'da tek bir taraf fonları sağlamakta ve diğer taraf projeyi yönetmekte ve kâr anlaşılan oranlar üzerinden paylaşılmaktadır (İkbal ve Mirakhor 2014: 234).

Farklı türlerde alışveriş sözleşmesi olmasına rağmen, en önemlisi vadeli alım satım sözleşmeleridir. Vadeli alım satım sözleşmelerinde ya mal ya da bedel vadelidir. Mikrofinans için uygun olan, bedelin vadeli olduğu satıştır. Bu kapsamda satılan şey (mebi) sözleşme esnasında teslim edilir, ancak malın karşılığı daha sonra ödenir. Ayrıca bedel daha sonra taksitler halinde de ödenebilir. Bu kapsamda finansal işlem türlerinden biri de maliyet artı kâr esasına dayanan satışlardır. Bu kapsamda mikrofinans kurumu, bir mal veya varlığı satın alıp fiyatına belirli oranda kâr ekleyip satmaktadır. Müşteri aldığı mal veya varlığın değerini ileri tarihte taksitler halinde ödemektedir. İcare, müşterinin kira ödeyerek mal veya varlığı kullandığı bir kiralama(leasing) sözleşmesidir. Bu düzenlemenin bir şekli de kiralama-satın alma uygulamasıdır. Bu kapsamda taksitler kira ve anaparanın bir kısmını içermektedir. Taksitlerin ödemesi tam olarak bittiğinde malın sahipliği müşteriye geçmektedir. Farklı faaliyetleri finanse etmek için çeşitli finansal ürünlerden yararlanılabilir. Müşareke modeli, üretimde (tarımsal veya tarım dışı) uygulanabilir. İslâmî mikrofinans kurumu, bir ürünün üretilmesi için gereken finansal sermayenin bir kısmını sağlayıp karşılığında elde edilen kârdan bir pay alabilir. Ticari işlemlerde ticari mikrofinans kurumu ve müşteri, belli bir malın satın alınması satılması ortak bir şekilde finanse edip kârı dağıtabilir. Mudaraba modeli kapsamında gerçekleşen üretim sürecinde, İslâmî finans kurumu projeyi finanse etmekte müşteri ise projeyi yönetmektedir. Tarımsal üretimde, ürün paylaşımı müzara'a şeklinde olabilir. İslami mikrofinans kurumu, toprak sahibinin tarlasında belli bir ürünü üretmek için kullandığı sulama ekipmanı, gübre ve bunun gibi malzemelerin satın alınmasını fonlayabilir. Daha sonra hasat edilen mahsul, anlaşılan oranlar üzerinden toprak sahibi ile İslâmî mikrofinans kurumu tarafından paylaşılır. Bahsettiğimiz kâr paylaşım modeli haricinde, üretim faaliyetleri murabaha ve icare modelleri kullanılarak da finanse edilebilir. Örneğin, bir müşterinin proje başlangıcında fiziksel sermayeye (ekipman veya araç gibi) ihtiyaç duyması durumunda, İslâmî mikrofinans kurumu bu malzemeleri satın alıp malzemelerin fiyatına belirli oranda kar ekleyerek müşteriye

satabilir. İslami mikrofinans kurumunun tarım sektöründe üstüne belli bir kâr payı ekleyerek sattığı ürün bir kümes hayvanı ya da sığırdadır olabilir. Müşteri daha sonra ürünün bedelini o anda anlaşılabilir fiyatla daha sonra taksitler halinde ödeyebilir. Burada hem müşteri alması veya üretmesi gereken ürünü ertelememiş oluyor aynı zamanda faiz ödemediği taksitleri bittiğinde ürünün sahibi oluyor. Aynı işlemler kiralama(icare) sözleşmesi temelinde de yapılabilir (İkbal ve Mirakhor 2014: 233).

Şekil 1.1: Tekafül Modellerinin Temel Yapısı

Kaynak: Ali ve Odierno 2008: 33

Ticari işlemlerde, kâr paylaşım yöntemleri ve vadeli ticaret sözleşmeleri kullanılabilir. Bir kâr paylaşım uygulaması kapsamında, İslâmî mikrofinans kurumu ticari işe ortak olur ve kârdan pay alır. Murabaha modeli, ticareti yapılacak ürünlerin ilk olarak İslâmî mikrofinans kurumu tarafından satın alındığı ve daha sonra müşterilere karlı bir biçimde satıldığı durumlarda uygulanabilir. Örneğin, bir müşterinin çekçek almak istemesi durumunda, İslâmî mikrofinans kurumu bunu satın alıp müşteriye kârlı bir biçimde satabilir. Müşteri daha sonra uzlaşılabilir taksit planına göre bedeli geri öder. Alternatif olarak, müşterinin taksit öderken sermayenin bir kısmını da ödediği kirala-satın al modeli de uygulanabilir. Taksitler tamamen ödendiğinde, müşteri çekçeğin sahibi olmaktadır (İkbal, Mirakhor 2014: 235).

1.6.3.2. MikroTekafül

Gelecekteki bir zararın tazmini için periyodik prim ödemelerinin yapıldığı geleneksel sigorta sözleşmeleri, aşırı belirsizliğin olması nedeniyle birçok İslam hukuku âlimi tarafından İslam'a uygun görülmemektedir. İslâmî Fıkıh Akademisi, 9 numaralı kararının 2'inci fıkrasında geleneksel sigortanın haram olduğuna hükmederken, bağış (tabarru) ve karşılıklı yardımlaşma teavün esasına dayalı kolektif sigortayı teşvik etmiştir (IRTI ve IFA 2000: 13). Sonuç olarak, İslâm hukukuna uygun sigorta sistemleri oluşturmak için Tekafül'ün çeşitli modelleri geliştirilmiştir. Tekafül'ün temel yapısal özelliği, poliçe sahibinin işlevinin mülkiyetin elde bulundurulması ve riskin üstlenilmesi olarak tanımlandığı, yönetim fonksiyonunun ise Tekafül operatörü tarafından gerçekleştirildiği karşılıklı paylaşım esasına dayalı bir sigorta olmasıdır.

Tekafül modelinin temel yapısı, yukarıdaki şekilde gösterilmiştir. Tekafül katılımcıları ve Tekafül operatörü arasındaki ilişkiye ve katılımcılara ait olan Tekafül fonunun özelliklerine bağlı olarak, Tekafül'ün üç ana modeli tanımlanabilir. Birincisi, Tekafül operatörü ile katılımcıların arasında ortaklık ilişkisinin olduğu mudaraba modelidir. Katılımcılar, Tekafül operatörü tarafından yönetilen katılımcılara ait Tekafül fonlarına katkı sağlamaktadır. Tekafül operatörü faaliyetleri gelir getiren faaliyetlere yatırır ve elde edilen kardan pay alır. Katılımcıların haklarının tazmininden sonra, arta kalan miktar, katılımcılar arasında dağıtılır. Diğer bir model olan Vekâlet modeli, mudaraba modeline çok benzemektedir. Bu modelde, Tekafül operatörünün işlevi ortaklıktan ziyade acenteliktir yani aracı kurum görevini yerine getirir. Dolayısıyla, TO gelir olarak kâr yerine idari ücretler almaktadır. Tekafül hem mudaraba hem de vekalet sözleşmelerinin özelliklerini içerecek şekilde tasarlanır. Üçüncü model olan vakıf modelinde ise, katılımcılara ait Tekafül fonu, vakıf fonu şeklini almaktadır. Vakıf Takafül operatörü tarafından kurulmuştur ve katılımcıların katkıları bu fona eklenmektedir. Vakıf esasına dayanan modelde katılımcılar ile Tekafül operatörü arasındaki ilişki mudaraba ve vekalet şeklinde olabilir (İkbal ve Mirakhor 2014: 236).

Hüseyin (2009), Tekafül'ün faaliyet modelinin “Tekafül iştirak halinde bir ortaklık mı yoksa tek taraflı bir ortaklık mı” olduğuna ilişkin hukuki bir soruyu içinde barındırdığına ileri sürmektedir.

Tekafül yapısında katılımcılar iştirak halinde mülkiyet sahibidirler ve hissedar olarak yöneticiyi veya Tekafül operatörünü atama hakları vardır. Ama durum böyle değildir. Bir yanda katılımcılar tüm hak ve yükümlülükleri ile birlikte Tekafül fonunun sahibidirler. Diğer taraftan ise, ortaklık ya da Tekafül operatörü, fon yönetimi üzerinde mutlak temyiz kudretine sahiptir. Bunun sonunca Tekafül yasal statüsü açısından kâr amacı gütmeyen ya da kâr amaçlı ortaklık olarak nitelendirebiliriz. Bunu açıkladığımızda, Tekafül kuruluşu, Tekafül kooperatif veya birlik gibi iştirak halinde mülkiyet esasına dayalı ortaklık olarak tescil edilmesi durumunda ise kâr amacı gütmeyen kuruluş, Tekafül operatörünün hissedarlarının sermaye sağladığı bir kurum olarak lisans alması durumunda kâr amacı güden kuruluş olarak değerlendirilecektir (İkbal ve Mirakhor 2005: 236).

1.6.3.3. Katılımcı Finansa Zekat ve Vakfın Kullanımı

Vakıf, Tekafül modeliyle bütünleşebileceği gibi, İslâmî mikrofinans literatürü, zekatın dini yönüne ek olarak yoksullara yardım etmek gibi tamamlayıcı araçsal yönü üzerinde durmaktadır. Zekât, İslâm'ın temel rükünlerinden olup diğer insanlar üzerinde doğrudan ekonomik sonuçlar doğurur. Yoksulların ekonomik olarak ferahlığa kavuşmaları için Müslümanlar mallarının belli bir kısmını dağıtmakla Kur'an-ı Kerim yükümlü kılmaktadır. Aynı şekilde, vakıf da geniş ekonomik etkileri olan gönüllü bir bağış işlemidir. Bu kurumlar, klasik dönemde yoksulluk sorunlarını çözebilmiş ve sosyal hizmetlerin yayılmasını sağlamıştır. Sadaka ve Karz-ı hasen(faizsiz kredi), yoksulları destekleme ve gelirlerin onların lehine olacak şekilde dağıtımını sağlayan araçtır (İkbal ve Mirakhor 2005: 236).

Zekat ve vakıf geliri mikrofinansa entegre edilebilir. Bu yöntemle elde edilen fonlar yanlış yönlendirilmemiş olur ve yoksulların bu gelirden yararlanması sağlanır (Ahmed 2002: 27-64). Yoksullara verilen zekat; İslâmî mikrofinans kurumlarının

fonlarını tamamlamak üzere tüketim, mal birikimi ve üretim amacıyla kullanılabilir. Bu tamamlayıcı fonlar, yararlanıcının ihtiyaçlarına göre hibe veya faizsiz kredi(Karz-ı hasen) olarak verilebilir. Bu tamamlayıcı fonlar, tüketim ve mal alımı için ayrılması gereken kaynak miktarını azaltacağından dolayı, üretici faaliyetler için toplanan fonlarla bu amaca uygun bir biçimde yatırım yapılması beklenir. Buna bağlı olarak yatırım yapılan yatırımların fonları genel itibariyle yükselir ve borcu ödememe olasılığı genel olarak azalır.

Çizakça (2004: 313-54), toplumun sosyal hedeflerini gerçekleştirmek üzere para vakfı kavramını esas alan bir model önermektedir. Para vakfının kullanım alanlarından biri, yoksullara mikrofinans sağlamak olacaktır. Benzer şekilde, El-Gari (2004), yoksulları finanse etmek için faizsiz kredi, veren Karz-ı hasen gibi kâr amacı gütmeyen finansal bir aracı kurum kurulmasını önermektedir. Bankanın sermayesi, varlıklı Müslümanlarca bağışlanan para vakfından gelecektir. Kahf (2004), zekat ve vakıf temelli bir mikrofinans kurumu kurmayı önermektedir. Vakıftan gelen gelirlerin mikro işletmelerin bunları üretimlerin finansmanında kullanabileceğini ileri sürmektedir. Ahmet (2011), mikrofinans sağlayabilecek ve yoksulların refahını sağlayacak vakıf temelli İslâmî mikrofinans modeli önermektedir. Para vakfı, mikrofinans kurumunun sermayesini oluşturacaktır. Yoksulları finanse etmek için mevduatla birlikte sermaye kullanılacaktır.

Zekat ve vakıf malların bağış özelliği göz önüne alındığında, sosyal sorumluluk ile sürdürülebilirlik arasındaki tercih sorununu bir nebze çözmek için bu araçlar kullanılabilir. Yoksulluğa odaklanmış olan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için bu kaynaklardan elde edilecek olan bağış fonları, faaliyetlerini devam ettirmek için destek sağlayabilir. Kâr amacı güden ticari kuruluşlar için, zekat ve vakıf yoksullara ulaştırdıkları yardımları artırmak için kullanacakları fonlara kaynak teşkil edebilir (İkbal ve Mirakhor 2005: 237).

1.7. Katılım Bankacılığının Gelişimi

1.7.1. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Gelişimi

Katılım bankaları, İslam inancını esas alan ilkeler üzerine kurulmuş finansal kurumlardır. Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran en temel nitelik, müşterilerine faize bağlı finansal enstrümanlar yerine ticarete konu olan varlıklarından elde ettikleri kâr ve gelirleri paylaşmaları esasına dayanmasıdır (Usulcan 2013: 298).

Faizsiz bankacılığın tarihteki ilk oluşumlarına Milattan önce 2123-2081 yıllarında Babil Hükümdarı tarafından yönetimde adalet ve bireylerin refah seviyelerini yükseltmek amacıyla düzenlediği kanunlarda rastlanmaktadır. Hammurabi Kanunları olarak adlandırılan bu kanunların 100. ve 107. Maddeleri borçlanma işlemlerinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin düzenlemelerden oluşmaktadır. Tarihte ilk bankaların en güvenli yerler olarak düşünülen mabetlerde kurulduğu ve Babil'de bulunan mabetlerde büyük ölçüde faizsiz ilkel bankacılık işlemlerinin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu işlemler göz önüne alınarak tarihçiler mabetleri ilk banka kuruluşlarına, rahipleri ise ilk bankacılar olarak nitelendirmişlerdir (Tabakoğlu 2006: 149).

Dini inançların değişimi bankacılık faaliyetlerinin de uygulama biçim ve kurallarını da etkilemiştir. İlerleyen yüzyıllarda bankacılık faaliyetleri, mabet ve tapınakların kontrolü dışına çıkarak ticaret yapan nüfuslu tüccarların kontrolüne geçmiştir. Bazı servet sahibi ve ekonomik açıdan güçlü Yahudi kavimleri tarafından, ticaret yapılan taraflara faizsiz ödünç kredi sağladığı gözlemlenmiştir. Bu Yahudi kavimlerinden yaygın olarak bilinen Murahsu ve Egibi kavimlerinin ilkel olarak bankacılık faaliyetinde bulunduğu yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir (Pakdemirli 2005: 41).

Hristiyanlık inancına mensup bireylerin hac inançlarını yerine getirdikleri sürede can ve mal güvenliğini sağlamak için kurulan yapılar ve bu cemiyetlerin mensuplarının yaptığı ödeme ve bağışlar ile önemli bir fon kaynağı ortaya çıktığı ve bu kaynağın mezhepler tarafından ticari ve askeri hedefler için faizsiz borç işleminde kullanıldığı

tarihsel araştırmalarda tespit edilmiştir. Bu işlemlerin faizsiz bankacılığın ilkel ve ilk uygulamalarına örnek teşkil ettiği söylenebilir (Pakdemirli 2005: 41).

17.yy dönemi incelendiğinde ortaya çıkan Reform ve Rönesans'ın yarattığı etkiler ile kiliselerin otoriter ve baskıcı rejimi ile birlikte ellerinde tuttukları finansal gücün de azalmaya başladığı görülmüştür. Bu dönemde özellikle batı Avrupa'da kurulan bazı dostluk ve yardım cemiyetlerinin mensupları arasında yapılan faizsiz ekonomik işlemlerin faizsiz bankacılık faaliyetleri ile benzerlik göstermekte olduğu gözlemlenebilmektedir (El-Asker 2003: 311).

Modern İşlm bankalarının kurulmasında, ağdaş toplumlarda ülke ekonomisi için bankaların yerine getirdikleri işlevleri ve bu kurumların iktisadi açıdan önemlerini kavrayan bazı düşünürler büyük rol oynamıştır. 1960 ve takip eden dönemlerde bu fikirler tasarruf sandıkları aracılığıyla hayat bulmuşlardır. Tasarruf sandıkları; faizsiz bankacılığın mudaraba metodunu (emek-sermaye ortaklığı) yani kar-zarara katılım prensibini uygulama amacıyla oluşturulan yapılardır. Bu dönemde Dr. Ahmed El-Naggar'ın toplumsal katılım bankacılığı düşünce ve perspektifi ile Mısır'da ortaya çıkan bazı finansman metotları katılım bankacılığı ile benzerlik göstermiştir. Aynı dönemlerde İngiliz smrgesinde bulunan Hindistan'ın nüfusun İşlam dinine mensup kişilerin yoğun olduğu bölgelerinde de bazı "kooperatif bankacılık" uygulamaları gerçekleştirilmiş ve bu uygulamalar da ilk faizsiz finansman işlemleri olarak değerlendirilmiştir (Koday 2006: 28).

Modern İşlami bankacılığın ilk uygulamaları incelendiğinde 1963 yılında Mısır Arap Cumhuriyeti'nin Mit Gamr kasabasında kurulan Saving Bank'ın faaliyetlerinin İşlami bankacılık esasları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. İlgili dönemde Mısır'da tüm bankaların kamulaştırılma kararının alınması sonucunda alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Bu kurum halkın ticari ve tarımsal ihtiyaçlarını "müteselsil kefalet" anlayışı esasına dayanarak karşılamakta, risk kapitali ve para vakfı modelinin karması bir yapıya sahiptir (Orman 1992: 17).

İslam ülkeleri, İslami ilkeler doğrultusunda ekonomik işbirliğini sağlama ve kalkındırma, sosyal, bilimsel ve kültürel alanlarda ortak bir yapı oluşturma amacıyla 1970 yılında Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde dışişleri bakanları seviyesinde bir toplantı organize etmişlerdir ve Dışişleri Bakanları Konseyi olarak adlandırılan bu toplantılar İslam İşbirliği teşkilatının temellerini atmıştır (Konday 2006: 29). Dışişleri Bakanları Konseyi İslam dünyası için önemli konuları çözümlmek ve Teşkilat'ın izleyeceği politikaları tespit etmek amacıyla Pakistan'ın Karachi kentinde gerçekleştirilen toplantıda Pakistan ile Mısır'ın önerileri doğrultusunda, uluslararası bir İslâm bankasının kurulmasının faydalı olacağı kararı alınmıştır. Bu aşamadan sonra bir dizi İslam bankası kurulmuştur (El-Asker 2003: 311). Dünya Bankası modeline benzer şekilde faaliyet gösterecek büyük ölçekli bankaların, Birleşik Devletlerin desteği ile kuruluş çalışmalarına başlanmıştır. Bu hedeflerle Asya ve Afrika'da kurulan kalkınma bankalarını müteakip 20 Ekim 1975 tarihinde ülkemizin de üyesi olduğu 29 İslam ülkesinin katılımıyla uluslararası seviyede ilk İslami bankacılık kuruluşu olan İslam Kalkınma Bankası faaliyete girmiştir (El-Asker 2003: 311).

Faizsiz bankacılığın büyümesi, tanıtılması ve yaygınlaşması, İslami prensiplere göre çalışan bankalar ve diğer finansal kuruluşlar arasında uyum ve koordinasyonun sağlanması amaçları ortak paydasında 1977 yılında İslam Konferansının desteğiyle Uluslararası İslam Bankaları Teşkilatı kurulmuştur (Tabakoğlu 2006: 150).

Ekonomik sistemi, İslami esaslar baz alınarak geliştirmeye çalışmaktadır ve bu gelişim bankacılık dışında diğer ekonomik sektörlere de etkilemiştir. Bunun sonucu olarak İslâmî esaslara uygun yatırım ve sigorta şirketleri tasarlanmıştır. Bunlardan en önemlisi de Bahama Adaları'nda 27.7.1981 tarihinde kurulan "Dar Al-Maal Al İslâmî" holding ve bünyesinde bulunan yatırım ve sigorta şirketleridir. Günümüzde Citibank, Commerzbank ve Barclays Bank gibi büyük konvansiyonel bankaların da uyguladığı faizsiz bankacılık sistemleri dünyanın birçok noktasında faaliyette bulunmaktadır (Tabakoğlu 2006: 150).

Faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan katılım bankaları ile birlikte konvansiyonel bankalarda bünyelerinde oluşturdukları şube ağları ve fonlar aracılığıyla

60' tan fazla ülkede faaliyet göstermektedirler. İşlem hacimleri ve büyüme rasyoları incelendiğinde faizsiz bankacılığın gelişiminin İslam ülkelerinde daha hızlı olduğu görülmektedir. Avrupa ve Amerika'da ise bu gelişim daha zayıf gerçekleşmiştir. Faizsiz bankacılık işlemlerinin ülke kanunlarına bağlı olarak farklılıklar içerdiği görülmektedir. Ülkelerin bir bölümünde sadece fonların İslami esaslara uygun olarak yönetilmesi şeklinde faaliyet sürdürdüğü görülmektedir (Parlakkaya ve Çürük 2011: 399).

Günümüzde birçok İslam ülkeleri ve Avrupa ülkeleri tüm yatırımcı ve sermaye sahiplerine erişebilmek hedefiyle hem katılım hem de geleneksel bankacılık faaliyetlerini birlikte sunmaktadır (Yahşi 2014: 10). İslami finans sektörünün en yüksek paya sahip ve en önemli coğrafyalarından olan İran'da bankacılık sektörü İslami prensipler çerçevesinde çalışmaktadır (Serpam 2013: 9). Ayrıca Suriye, Afganistan, Irak, Yemen ve Libya ülkeleri gibi resmi dini ve salt çoğunluğu Müslüman nüfusa sahip olan ülkelerde konvansiyonel sistemle çalışan bankalar olmakla birlikte katılım bankalarının da aktif olarak çalıştığı gözlemlenmektedir (Parlakkaya ve Çürük 2011: 399). Başta büyük petrol rezerv ve gelirini kontrolünde bulunduran Körfez ülkeleri gibi ülkelerin bu kaynaklar vasıtasıyla elde ettikleri fonlarını kendi sistemlerine entegre etmek için İrlanda, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde de faizsiz bankacılık modelleri önemli bir rol almaktadır. Dünyanın önde gelen Union Bank of Switzerland, Citibank, Kleinwort Benson, Goldman Sachs, ANZ Grindlays, Arab Banking Corporation ve United Bank of Kuwait gibi finans kuruluşları geleneksel bankacılıkla birlikte faizsiz bankacılık faaliyetlerine de önem vermekte ve bu alanda faaliyetlerini yürütmektedir (Parlakkaya ve Çürük 2011: 399). Birçok bankanın faizsiz bankacılık sistemini kullanmasının nedeni; bu sistemin kurallarını inançlarının gereği olarak benimseyen, alışan kişi ve kurumların sahip oldukları fonların üç yüz milyar dolar değerini taşımasıdır (Özulucan ve Özdemir 2010: 33). Bu bankaların hedef ve politikaları, faiz hassasiyeti taşıyan kişi ve kurumların oluşturduğu finansal piyasalardan etkin ve verimli karlılık elde etmek olsa da, bankaların faizsiz bankacılık alanındaki faaliyetlerinin faizsiz bankacılık sisteminin dünya çapında tanınmasında ve gelişmesinde önemli rol oynadığı açıktır (Tunç 2016: 116).

Sonuç olarak, katılım bankacılığının ortaya çıkması klasik bankalara büyük rakip olmuştur. Arap ve körfez ülkelerindeki, petrol gelirlerinden büyük sermayeler elde edilmektedir. Günümüz koşullarında her sektörde kullanılan petrolün geniş kullanım ağının bulunması fiyatının yüksek olması ve çoğu ülkeye ihracatının yapılmasından dolayı petrol ülkeleri için ekonomik anlamda büyük kazanç kaynağıdır. Petrolün geniş çaplı kullanılması Arap ülkelerinin zenginleşmesini sağlamıştır. Dolayısıyla elde edilen gelirlerden ortaya çıkan sermayenin hangi alanda kullanılacağı konusunda bir düşünce ortaya çıkmıştır. Müslüman olan bu ülkelerin dini inançlarına uygun olarak, faizsiz sistemle çalışan kurumlar ortaya çıkmıştır.

1.7.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi

Faiz İslam'ın şartları gereğince yasaklanmıştır ve bu durum toplumun önemli bir bölümünün finansal ve ekonomik tercihlerini etkilemiştir. Konvansiyel bankacılığı ikame edebilecek kuruluşların bulunmaması durumu, faiz hassasiyeti olan bireylerin tasarruflarını, üretim ve istihdama marjinal faydası düşük olan; altın, gayrimenkul veya döviz gibi kısıtlı enstrümanlarında tutmalarına veya tasarruflarını ekonominin dışında atıl tutmalarına neden olmuştur. Bu alanda oluşan ihtiyacın karşılanması amacı ile İslami şartların belirlediği sınırlar çerçevesinde faizsiz piyasa enstrümanları aracılığıyla, toplumun sahip olduğu bu kaynakların ülke ekonomisine kazandırılmasına yönelik olarak finansal kurumların ülkemizde faaliyete geçmesi için çalışmalara başlanmıştır (Bulut 2009: 18).

Ülkemizde faizsiz bankacılık görüşleri ve çalışmaları, 1970'li yıllarda tercüme edilen eserlerle teorik olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupa 'da yaşayan ve faiz hassasiyetine sahip olan çalışanların birikimlerini faizsiz yatırım enstrümanları ile değerlendirme taleplerine istinaden kurulan, dönemin sendikaları modelinde çalışan şirketler kurulmuştur. Kurulan bu yapıların hedeflenen beklentiler için yeterli olmaması ile birlikte çalışanların ellerinde bulundurdukları bu fon kaynağını değerlendirmek ve bu kaynağı ekonomiye kazandırma amacı doğrultusunda faizsiz bankacılık düşüncesinin gelişimine katkı sağlamıştır. Türkiye'de ise faiz hassasiyetine sahip bireylerin bu ihtiyaçlarını gidermek için 1975 yılında Devlet Sanayi İşçi Yatırım

Bankası (DESİYAB) kurulmuştur. Bu banka ülkemize faaliyetleri ile faizsiz bankacılığa ilişkin önemli tecrübeler kazandırmıştır ancak bu dönemlerde global ve ulusal piyasalarda yaşanan kriz dalgalanmalarından etkilenmiştir, faaliyetlerine 1978 yılına kadar devam edebilmiştir (Canbaz 2014: 205-206). Ülkemizde aynı dönemde kurulan İslam Kalkınma Bankası (İKB)'nin da müessis üyelerinden biri olmuştur.

Türkiye'de ilk olarak "Özel Finans Kurumları (ÖFK)" ünvanı ile adlandırılan faizsiz finans kuruluşlarının hukuki kapsam ve içeriği, 15 Aralık 1983'de ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile belirlenmiştir. 19 Aralık 1983 tarihinde ve 18256 sayılı Mükerrer RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu BKK, ülkemizde faizsiz bankacılık esasları çerçevesinde faaliyet gösteren Özel Finans Kurumlarının ilk hukuki istinatgâhı olmuştur. Kanunun kapsamına istinaden, Özel Finans Kurumları ile ilgili denetleme ve düzenleme yetkisi, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (ilgili dönemdeki ünvanıyla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı) ile T.C. Merkez Bankasına bırakılmıştır (TKBB 2004: 32). Özel Finans Kurumları 1999 yılına kadar yatırım bankacılığına ilişkin faaliyetlerini sürdürürken bankacılık kanununa tâbi tutulmamış ve bankaların rezerv ayırma gibi yükümlülüklerinden sorumlu tutulmayarak önemli büyüme fırsatları kazanmışlardır (Şahin 2012: 529). Faaliyetleri bankacılık faaliyetleri ile benzerlik göstermesine rağmen banka olarak görülmemeleri dolayısıyla TMSF altında da çalışmamaları bu bankalara büyük dezavantajlar sağlamıştır.

Ülkemizde faaliyet gösteren birçok katılım bankası bulunmaktadır. İlk katılım bankaları 1984'te kurulmuş ve 1985 'te faaliyet göstermeye başlamış olan Faisal Finans Kurumu A.Ş ile Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.'dir. Bu kuruluşların ardından Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş (1989), Anadolu Finans Kurumu A.Ş. (1991), İhlas Finans Kurumu A.Ş. (1995), Asya Finans Kurumu A.Ş. (1996) kurulum işlemlerini tamamlayarak faaliyete başlamışlardır.2005 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş arasında alınan kararını ardından iki kurum Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ünvanı altında birleşmiştir. Türkiye'de ve dünyada yaşanan, bankacılık ile finans sektörünü önemli derecede etkileyen 2001 krizinden İhlas Finans Kurumu A.Ş. likidite sorunlarının önemli etkilerini hissetmiş, 10.02.2001 yılında ise faaliyet izni kaldırılmıştır.

Özel Finans Kurumları ile ilgili yapılan bir diğer değişiklik, 18.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na göre 17.12.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4491 sayılı "Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" ile gerçekleşmiştir. Bu düzenlemeyle Özel Finans Kurumlarının 4389 sayılı Bankalar Kanununa tâbi olmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte 4491 sayılı yasa düzenlemesinin yürürlükte olduğu dönemde çalışmalarını sürdüren Özel Finans Kurumlarının güncel durumlarını 4389 sayılı Bankalar Kanunu çerçevesinde yerine getirmeleri zorunlu olan maddelere uyum sağlama süreleri iki yıl olarak belirlenmiş ve bu durum kanunun geçici maddelerinde düzenlenmiştir (Akkuş 2017: 20).

4389 sayılı Bankalar Kanunu 2001 yılının Mayıs ayında "Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" ile yeniden düzenlenmiştir. Kanun değişikliği ile Özel Finans Kurumları Birliği oluşturulmuştur. Katılım bankalarına faaliyet izni işlemlerinin tamamlanmasının ardından Özel Finans Kurumları Birliği'ne üye olma şartı konulmuştur. Kanunda, bireyler adına oluşturulan mevduat hesapları ile kar/zarara bağlı oluşturulan katılım hesaplarında bulunan kıymetlerinin güvence ve koruma altında tutulması hedefiyle Özel Finans Kurumları Birliği bünyesi içinde Güvence Fonu ile adlandırılan bir mekanizma oluşturulmasına karar verilmiştir(Md.11-c). Getirilen bu kanun ve değişiklikler bu kuruluşlara olan güveni arttırmış ve sistemin işleyişinde yaşanabilecek aksaklıkların önüne geçmek için önemli bir adım olmuştur (Akkuş, 2017: 20).

Ülkemizde faizsiz bankacılık sistemine ilişkin son önemli değişiklik 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Kasım 2005 tarihinde yapılmıştır. Kanun kapsamında Özel Finans Kurumu unvanı Katılım Bankası, Özel Finans Kurumları Birliği ise Türkiye Katılım Bankalar Birliği(TKBB) olarak değiştirilmiştir. İlgili kanuna eklenen geçici madde ile Güvence Fonu kuruluşu da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna geçmiştir. Bu değişiklik ile katılım bankaları da TMSF güvencesi altına alınmıştır (Tunç 2010: 181-186).

Ülkemizde %100 kamu sermayesi ile oluşturulan iki yeni katılım bankası kurulmuş olup, bunlar Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

unvanı ile faaliyet göstermektedir. Bugün ülkemizde faaliyetlerine devam eden katılım bankaları şunlardır:

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Tablo 1.1: Bankaların Toplam Şube ve Personel Sayısı

	AlbarakaTürk Katılım Bankası A.Ş.	KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
2013 Yılı 4. Dönem					
Şube sayısı	166	266	250	0	0
Personel Sayısı	3,044.00	4,620.00	3,990.00	0	0
2014 Yılı 4. Dönem					
Şube sayısı	201,0	306	280	0	0
Personel Sayısı	3,496.00	5,035.00	4,478.00	0	0
2015 Yılı 4. Dönem					
Şube sayısı	212	358	285	0	22
Personel Sayısı	3,720.00	5,438.00	4,129.00	0	307.00
2016 Yılı 4. Dönem					
Şube sayısı	212	385	285	30	44
Personel Sayısı	5,585.00	3,986.00	437.00		655.00
2017 Yılı 4. Dönem					
Şube sayısı	219.0	398.0	286,0	63.0	63,0
Personel Sayısı	3,883.00	5,745.00	3,766.00	724.00	890.00

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Katılım bankalarının yaşanan finansal krizlere diğer bankalara kıyasla daha sağlam olduğunun fark edilmesiyle dünyada olduğu gibi Türkiye de katılım bankacılığı sektörünün gelişmesi 2008 de yaşanan mortgage krizinden sonra ivme kazanmıştır. İslami bankacılık, yapılan yatırım faaliyetlerinde eskiden beri uygulanan alacaklı borçlu ilişkisine dayanmadan finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacaklarla işlem yapması ve daha çok risk paylaşımına yönelik iş yapılması aynı zamanda ortaklık ruhunu gözetmesi de yeni kurulan işletmeler için büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu sebeplerden dolayı da katılım bankacılığı sistemi yaşanan gelişmelerden olumlu yönde etkilenmiştir. Devletinde desteğini alan katılım bankacılığı sektörü 2008 yılından itibaren hızlı bir büyüme trendine girmiş şube ve çalışan sayısını arttırmıştır. Piyasadaki atıl fonlarda yatırım için kullanılmış olup ticaretin akılına ayrı bir yön veren katılım

bankaları kısa sürede büyük bir gelişme göstermiştir. Artan büyüme tablo verilerinde açıkça belirtilmektedir. Faize karşı duyarlı olan toplumlardan elde edilen atıl fonların toplanarak katılım bankalarında değerlendirilmesi, katılım bankacılığının hem müşteri sayısının hem de işlem hacminin artması sebep olmuştur. Artan talep ve müşteri portföyünün de günden güne büyümesiyle şube ve personel sayılarını da arttırmışlardır.

2017 yılsonu itibariyle Ziraat Katılım Banka'sının da katılımıyla ülkemizde 5 katılım bankası faaliyet göstermektedir. toplam şube sayısı 1.032'dir. Katılım bankalarının şube sayısı, bankacılık sektörü şube ağının yaklaşık %8'ini oluşturmaktadır. 2017 yılı sonu itibariyle katılım bankalarının toplam çalışan sayısı bir önceki yıla göre %3,9 artışla 15.029 kişi olarak kaydedilmiştir. Sektöre 2 banka ve 2 şubeyle işe başlayan katılım bankaları, 2017'nin son verilerine göre 5 banka ve her biri 150'nin üstünde şube sayısına ve binlerce çalışanıyla önemli bir büyüme gerçekleştirmiştir. 2017 verilerine göre de katılım bankacılığında şube ve personel sayısı en geniş ağı KuveytTürk Katılım Bankacılığı almaktadır.

Tablo 1.2: Bankaların Toplam Özkaynakları

Özkaynak	AlbarakaTürk Katılım Bankası A.Ş.	KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
2013 Yılı 4. Dönem					
Özkaynak	1.497.268,0	2.302.049,0	2.522.381,0	0	0
2014 Yılı 4. Dönem					
Özkaynak	1.790.927,0	3.022.870,0	3.153.847,0	0	0
2015 Yılı 4. Dönem					
Özkaynak	2.103.914,0	3.402.490,0	3.356.757,0	0	664.530,0
2016 Yılı 4. Dönem					
Özkaynak	2.279.593,0	3.912.064,0	3.663.014,0	876.418,0	764.621,0
2017 Yılı 4. Dönem					
Özkaynak	2.481.506,0	4.591.151,0	4.060.598,0	1.107.885,0	1.403.681

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Katılım bankalarının Türkiye'deki gelişim sürecini değerlendirecek olursak, özellikle son dönemde finans sektörünün ve bankacılık sisteminin hızla büyüyen ve gelişen bir sektörü haline gelmiştir. İslami bankacılık ve faizsiz bankacılık olarak da nitelendirilen katılım bankaları dış krizlerin oluşturabileceği manipülatif etkilere karşı direnç göstererek sermayedarlara ve yatırımcılara her zaman açık bir kapı bırakmıştır. Son yıllarda pek çok kişi ve kurum tarafından ilgi gören faizsiz bankacılık sistemi,

sadece Müslüman ülkelerinde değil, Avrupa’da da büyüme potansiyeli bulunan bir sektör haline gelmiştir.

Bankacılık sektörü, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları da olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Türkiye’de bankacılık sektörü içerisinde her geçen gün oluşan güvenle birlikte daha başarılı bir seyir izleyen katılım bankaları, hem büyümeye hem de sektörden aldıkları payı artırmaya devam etmektedir. Buna bir örnek verecek olursak katılım bankacılığının yeni araçlarından olan sukuk ve tekaful (faizsiz sigortacılık)’dür. Türkiye’de katılım bankaları toplam aktifleri, özkaynakları, topladıkları fonlar, verdikleri krediler, sermaye yeterlilik standart oranları, net karlılık oranları ve çalıştırdıkları personel sayıları bakımından önemli bir noktaya gelmişlerdir.

Bankacılık sektörünün karlılık oranları incelendiğinde konveksiyonel bankacılık sektörünün ortalama özkaynak karlılık oranının katılım bankalarından yüksek olduğu görülmektedir. Kuveyt Türk Katılım bankacılığı verilerine göre 2013 yılından itibaren 5 yılda yaklaşık %100’lük bir özkaynak artışı olmuştur. Vakıf katılım bankası sektöre yeni giren bir banka olmasına rağmen büyük ölçüde rağbet görmesi nedeniyle özkaynak oranında ciddi bir artış yakalamıştır. Tabloda dikkat çeken noktalardan biri de katılım bankalarının özkaynak oranının yıllara göre artış gösterdiğiidir.

Tablo 1.3: Bankaların Verdikleri Toplam Krediler

Toplam Krediler	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
2013 Yılı 4. Dönem					
Toplam Kredi	1,113,178.00	3,455,875.00	931,553.00	0	0
2014 Yılı 4. Dönem					
Toplam Kredi	1,788,553.00	4,677,080.00	978,626.0	0	0
2015 Yılı 4. Dönem					
Toplam Kredi	2,049,660.00	5,172,355.00	279,373.00	0	9,421.00
2016 Yılı 4. Dönem					
Toplam Kredi	2,020,669.00	5,401,349.00	139,050.00	293,604.00	103,337.00
2017 Yılı 4. Dönem					
Toplam Kredi	2,116,765.00	6,944,688.00	104,706.00	1,119,958.00	256,628.00

Türkiye’de çeşitli önlemleri gerektiren ve ekonominin ısınmasıyla sonuçlanan kredi gelişimine ortalamanın altında kalan katkısı ve katma değer yaratan üretimleri

desteklediği varsayılırsa olumlu olarak değerlendirilebilir. KOBİ kredilerinde artış da olumludur. Isınan ekonomik ortam nedeniyle toplanan fonlar rasyosunda ki artış olumlu katkı sağlamaktadır.

Katılım bankalarının verdikleri krediler açısından değerlendirdiğimizde ise yıllara göre verilen kredi miktarının da arttığına görülmektedir. Ülkemizde ise faizsiz bankacılığın sektör içindeki payı yüzde 6 düzeyinde henüz küçük bir paya sahiptir. Katılım bankacılığı sektörünün az gelişmesindeki en büyük sebep katılım bankacılığı sistemini kamuoyunun yeterince tanımamış olması ve hala birçok kişi ve kurumun katılım bankalarına güvenmemesi gelmektedir. Önümüzdeki yıllarda katılım banka sayısı ve toplanan fonların büyüklüğü; kamunun yanı sıra özel sektör tarafından yapılacak yatırımlarla artması beklenmektedir. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü bir önceki yıla göre %20 artış göstermiş, krediler %21, mevduat %17 yükselmiş, toplam kârı ise %43 çıkmıştır.

Ülkemizde İslami bankacılığına olan güvenin ve sektördeki büyüme payının artması için mevzuat alt yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir. Üretime dayalı ekonomilerde daha güçlü ekonomiye sahip olmak için, hem güçlü sermayeli yerli yatırımcı ile birlikte yabancı yatırımcılar hem de KOBİ düzeyindeki yatırımcılar bir takım teşvikler ile birlikte desteklenmesi gerekmektedir. Bu durum politikadan değil vazgeçmek tereddüt veya bu ekonomik politikayı sektöre uğrattık seviyeye geldiğinde büyümenin çok ciddi şekilde duracağı tüm ekonomistlerce teyit edilmektedir. Çünkü bir yatırımcı bir ülke veya bölgeye yatırım yapacaksa eğer önce güvenli olup olmadığına sonra da ekonomik istikrarına bakar (Yıldız 2017: 41).

Bir diğer konu olan yastık altında ya da bankalarda herhangi bir vadeye bağlanmamış büyük miktarlar da parası olan bireysel müşteriler bulunmaktadır. Bu yüzden ilk yapılması gereken dağıtık defterleri bütün haline getirerek gerçekçi hedefler belirlemek ve bunların kanuni altyapılarını bir an önce hazırlamak olmalıdır. Sektörde aktif olarak faaliyet gösteren işletmelerin katılım bankacılığını tercih etmeleri ve uzun vadeli planlar yaparak kamunun desteğini de almaları gerekmektedir. Ülkemizde son yıllarda faizin de yüksek olması yatırımcıları yatırım yapmaktan uzaklaştırmaktadır ama

katılım bankacılığında faiz oranlarının asgari düzeyde olması yatırımcıları teşvik etmektedir (TKBB 2017: 112).

1.7.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Gelişim Süreci

Türkiye’de faizsiz işlem yapan finans kuruluşlarından Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankaları kamu bankaları, Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Anadolu Finans ise özel teşebbüslerdir.

1.7.3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka’dan gelen teklifle 1984 yılında İslami bankacılık sektöründeki kuruluş işlemlerini tamamladıktan sonra 1985 ‘de Türkiye’de ki ilk özel finans kurumu olarak hizmet vermeye başlamıştır. İlk kurulan katılım bankacılığı olmasından dolayı Türkiye’de faizsiz işlem yapan ilk katılım bankacılığı olma özelliğini taşımaktadır. Kurulduktan 3 yıl sonra 1988 ‘de leasing işlemleri yapmaya başlamıştır. Gittikçe büyüyen Albaraka 1992 yılında şube sayısı 10’a ulaşmış, aktiflerinin toplamı ise 400 milyon doları aşmaktadır. 1998 Visa ile yaptıkları anlaşma sonrası ürün portföyünü genişleterek kredi kartı hizmeti de vermeye başladılar ve şube sayılarını 22’ye çıkardılar. Albaraka Türk 2001’de Katılım Bankaları Güvence Fonu’nun oluşumuna liderlik yapmıştır. 2002 yılında bireysel bankacılık sistemine ağırlık vererek bireysel kredi satışı yaparak portföyünü daha da genişletmiştir. 2002 yılında şube sayıları 24’e çıkarken, öz sermaye toplamı 70 milyon dolara ulaşmıştır. 2007 yılında 170 milyon dolarlık halka arza, 24 bin yatırımcıdan 7 milyar doların üzerinde talep gelmiştir. 2011’de ilk yurt dışı şubelerini Erbil-Irak’ta açarak, 350 milyon dolarlık katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinden olan murabaha sendikasyonu ile bankacılık sektörünün en büyük meblağlı sendikasyon kredisine imza atmıştır. Albaraka Türk Katılım bankacılığı sektöründeki vizyonunu arttırmak için 2012 “Dünyanın En İyi Katılım Bankası Olma” yolunda dönüşüm programı SİMURG’u başlatmıştır. 2013 yılında yurt içi şube sayılarını 166’ya çıkarırken 2014 yılında 35 yeni şube açarak banka tarihinde bir rekor kırmıştır ve şube sayıları 202’ye ulaştı. Türkiye’de ilk defa uygulanan murabaha sukuk yöntemiyle sermaye benzeri kredi sağlamıştır. 2015 ‘de

Türkiye’de Basel 3kriterlerine uygun ilk sermaye benzeri sukuk işlemi ihracı gerçekleştirmiştir. Operasyon odaklılıktan müşteri odaklı hizmete geçişi kolaylaştıran Albatros 19 Haziran 2015’te devreye alındıktan sonra Mobil Şube ve Mobil Şube Touch ID projeleri tamamlanmıştır. 2016 yılında nitelikli yatırımcılara sunulmak üzere 4 adet yurt içi kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiştir. Albaraka 2017 yılı sonunda toplam aktifleri %10 artışla 36 milyar TL’ye ulaşmıştır. Toplanan fonlar %10 büyüme kaydederek 25 milyar TL olurken, kullandığımız krediler ise %11 oranında artarak 25 milyar TL’yi bulmaktadır. Kullandıkları kredilerin aktif toplamları oranı ise %70 olarak kaydedilmiştir. Net kâr payı ise %24 artışla 1.270 milyon TL’ye ulaşmış, net kârları ise 237 milyon TL olmuştur. Şirketin finansal gücünü koruyan özkaynaklar 2,5 milyar TL, sektöre paralel seyreden sermaye yeterliliği %17 oranında kaydedilmiştir. Müşteri tabanını daha da genişleten Albaraka Türk, 2017 yılında toplam şube sayısını 220’ye çıkarmıştır. Katılım Bankaları arasında dünyada bir ilk olarak Start-Up hızlandırma merkezi olan Albaraka Garaj hizmete başlamıştır. Albaraka Türk’ün stratejilerinde önemli bir yere sahip Dijitalleşme konusunda önemli projelere imza atılmıştır. Böylece teknolojik gelişmeleri daha yakından izleyip bu teknolojileri şirkette kullanarak manuel yapıdan uzaklaşmaktadır. Albaraka Türk, Islamic Finance News dergisi (IFN) tarafından “Türkiye’nin En İyi Katılım Bankası” seçilmiştir (Ağkan 2018: 238) .

1.7.3.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuweyt merkezli Kuwait Finance House’un 1989 yılında Türkiye piyasasına girmesiyle ilk kuruluş temelleri atılmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın 28 Şubat 1989 tarihli izniyle ve “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.” unvanıyla, 31 Mart 1989 tarihinde Özel Finans Kurumu statüsünde faaliyete başlamıştır. 1999 yılında çıkarılan 4389 sayılı Bankacılık Kanununun ile diğer Özel Finans kuruluşları ile beraber banka statüsünü almıştır. 2006 yılında ise halen kullanmakta olduğu Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (Kuveyt Türk) ibaresini almıştır (Ağkan 2018: 238).

Global Finance dergisi tarafından 2016 yılında yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye’nin en iyi katılım bankası unvanını almıştır. Kuveyt Türk Katılım Bankası AŞ.

Türkiye geneline yayılmış olan bankacılık ağında 386 şube ve 5588 üstü çalışanı ile hizmetine devam etmektedir

Kuveyt Türk, faaliyete başladığı günden bugüne kadarki sürede İslami bankacılık sistemine gösterilecek özeni, yatırım konusundaki araştırmaları, tasarruf sahiplerine ve işletme sahiplerine modern, istikrarlı, güvenilir, kaliteli ve süratli hizmet sunmayı, çalışanlarının motivasyonunu ve verimliliğini artırmak için sürekli eğitime tabi tutmayı kendisine ilke edinmiştir. Kuveyt Türk Katılım bankası, geniş şube ağıyla ve muhabir bankalar aracılığıyla, çağın gereksinimlerini karşılayan hızlı ve kaliteli olan teknolojik olanakları tasarruf sahiplerinin ve yatırımcılarının hizmetine sunmaktadır. 2018 yılında Türkiye'deki 29'ncü yılını tamamlayan Kuveyt Türk, hareketli ve kurumsal yönetim bakış açısı ile müşterilerinin kullanımına sunduğu yenilikçi uçtan uca dizayn edilen ürünler ve hizmetler aracılığıyla, yurt dışı yatırımlarıyla Türkiye'de İslami bankacılığın gelişimine çok önemli katkısı olmuştur (Ağkan 2018: 238).

1.7.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası; 1991 yılında yerli sermaye ile kurulan Anadolu Finans ile 1985-2001 yılları arasında Faisal Finans Kurumu adıyla katılım bankacılığı faaliyeti yürüten Family Finans'ın ortaklığı ile 2005 yılında kurulmuş ve faaliyete başlamıştır.

Katılım bankacılığında güçlü iki kurumun birleşmesi ile kurulan Türkiye Finans katılım bankası kurumsal kimliğini güçlendirmiş ve yeni imajıyla, hedef kitlesini genişleterek katılım bankacılığına yeni aksiyon getirmiştir. The National Commercial Bank (NCB) tarafından çoğunluk hissesi 2008 yılında satın alınan Türkiye Finans Katılım Bankası, satın alınan sonucunda büyüme ve değişim dönemine girmiştir. The National Commercial Bank'ın (NCB) beş ülkede yatırımları bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın ilk ve en büyük bankası olma ünvanına sahip olan NCB'nin yüzde 67.03 hisse ile hâkim ortağı olduğu Türkiye Finans Katılım Bankası, katılım bankacılığı sektörünün önemli temsilcilerindedir. Türkiye Finans Katılım Bankası, 1953'ten bu

yana faaliyet gösteren NCB'den aldığı deneyim ve bilgi birikimi ile Türkiye'ye katılım bankacılığı alanında önemli katkılar sağlamaktadır (Ağkan 2018: 238).

Müşteriler hem yatırdıkları fonların hem de kendilerini güvende hissetmelerini ilke haline getiren Türkiye Finans, Müşteri Deneyimi ve Çoklu Kanal Stratejisi Projesi ile iş süreçlerinde gelişimleri ve yenilikleri canlıya almak üzere 2013 yılında yeni bir inovasyon başlatmıştır. Türkiye Finans, bu yeni gelişim ve değişim döneminde tecrübeyi, yeni ürünlerin yanı sıra gelişen teknolojiyi ileri düzeyde kullanarak daha büyük bir büyüme grafiği çizmiştir (Ağkan 2018: 238).

1.7.3.4. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım bankasının fonlarının devlet destekli olduğu için oluşan sermaye, katılım bankacılığındaki devlet destekli maddi gücün gerek sektör gerekse de müşteriler tarafından hissedilmesi önemlidir.

Ziraat Katılım Bankası; tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 - TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14/05/2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. Bankanın sermayesi 24/05/2016 tarih ve 9081 sayılı Resmi Gazetede yayımladığı haliyle 72.000.000-TL arttırılarak, ödenmiş sermayesi toplam 747.000.000-TL'ye ulaşmıştır (Ağkan 2018: 238).

1.7.3.5. Vakıf Katılım Bankası

Devlet bünyesindeki vakıfların gelirleri ile faaliyete başlayan Vakıf Katılım Bankasının önemli büyüklükteki bir sermaye ile Katılım Bankacılığı sektörüne girmesi, bu alanda hedeflenen gelişme için oldukça önem teşkil etmektedir. “Vakıf Katılım Bankası A.Ş. tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II.Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı, Mahmut

Han-ı Sani Bin Abdülhamit Han-Evvel (II.Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdüsselam (Murat Paşa) Vakfı tarafından ödenmiş 805.000.000- TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır. Katılım bankacılığı sektörünün en genç üyesi olan Vakıf Katılım, yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze gelen ve bugün ana kurucusu T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan “Vakıf Kültürü ”nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Ağkan 2018: 238).

1.8. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Tamamlayıcı unsur olarak görülen faizsiz bankalar geleneksel bankacılığın yerine geçen kuruluşlar olarak görülmemelidir. Bankacılık sektörü için bir katılımcı olarak finansal sistemin işleyişinde ekonomik istikrara katkısı ülke ekonomisi açısından önem teşkil etmektedir. Türkiye'nin ekonomik istikrarını pozitif yönde etkileyen konveksiyonel bankacılık sektörü içinde yer alan katılım bankalarını gelişime katkılarını gerektirmektedir. Katılım bankaları, alternatif fon toplama ve kullandırma faaliyetleri yürütmekte, İslami alanda piyasa da kullanılmayan tasarruf oranına katkı sağlamaktadır. Sermaye birikimi ile piyasada çeşitli yatırımlar gerçekleştirmektedirler. Örneğin, KOBİ'ler (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) büyük ölçekli işletmelerle rekabetlerinde katılım bankalarının düşük oranlı faiz oranlarından yararlanarak bu sektörden olumlu yönde fayda sağlayabilirler (TKBB 2009b: 250). KOBİ'lere yönelik olarak ekonomide itici gücü oluşturan kaynaklarının büyük bir kısmını kullanmaları (İTO 2008: 11), özellikle son dönemde artan oranda KOBİ finansmanı yaratmalarıyla, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine fayda sağlamaktadırlar.

Katılım bankaları, ticaret ve sanayi alanındaki yatırımcılara kredi sağlamak yerine yasal yollarla çeşitli şekillerde finansman desteği sağlamaktadır. Katılım bankaları, bu işletmelere finansal kiralama ya da fon kullandırma yöntemleriyle çeşitli

finansmana tekniği sağlamaktadırlar. Katılım bankaları üretimi ve katma değeri artırıcı üretken sinai, ticari ve sabit sermaye yatırım şeklinde bu işletmelerin fonlarını reel ekonomiye kazandırmaktadır (TKBB 2009b: 27). Kullandırılan fonlar genellikle üretim ve ticaret yapan alanlara olduğu için kullandırılan fonların geri ödenmeme riski de düşük olmaktadır. Klasik bankacılıkta geri dönmeyen alacaklar problemiyle karşılaşma oranının bir hayli düşük olması, Katılım Bankalarının kullandırdığı fonlarda kaynak israfının söz konusu olmaması sonucunu doğurmaktadır Dolayısıyla reel sektörün hareketlenmesine büyük katkı sağlarlar. Bu noktadan bakıldığında hem reel sektörü destekleyerek ekonominin büyümesine katkı sağlarlar hem de Türkiye’de ki istihdam politikalarına destekleyerek çalışan kesimin daha da artmasını sağlayarak işsizliği azaltır. Kuruluşundan bu yana Katılım Bankaları kalkınma ve yatırım bankalarının gerçekteştiği hemen her işlemleri faizsiz olarak gerçekteştirmektedir. Katılım Bankaları Türk Bankacılık sisteminin tamamlayıcısıdır. Katılım bankaları işleyişleri bakımından mevduat bankalarına benzemelerine rağmen hem fon toplarken, hem de fon kullanırken faiz esas alındığından mevduat bankalardan ayrılmaktadırlar. Katılım bankaları da mevduat bankaları gibi bankacılık ürün ve hizmetleri sunmaktadır. Özel cari hesaplar, tüm kıymet transfer işlemleri, kambiyo hizmetleri, kredi hizmeti, döviz alım-satımı, teminat mektubu verilmesi, çek ve poliçe gibi menkul kıymetlerin keşidesi, tanzimi, kabul edilmesi gibi işlemleri yapmaktadırlar (Eskici 2007: 74).

Katılım Bankaları, ülkemiz ekonomisine önemli katkılar sağlayan ve krizlere karşı daha dirençli olan bankalardır. Kayıtlı ekonomiye destek anlamında fatura kesimini şart koştukları için ülkenin kayıtlı ekonomiye geçmesine destek olmaktadır. Faiz hassasiyeti bulunan fon sahiplerinin kullanılmayan atıl fonlarının ekonomiye katılması vasıtasıyla tasarruf sahipleri de getiri sağlamıştır. Katılım bankalarının gelir dağılımını düzenleyici etkiler yaratması, kayıt dışı ekonomik faaliyetleri engelleyici etkisi, piyasalara fon aktarılarak ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadırlar. Ayrıca, kurumlar vergisi, KDV ödeyerek kamu maliyesine katkı sunması reel sektöre fon sağlaması ile işsizliğe katkısı ve sosyo-kültürel faaliyetlere ve daha birçok alandaki olumlu etkileri nedeniyle desteklenmesi gereken bir finans sektörüdür. Bu yönleri ile Katılım bankaları birçok yönde ülke ekonomisi ve üretim, istihdam konularında da Türkiye’ye büyük katkı sağlayacağı açıktır (Özbay 2014: 75).

Katılım Bankalarının ülkemiz ekonomisine etkileri aşağıdaki gibidir:

Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması: Toplumun belli kesimi faiz hassasiyeti bulunan faiz sistemi dışında yatırımlarını değerlendirmek istemektedir bu nedenle faizsiz bankacılık alanında sistem dışında kalan tasarruflarını katılım bankacılığı kuralları çerçevesinde değerlendirmektedirler. Atıl fonların ülke ekonomisine kazandırılması ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Türkiye İslam ülkesi olması olmasından dolayı mevduat bankacılığı sistemine mevduatlarını yatırmayan ve tasarruflarını yastık altında tutan faiz hassasiyeti bulunan ciddi bir kitle olduğu gözlemlenmektedir (Eskici 2007: 108). Küçük bir örnek verecek olursak Kuveyt Türk katılım bankası 2018 yılında 1.8 ton ziynet altını ekonomiye kazandırdıklarını açıklamıştır. Bu rakam çok ciddi bir rakam olup Türkiye ekonomisinde piyasaya böyle bir paranın girmesi ve bunun en iyi şekilde değerlendirilmesi önemlidir.

Yabancı Kaynak Transferi Sağlanması: İslami bankacılığı sisteminin ülkemizde etkin ve dinamik bir şekilde işlemlerine devam etmesi ülkenin diğer İslam ülkeleriyle olan ilişkilerinin gelişmesine neden olacaktır. Ülkemize sıcak para girmesini sağlamış bu anlamda da ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülke için Körfez ülkelerinden sıcak paraların katılım bankacılığı aracılığıyla gelmesi sermaye birikimine olumlu katkı sağlayacaktır (Tosun 2000: 105). Faizsiz finans ile yabancı yatırımların ülkemize kazandırılması, uluslararası kuruluşlardan fon akışının artırılması ve Körfez fonlarının daha etkin kullanılmasını sağlayan sistemlerin kurulması ülke ekonomisi için önem taşımaktadır.

Kayıt Dışı Ekonomiye Engelleme Etkisi: Katılım bankacılığında alınan ve satılan her türlü malın kaydı tutulduğu için kayıt dışı ekonominin ve vergi kaçakçılığını engellemektedir. Ülke ekonomilerinde vergi kaydı olmadan yapılan işlemler önemli sorunlara ve aksaklıklara neden olduğu için Katılım bankaları bunun önüne geçmek için önemli bir görev üstlenmektedir. Öncelikle vergi kaydı bulunmayan ve faturası olmayan hiçbir işleme finansman sağlamamaktadırlar. Katılım bankaları söz konusu işlemlerle ilgili olarak vergi kaçakçılığının önüne geçmektedir ve kayıt dışı ekonomiyi

engellemektedirler. Örnek açıklayacak olursak; taşıt, konut alımlarında işlemin mutlaka alakadar tescil makamınca onaylanmasını istem ettikleri için alım satım gibi ticari işlemler kayıt altına girmiş olmalıdır. İslam hukuku çerçevesinde ilerlemekte olup haram kabul edilebilecek hiçbir işleme göz yummaz (Ustaoğlu 2014: 45).

Fon Sağlayarak Reel Ekonominin Gelişmesinde Katkı Sağlama: Türk ekonomi sistemi içerisinde Katılım Bankaları adaleti, eşitliği ve derinliği arttıran kurumlar arasında yer almaktadır. Ayrıca cari hesap ve yatırım hesabı gibi fon toplama yöntemleri ve alım-satım yaparak ticarete dayalı finansman sağlamasıyla, cari kredi faizlerin düşürülmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, işletmelere finansman desteği sağlandığı takdirde yatırımlar artacak, yatırım artarsa üretim artacak dolayısıyla ülkenin mal ve hizmet değerini yani milli geliri yükseltmektedir (Tosun 2000: 105).

Krizden Etkilenmeme: Ülkemiz ekonomisinin özellikle bankacılık sektörünün maruz kaldığı 1990 Körfez krizi ve 1998-1999 Güney Doğu Asya krizi ve 2001 finansal kriz gibi 4 büyük krizi katılım bankaları çok iyi yönetmiş ve az hasarla atlattırlardır. 2008 krizinden sonra 2009 ve 2010 da katılım bankaları nezdinde gözlemlenen büyümenin katılım bankalarının krize olan dayanıklılığını ve krizle nasıl başa çıkardıklarını gösteren bir tablo sergilemişlerdir. Bu da, katılım bankalarının gösterdikleri başarı ve performansın en büyük göstergesidir. Bu krizlerin ekonomiye ve finans sektörüne yapmış olduğu hasar akla geldiğinde, katılım bankaları bu krizleri en az hasarla anlattıkları için göstermiş olduğu başarı daha iyi anlaşılabilir olur. Çünkü katılım bankaları bu krizlerden kamu kaynaklarından hiçbir şekilde yararlanmadan hatta böyle bir desteğe ihtiyaç bile duymadan çıkmayı başaramışlardır (Ustaoğlu 2014: 45).

İstihdama Olumlu Katkı Sağlama: Ülkemizde faaliyetlerine devam ettiren faizsiz bankalar, her geçen yıl şube sayısını artırarak ve buralarda çalışan personel sayısının her geçen gün artmasıyla hem istihdama katkı sağlamakta hem de ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Kamu bankalarının katılım bankacılığı sektörüne giriş yapmasından önce 13.378 personel ve 838 şube sayısı ile hizmet vermekteydi. Kamu bankalarının sektöre katılmasında bankacılık sektöründe istihdam eden kişi sayısı artmıştır. Kamu bankalarının sektöre giriş yapmasından günümüze özel sektör

bankalarından Albaraka Türk Katılım Bankası 227, Kuveyt Türk Katılım Bankası 287 personel alımı ile istihdama destek olurken, Türkiye Finans Katılım Bankasının 487 kişi ile çalışmaktan vazgeçmiştir. Bu süreçte kamu bankaları ise Vakıf Katılım 965, Ziraat Katılım ise 937 personel istihdam etmiş ve toplamda 144 şube sayısına ulaşmışlardır. Dolayısıyla katılım bankalarının sektöre girişi istihdama olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir (Ersoy ve Süner 2018: 176).

Ekonomik Büyümeye Katkısı: Katılım bankaları, güçlü ve başarılı bankacılık sistemini ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme konusunda katkı sağlamışlardır. Bir ekonomi de devletin ve bankacılık sistemin faiz oranlarını düşürücü yöndeki her hareketi ekonomik büyüme için önem arz etmektedir. Çünkü faiz oranları düşük olursa yatırım olur, yatırım olursa istihdam artar ve paralel olarak ülke ekonomisi artar. Ekonomi her olay bir diğerini etkilemektedir. Katılım bankaları, esnek fon toplama yöntemlerinin yanı sıra ticaret ve üretime dayalı finansman biçimleriyle cari faiz oranlarını aşağıya çekici bir görev üstlenmektedir. Bu ise ekonomide yatırım hacminin artmasını sağlamış, üretilen mal ve hizmet değerini, yani milli geliri artırıcı sonuçlar doğurmuştur (TKBB 2009b: 26-27).

Sektörel rekabet sağlaması: Kamu katılım bankalarının kurulmasından günümüze kadar 26,5 milyar TL'lik fon topladığı görülmüştür. Bu sırada özel katılım bankaları ise 29,6 milyar TL'lik fon toplayarak sektör içerisindeki payını korumak adına rekabete ortak olmuştur. Katılım bankaları aracılığıyla atıl fonların ekonomiye kazandırılmasına ve ülkenin tasarruf açığının kapanmasına yardımcı olunmuştur(Ersoy ve Süner 2018: 176).

1.9. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

1.9.1. Cari Hesaplar

Türk Lirası veya yabancı para cinsinden açılabilen ve istendiği zaman bir bölümünü ve tamamen geri çekilebilen karşılığında hesap sahibine herhangi bir kar payı getirisi olmayan hesap türüdür (Sümer ve Onan 2015: 302).

1.9.2. Katılma Hesapları

En fazla beş yıl vade ile Türk lirası ya da yabancı para cinsinden açılabilen ve kar zarar ortaklığı çerçevesinde vade sonunda elde edilen getirinin %80'i tasarruf sahiplerine dağıtılır. Katılım Hesaplarında toplanan fonlar, İslami bankacılık prensipleri doğrultusunda ticaret, sanayi ve hizmet sektörlerinin finansmanında kullanılır. Katılma hesapları kâr-zarar ortaklığı ile faizsiz bankacılık sistemine elverişli getiri elde edilmesini sağlar (Sümer ve Onan 2015: 302).

1.10. Katılım Bankalarının Kredilendirme Yöntemleri

1.10.1. Murabaha

Murabaha; bir ürünün alınan fiyatı üzerinden yani malın maliyeti üstüne kâr eklenerek ve malın maliyetinin müşteriye hususunda bilgi verilen bir satış akdidir. Kısaca müşteri satın aldığı malın karşılığında satıcıya ne kadar kar kazandırdığını bilmektedir. Modern anlamda uygulanan murabaha ise müşterinin talepte bulunduğu bir malın katılım bankası tarafından peşin alınarak, malı almak isteyen müşteriye, alınan fiyat üzerine belli oranda bir kâr eklenerek vadeli olarak satılarak ticaret anlamında alışveriş yapmaktır (Bulut ve Er 2012).

İslami bankacılık çalışmasına dayalı olarak faaliyetlerini yürüten bazı ülkelerde finans sektöründe işlem hacmi olarak en büyük paya sahip olan ve alım satımı dini açıdan uygun olan her türlü mal ihtiyacının finansmanında kullanılan satın alma talimatıdır. Bu talimat üzerine murabaha işleminin Türkiye'deki uygulamada 'Üretim Desteği', bireysel işletmelerde ise 'Bireysel Finansman Desteği' olarak kullanılmaktadır. Dünyadaki bütün ülkelerde faizsiz bankaların %90 ını aşan işlem hacmi geniş düzeyli müşteri portföy oylumuna sahiptir (Durmuş 2011: 59-63). Murabahanın İslami kurallara uygunluğu ile ilgili önemli itilaf ve tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin, banka ile müşteri arasında gerçekleştirilen "çerçeve sözleşmede" ürünün az veya sorunlu çıkması pozisyonunda ya da malı satan tarafından

alıcıya teslim edilmemesi durumunda bankanın herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığını belirten maddelerin varlığı eleştirilere maruz kalmış ve güven problemlerine neden olmuştur. Diğer yandan, muamele-i Şer'iyye konu olan malın henüz banka tarafından satın alınmadan önce müşteri ile yapılacak "vadeleşme" ilişkisi, "banka tarafından henüz satın alınmamış malı satma" gibi memnuniyetlerin zarar vermesi yönünde bazı yargılamalara maruz kalmıştır (Durmuş 2011: 60-63).

Osmanlılarda bu durum daha çok soyut bir biçimde kullanıldığından ötürü bu satış işleminin faizinin hileli olanaklarından biri olarak kabul görmüştür. Osmanlı Devleti'nde usulsüz olarak faizli bir biçimde veresiye vermeyi alışkanlık haline getirmiş bireyler tefecilik gibi, öte yandan kanuni sınırın üstünde faiz koşulu içeren borç mukavelesine ve aşırı kârla satış yapmaya murâbaha, faizle para verenlere murabahacı denmektedir (Bayındır 2007: 260). Bazı alimler murabahayı iyne yani halihazırda olmayan bir malı alıcı talep ettiği anda tüccardan alıp vadeli olarak alıcıya satmak olarak tanımlamaktadırlar. İyne satış ise bir faiz hilesidir (Aktepe 2012: 87).

Günümüzde faizsiz bankalar tarafından uygulanan murabahanın klasik murabaha ile arasında çok far vardır. Çağdaş anlamda murabaha hile-i şer'iyye türlerinin genel adı olarak görülmektedir (Gözübenli 2011: 191). Mevduat bankaları, faizsiz bankaların tersine parayı doğrudan ihtiyaç sahibine belli bir faiz karşılığında müşterinin istediği vade de verir. İhtiyaç sahibi, bankayla anlaştığı faiz oranı üzerinden parayı alır ve arada aracı olmadan üçüncü kişi ile anlaşarak mal alımını kendisi gerçekleştirir. Katılım bankaları ise malı kendisi tüccardan alır üstüne vadesini koyarak alıcıya satar. Katılım bankacılığında banka aracılık görevini üstlenmektedir. Yani aradaki fark paranın kime verildiği ve malın kimden alındığıdır.

Yapılan tüm olumsuz tartışmalara rağmen katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemleri arasında en çok kullanılan yöntem olarak dikkat çekmektedir. Murabahanın dünyadaki kullanım oranı %54,42'dir (Polat 2012).

1.10.2. Müşareke/Muşaraka (Kâr-Zarar Paylaşımı)

Müşareke, bir işletmenin sermayesine ortak olma ve ticaretten elde edilecekleri kâr ortaklar arasında pay etmek üzere kurulan sermaye ortaklığı anlamına gelmektedir (Bulut ve Er: 2012). Mudaraba da ortaklar sermaye yerine herkes kendi el becerisi olan zanaat ve mesleklerini birlik olup ortak olurlarsa birlikte iş alabilirler, ortak taahhütlerde bulunabilir, elde edilecekleri kâr da anlaşma esaslarına göre paylaşımına iş ortaklığı denilmektedir. Müşarekede ne kadar isterlerse o kadar sermaye koyarlar ve işin sonunda elde edilen kâr oranı önceden sözleşme de belirlenen kişiler arasında kâr dağıtımı yapılır. Müşareke de kişilerin becerileri önemli olduğu için mudaraba gibi önceden bir tutar belirlemek müşarekeyi geçersiz kılmaktadır. Örneğin bir ortağın önceden 10 TL kâr payı alacağı üzerinde yapılacak bir anlaşma müşarekeyi geçersiz kılacaktır çünkü o dönem işletme kâr elde etmemiş olabilir bu yüzden alınacak kâr payı önceden belirlenmez anlaşmayı yapan kişiler bellidir dağıtılacak kâr oranı belli değildir (Bayındır, 2007).

Müşareke ortakların emeklerinin ve sermayelerinin ortaya konduğu ortaklık sistemidir. Kârın belirlenmesinde tarafların rızaları esastır. Diğer taraftan bu sermaye ve emeklerin eşit şekilde ortaya konulmasına gerek yoktur çünkü dağıtılacak olan kâr payının sermaye payları ile bir bağlantısı yoktur. Sermaye payları eşit olmasa dahi sözleşmedeki kâr paylarının oranları sermaye miktarıyla bağlantılı olmadan tarafların birbiriyle anlaşmasıyla serbest şekilde belirlenebilmektedir. Farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, kurulan ortaklıkta sermaye payları eşit olduğu halde kâr payları farklı olabilmekte veya sermaye payları farklı olduğu halde kâr payları eşit olabilmektedir (Yanpar 2014b: 145). Müşâreke sözleşmelerinin temel ilkelerini şöyle sıralayabiliriz;

- Her iki ortak, eşit miktarda olmasa dahi sermayeye katkıda bulunmak zorundadır. Sermaye'ye nakit veya parasal değeri olan varlıklarla katkıda bulunulabilir.
- Ortakların ikisi de işletmenin yönetimini üstlenebileceği gibi, ortaklardan biri pasif ortak olarak yönetimden ayrılabilir. Müşâreke de bu şekilde yürütülen ortaklık sistemine izin verilir.
- Proje'ye veya yapılacak iş'e dinimizce izin verilmelidir.

- Sözleşmenin başlangıcında, ortaklar arasında dağıtılacak kâr oranı önceden beraber belirlenmelidir.
- İşletme içerisinde yaşanacak herhangi bir zarar ortaklar arasında sermaye katkı oranına göre dağıtılacaktır. Ancak işletmenin zararı, yöneticiden veya yönetim ekibinin herhangi bir ihmalden kaynaklanıyorsa, sözü geçen zararlar yönetici ve yönetim ekibi tarafından karşılanmaktadır (İslamic Banking and Tekaful Department 2015: 16-17).

1.10.3. Mudaraba/Mudarebe (Kâr Paylaşımı)

Mudaraba, bir tarafın sermayeye, diğer tarafın ise finansman ihtiyacına sahip olduğu durumlarda kullanılan bir ortaklık türüdür. Mudaraba farklı bir deyişle, emek, bilgi ve tecrübenin de ortaya konduğu emek sermaye ortaklığıdır. Müşarekeden ayıran esas farktır. İşletmenin dönem sonunda elde ettiği kâr oranı başlangıçta anlaşılan oranda sermaye sahibi ile sermayeye ihtiyacı olan arasında paylaşılır. İşletmenin zarar etmesi durumunda, sermayeye ihtiyacı olanın herhangi bir kasıtlı kusuru yoksa sermaye sahibi veya banka bütün zararı karşılamaktadır (Döndüren 2011).

Mudarabada yatırım yapan kişinin yönetimde söz hakkı yoktur. Mudaraba da kişi sadece sermayesini koyar yılsonunda kâr oranına ortak olur. İşin yürütülmesinden girişimci sorumludur (Bulut ve Er 2012: 113). Bu yönteminde girişimci(sermaye sahibi) izin vermedikçe işletmeci sermayeyi bir başkasına devredemez, borç veremez, borç alamaz ve bağışlayamaz likiditeyi farklı bir yatırımda kullanamaz (Tabakoğlu 2011).

Günümüz de mudarabanın uygulanma şekli; Tasarruf yapmak isteyen fon sahiplerinin parasını sermayeye ihtiyacı olan kişiye, fiili olarak bir katkıda bulunmaksızın, yatırım yapmak amacıyla yatırımcıya verilebilir. Bu durumda sermaye sahibi olan yatırımcı, rabbü'l-mal (mal sahibi) veya pasif ortak olarak; sermayeyi işletecek olan emek sahibi de mudarib (işletmeci, çalışan) veya aktif ortak olarak adlandırılmaktadır. Mudaraba işlemlerinde yapılacak yatırım sonrası elde edilecek kar payı, ortaklar arasında karşılıklı mutabakatla işin başında belirlenmektedir (Katouzian 1991: 10). Mudaraba yöntemi, mutlak mudarabe ve mukayyet mudaraba olmak üzere

iki çeşittir. Sermaye sahibi koşul belirtmeksizin işletmeciyi ticaret işinde serbest bıraktığı mutlak mudarabe ve anaparayı işletme sahibine verirken bazı şartlara uymaya zorunlu kıldığı ise mukayyet mudaraba olarak iki çeşittir (Döndüren 2005: 428).

Mudarib, girişimle ilgili bütün işlemleri tek başına yönetip ve alınacak olan kararları tek başına alma sorumluluğuna sahiptir. Yaptığı masraflara ek olarak işletmenin üretim sonucu elde edeceği kârdan payını alır. Mudaraba işlemlerinde ikiden fazla tarafın da olabildiği görülmektedir. Örneğin alım işlemleri için vekil veya temsilci atanabilir, bazı işlemler için kefil ya da garantör istenebilir (Thomas ve Thofeek 2005: 47).

1.10.4. Leasing/Finansal Kiralama(İcara)

Herhangi bir menkul ya da gayrimenkulün banka kanalıyla satın alınarak müşteriye kiraya verilir. Finansal kiralama sözleşmesinde belirtilenin aksine bir karar yoksa müşteri kira süresinin sonunda belli bir bedel karşılığı malı satın alır. Leasing daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemi olup sanayiciler(küçük ve orta işletmelerin) makine, tezgah, ekipman ve bina gibi duran varlık ihtiyaçlarını satın almak yerine belli bir bedel karşılığında kiralamaktır. Kar-zarar ortaklığının aksine, bu tür bir sözleşmede önceden belirlenmiş ve sabit kılınmış bir getiri vardır (Yılmaz 2010: 46).

Finansal kiralama işlemi iki farklı şekilde yapılabilmektedir. Birincisi faaliyet kiralamasıdır. Bu yöntem finansal kiralama sözleşmesi süresine göre daha kısa olduğu için faaliyet kiralaması yapan bir işletme malların bakım, onarımdan sorumlu olur. Ayrıca faaliyet leasingi imzalanmışsa kiracı sözleşmeyi iptal edebilir. Kullanıma ihtiyaç duyulmadığında ya da yeni bir teknolojik ürün çıktığında malları iade ederek sözleşmeyi iptal edebilmektedir (Topuz 2013: 66). İkinci yöntem olan finansal kiralama ise “kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya farklı bir şekilde temin ettiği bir malın mülkiyetini her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, sözleşme sonunda kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir”(FKK md.18, 2012).

İcara işlemi fıkıhı açıdan münazaralara konu olmuştur. İslam hukukçularının bazıları leasingin “bir akitte iki akit” ve “şartlı satım” belli bir bedel ve vade karşılığında satıldığı için dinin tenkitleri kapsamına girdiğini savunarak yapılan işlemlerin caiz olmadığını iddia etmişlerdir (Aktan 1996). Fakat 1996 yılında Konya’da yapılan “İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri” isimli uluslararası kongrede, İcara konusu tartışılmış ve finansal kiralamanın dinimizce caiz olduğu hükmüne varılmıştır (Karaman 2013).

Bayındır (2007: 266) ise bu işlem için: “vadeli satıştan başka bir şey değildir.” Bundan dolayı ilişkiler vadeli satışa göre düzenlenmelidir” şeklinde görüş belirtmiştir. Çeker (2011: 259)’e göre “Leasingin caiz olmayacak bir tarafı yoktur. Finansal kiralama taksitli bir satış olduğu için caizdir”.

Kiralama işlemi, klasik bankalarında çoğunlukla başvurdukları fon kullandırma yöntemlerinden biridir. Günümüz koşullarında değerlendirildiğinde leasing çok avantajlı bir finansman yöntemidir.

1.10.5. Selem Satış Yöntemi

Hadis’e göre Peygamber Efendimiz (aleyhisselam) Medine’ye geldiğinde insanların vadesi belirli olmayan akitler yaptıklarını görünce şöyle buyurmuştur: “Kim selem akdi yaparsa; belirli ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın (Buhârî ve Sahîh III: 85; Müslim ve Sahîh III: 1226). Böylece miktar, nitelik ve vadesi belli olacak şekilde mal borcu üzerine selem yapılabilir olmuştur.

Selem sözlükte, “Takdim” olarak da ifade edilmektedir. Peşin parayla veya mal ile bir malı borçla satın almak olarak adlandırılan selem; teslimi ileri tarihte yapılacak olan bir malın, bedelinin peşin ödenerek alınıp satıldığı bir akittir (Yozgat 2010: 44). Selem, farklı bir satış finansmanı sözleşmesidir. Peşin olarak ödenen bir bedelin veya sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olmayan malların tanımlanmasıyla ilgili teslimatı ertelenmiş malların satışdır. Selem satış sözleşmesinin amacı, üreticilerin ihtiyaç duyduğu girdileri temin etmek cari harcamalarını ödeyebilecek üreticileri finanse

etmektedir. Açıkçası, selem satış finansmanın içeriğinde satılan malların tüm özellikleri, belirlenen tarih ve teslimat yeri, fiyatı ve miktarı hakkında açık şekilde belirlenen bir sözleşme gerektirmektedir (Khaf 2010: 9).

Selem akdi Kitap Sünnet ve İcma delilleri ile meşrudur. Borçlanma ile ilgili ayetin selem akdini de kapsamına aldığı kabul edilmiştir. Âyette şöyle buyrulur: "Ey iman edenler! Belli bir zamana kadar birbirinize borçlandığınız zaman, onu yazarız"(el-Bakara,2/282). İbn Abbas: "Belli bir zamana kadar, selem akdi yapmayı Allah Kitab-ı Keriminde helal kılmış ve ona izin vermiştir" demiş ve sonra bu âyeti okumuştur (Zeylâi ve Nasbu'r-Raye IV: 44).

İbn Abbas (r.a)'den rivayete göre, Rasûl-i Ekrem(s.a.s) Medine'ye geldiği zaman, Ensar tarım ürünlerinde, bir iki veya üç yıla kadar selem akdi yapıyorlardı. Allah'ın elçisi şöyle buyurdu: "Kim bir şeyde selem akdi yaparsa; belirli ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın" (Buhârî ve Selem: 1-7; Müslim ve Müsakat: 128).

Hadis kaynaklarında, kişinin elinde bulunmayan bir malın satışını engelleyen hadislerin varlığı ilk başta selem satışının hadislerle ters düştüğü düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Gözübenli (2011)'ye göre ortada bir çelişki yoktur. Gözübenli (2011)'ye göre tutarsızlığın altında yatan nedenin, selem sözleşmesiyle yapılan satışların normal satış şekli olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Gözübenli'ye göre ikisi de farklı bir satış sözleşmesi olduğundan farklı kurallara tabi tutulmalıdır. Selemde amaç normal satış sürecindeki gibi mal satmak değil, sıcak para elde etmek şöyle ki, elindeki malı hemen nakde dönüştürmektir. Ancak, tamamen faizsiz bir ticari finansman yöntemi olan selem fukaha tarafından satın akdi kapsamına alınınca, bu işlemin faize ek olan kısmı kapatılmıştır

Katılım bankaları iki farklı selem sözleşmesi yapmaktadır. Birinde malı satın alan tarafken, diğer selem sözleşmesinde komisyon koyarak malı tekrar müşterisine satan taraftır. Ayrıca, banka isterse malı selem sözleşmesi ile nakit olarak alıp, murabaha (veya başka yöntem) sözleşmesi ile taksitli olarak da satabilir (Altaş 2008).

1.10.6. İstisna Yöntemi

İstisna yöntemi, çifte vergilendirmeyi engellemek için inşaat vb. sektöründe gerçekleştirilecek projelerde karşılıklı yapılan sözleşmedir. İstisnada bir taraf proje için gerekli malzemeleri, temin ederken diğer taraf üretimi yapar. Bir taraf finansmanını sağlarken diğer taraf önceden belirlenmiş bir fiyatla gelecekteki teslimat için belirlemen miktarda mal üretmeyi taahhüt eder. Katılım bankaları geniş çaplı altyapı projelerini finanse etmek için genellikle son dönemlerde bu yöntemi kullanmaktadırlar (Durmuş 2011: 74).

İslami bankalar selem yöntemine benzer bir şekilde, projelerde iki farklı istisna sözleşmesiyle karşılıklı iki tarafın haklarını korumak için tarafları birleştirebilir. İlk sözleşmede, ürünleri satın alan tarafla banka, sözleşmede ödeme koşullarının belirtildiği bir belge imzalanır. İkincisinde ise banka, gerekli malzemeyi sağlayan kişiyle sözleşme yapar. Banka çoğunlukla ürünleri peşin alır, belli bir kar payıyla tekrar satar. Banka, üretici vasfıyla yaptığı istisna sözleşmesinde malı müşterisine teslim etmeden önce masrafların ikinci akitteki müşteriye yüklenmemesi için mal sahibi olarak bakım, onarım ve sigorta gibi masrafları mutlaka üstlenmelidir (Durmuş 2011: 74-75).

İstisna, selem'e satım akdine benzer bir işlem olmakla birlikte, sözleşmenin ana temasını kapsayan, istisna yöntemine konu olan malın üretime ve tahsis edilmeye dayalı olması ve yapılacak olan ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması açılarından selemden ayrılmaktadır (Tok 2009c: 12). İstisna, selem ile an konularda benzerlikler içermektedir. Fakat aralarındaki belli farklı noktaları şöyle sıralayabiliriz;

- İstisna, seleme konu olan mallara göre daha özel ürünler ve mallar için gerçekleştirilen bir akiddir.
- Selem sözleşmesinden farklı olarak, istisna sözleşmelerinde peşin olarak alınıp satılan spot piyasalarda malın ücretinin hepsi ödenmeyebilir.
- Selem sözleşmesi, işleme başlanmadan önce iptal edilirken, istisna akitlerin de sözleşmenin bitiş tarihi gelmeden, işletmeci aldığı malları kullanmaya başladığı anda tek taraflı olarak iptal edilebilmektedir.

- Selem sözleşmesinde malın teslim yeri bulunmaktadır ancak istisna yönteminde böyle bir durum söz konusu değildir.
- İstisna sözleşmeleri belirli malların üretimi (mobilya, uçak) için yapılırken; selem sözleşmeleri ise daha çok tarım ürünleri için (pirinç, nohut) yapılmaktadır. Örneğin; altın, gümüş gibi mallar veresiye satıma konu olmayacağı için selem yoluyla satılamaz (Usmanı 2002: 89).

1.10.7. Sukuk (Gelir Ortaklığı)

Sukuk varlık destekli, istikrarlı gelir, ticaret ve şeriat uyumlu güven sertifikalarıdır. Sukuk ihraç edilmesinin asıl sebebi, hükümetin bilançosunda varlıkların varlığı, para otoritesi, kurumsal yapı, bankacılık ve finans kurumu veya herhangi bir kuruluş ve finansal kaynakları seferber etmektir. Uygun varlıkların tanımlanmasındaki ilk adım, sukuk sertifikalarını verme sürecindeki adımdır. Finansal sözleşmelerde varlık havuzunun yalnızca borçlardan oluşmaması gerektiğini belirtmektedir. Verilecek sertifikalarda, varlık sınıflarının uygun şekilde sınıflandırılması sertifikanın türünü belirleyecektir (Tariq 2004: 20).

Dünyada sukuk ilk olarak Malezya tarafından 2002 yılında çıkarılmıştır. Türkiye’de ise ilk sukuk çıkaran banka 2010 yılında 100 milyon dolarlık 3 yıl vadeli sukuk ihracıyla Kuveyt Türk Katılım Bankası olmuştur. Son dönemde sadece Müslüman ülkeler değil, Londra gibi finansal merkezler de sukuk ihraçları gerçekleştirilmektedir (Uyan 2011: 81-83).

1.10.7.1. İcare Sukuk

Bu sertifikalar bağımsız varlıklar olarak sözleşme de belirtilen fiyat üzerinden verilir. Varlıklar, kiralanacak arazi parselleri veya uçaklar ve gemiler gibi ekipmanların kiralanması olabilir. Bu Sukuk’ta kiracıların kira oranları sabit olabilir ya da sözleşme de belirtilen şartlara bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Tariq 2004: 20).

1.10.7.2. Hibrit/Havuzlanmış Sukuk

Temel varlık havuzu, alacakların yanı sıra istisnadan ve murabahadan oluşabilir. Murabaha, icara ve istisna varlıkları bir portföy oluşturabilir. Aşağıda belirtilecek olan sukuk varlık portföyüne sahip olmak için farklı sınıfların daha önce erişemediği fonların daha fazla mobilizasyonuna izin verilmektedir. Yine de varlık havuzunun yüzde 51 icara varlıklardan oluşmaktadır. Murabaha ve istisna yöntemleri sadece havuzun bir parçasını oluştururlar. Bu sertifikaların iadesi yalnızca önceden belirlenen sabit getiri oranıyla olur (Tariq 2004: 20-21).

1.10.7.3. Değişken Faizli Sukuk

Yukarıda belirttiğimiz iki tür sukuk, bazı şartlar da ihraççının bilançosunun gücüdür. Bu ihraççının bilançosunun tam gücünü göstermek yararlı olacaktır. Bu sukuk yöntemi, ihraççının özkaynak kıdem, itfa niteliği ve göreceli olarak istikrar oranı temettü ödemeleri ile karşılaştırıldığında alternatif olarak düşünülebilir. Birkaç şirket bu sukuka Musharakah dönem finansmanı adını vermektedir. Bu finansman yönteminin avantajları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çekirdek fikrin somutlaştırılması olarak kullanılan Musharakah iadeleri hukukçuların bakış açısına göre, ortaklık sözleşmeleri kabul eden İslami bankacılık paradigmasını güçlendiren bir düzenleme olarak tercih edilir. İkincisi ise, bu sertifikalardaki değişken getiri oranı piyasa referansları ile kıyaslanmayacaktır. Örneğin, LIBOR yerine firmanın gerçek bilançolarına bağlı olmak (Tariq 2004: 21).

1.10.7.4. Sıfır kuponlu işlem görmeyen Sukuk

Sukuk yapılarının olası bir başka sınıflandırılması yaratılabilir. İstisnanın, seferber edilecek varlıklar henüz mevcut değildir. Sonuç olarak, fonun amacı seferberlik yoluyla şirketin bilançosunda daha fazla varlık yaratmak olacaktır. Bununla birlikte, bu nitelikte sertifikaların şeriat sınırlamaları hali hazırda kolayca satılamaz. İstisna tarafından garanti ve borç yaratacak taksit alım/satım sözleşmeleri yükümlülükleri

oluşturulacak. Bu borç düzenlemelerine ilişkin sertifika sabit oran ya da sıfır kuponlu sukuk olarak adlandırılabilir (Tariq 2004: 22).

1.10.7.5. Gömülü Sukuk

Bunlar sıfır kuponlu, saf icara ya da hibrit sukuk olabilir. Gömülü seçenek belirtilen koşullara bağlı olarak diğer varlık formlarına dönüştürmek içindir (Tariq 2004: 22).

1.10.7.6. Genişletilmiş Sukuk Listesi

Sukuk, İslami varlık destekli ihraçlara duyulan ilginin ortaya çıkmasına cevaben finansal araçlar, İslami Mali Muhasebe ve Denetim Kuruluşu Kurumlar (AAOIFI), Şeriat'ın standartlarına ilişkin Kasım 2012'de bir yayın taslağı yayınladı. Maruz kalma taslağına göre: “Yatırım sukuk Aboneliği kapattıktan sonra değerini alınığını gösteren eşit değerde sertifikalardır. Sertifikaların kullanımı ve planlı olarak kullanılması; maddi varlıklar, intifa hakları ve hizmetler veya verilen bir projenin özel yatırım faaliyetidir (Exposure Draft of AAOIFI Shari'ah Standard No:18, p.4).

1.10.8. Factoring

Factoring; ülke içi veya yurt dışına kredili satış yapan işletmelerin, nakit sürekliliğini sağlamak amacıyla alacak risklerini “faktor” adı verilen finansal kuruluşlara devretmesi işlemidir (Kulaç 2008: 38). Factoring işlemi ile satım işlemi yapan işletme vadeli alacaklarını, belirli bir tutar karşılığında vadesinden önce tahsil etme imkânı kazanır (Okka 2006: 156). Bu açıdan factoring, kredili satış yapan işletmeler için bir tedarikçi finansmanı olarak da ifade edilebilir (Klapper 2006: 3111-3112).

Factoring kavramı alacağın temlikinden daha geniş bir kavramdır. Çünkü alacağın temliki bir hizmetin sağlanması için yapılırken, factoring işleminin temelini oluşturan temlik, hukuki olarak tasarrufi bir işlem olup alacak hakkının devri ya da satışı anlamına gelmektedir. Factoring işleminin benzerlik gösterdiği diğer bir konu ise

“senet iskontosunu” işlemidir. Söz konusu işlemde de, satıcı işletme senetli alacaklarını vadesi dolmadan bir bankaya satmak suretiyle senet bedelinin bir kısmını nakde dönüştürmektedir. Ancak faktoring işleminde, senet iskontosundan farklı olarak, satıcı işletmeye tahsil garantisi verilmekte ve dolayısıyla tahsil riski faktoring şirketine ait olmaktadır (Tosun 2007: 5).

Factoring işlemleri, işletmeler ve faktoring şirketlerinin ihtiyaçları kapsamında şekillenmektedir. Bu açıdan faktoring işlemleri belli bazı türlere ayrılmakta ve imzalanan anlaşmanın içeriğine göre faktoring hizmetinin özelliği değişmektedir.

1.10.9. Risk Sermayesi Ortaklığı

Risk Sermayesi, SPK tarafından “etkin, yetenekli ve yaratıcı fikirleri olan ancak finansal gücü yeterli olmayan likidite sıkıntısı çeken müteşebbislerin yatırım fikirlerini gerçekleştirmeye fırsat tanıyan bir yatırım finansmanı biçimi” olarak adlandırılmaktadır. Girişimcinin finansman ihtiyacı projeye araştırmaya başlamadan, araştırma, geliştirme, üretim aşamasında hatta pazarlama ve satış kısmında bile finansmana ihtiyaç duyulabilir (Terzi 2016: 11)

Risk Sermayesi, orijinal projeleri olan ama finansman sıkıntısı çeken gelişme potansiyeli yüksek olan mevcut küçük ölçekli firmalara veya yeni kurulacak olan işletmeler açısından avantajlıdır. Fikirlerini uygulamak isteyen girişimciler sabit bir faizle sermayedarlar tarafından sağlanacak sermaye ile projelerini uygulama imkânı olan ve finansal sorunları krediye ihtiyaç duymadan ortaklıkla çözmeye çalışan bir finansman yöntemidir (Erol 1992: 28)

Risk Sermayesi, isminin de ifade ettiği gibi çoğunlukla riskli yatırımlardan bahsetmek mümkündür. Ancak, Risk Sermayesi’nde temel faktör teknolojik gelişmelerdir. Risk Sermayesi uzun vadeli bir yatırım aracı olduğu için yüksek risk bu dolayısıyla yüksek getiri de beraberinde getiren bir yatırım aracıdır. Yüksek getiri, teknolojik yenilik ve üretim sonrası elde edilen verimlilik sonucu elde edilen getiri sonrası spekülasyon kazanç olmaktan çıkmaktadır (Ceylan 2002: 154).

Risk sermayesine finansman kaynağı açısından değerlendirildiğinde, kk işletmelerin teknolojik yenilikleri takip ederek gelişmeye çalışması, hisse senetlerinin satın alınması şeklinde de ifade etmek mümkündür. Bu yüzden risk sermayesi bir zkaynak sermayesidir ve yatırım da bir zsermaye yatırımdır. Yatırımcının amacı çoğunlukla da yatırım yapılan işletmenin kontrolünü ele geçirmek değildir (Eyüpgiller 1988: 140).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere risk sermayesi hem yatırım hem de bir finansman aracı olarak kullanılmaktadır. Risk sermayesi ile yüksek riskli yatırımlara girilebilirken, aynı zamanda sermayedar (katılım bankası) kapasitesini arttırmaya istekli ve yaratıcı yatırımcıları destekleyerek büyük kazançlar ele edebilmektedir (Bulut ve Er 2012).

II. BÖLÜM

2. FİNANSAL KİRALAMA

2.1. Finansal Kiralamanın Tanımı

Türkiye Cumhuriyeti Finansal Kiralama Kanununun (FKK 3.Maddesinde yer alan tanıma göre; bir finansal kiralama mukavelesine bağlı kalmak şartıyla, bu Kanun ve ilgili yönetmelikler gereğince yetkilendiren, kiraya veren tarafından finansman yaratmaya yönelik olarak bir mal varlığının kira süresi sonlandığında aitliğinin kiracıya aktarılması; kiracı için kiralama zamanı sonlandığında malın piyasa fiyatından daha az bir fiyatla devir alma hakkı verilmesi; kiralama zamanı içinde mal varlığının iktisadi süresinin yüzde sekseninden daha fazla bir kısmını içine alması veya leasing sözleşmesi uyarınca kira ücretlerinin günümüzdeki toplam değerinin mal varlığı piyasa fiyatının yüzde doksanından daha fazla bir bedel oluşması durumunda herhangi bir süreci sağlamış olan kiralama yöntemidir (FKK, Md.3).

Leasing kullanım ve mülkiyet hakkının ayrılması üzerine kurgulanan leasing olarak da bilinen bir finansman yöntemidir. Katılım bankaları bu finansman yönteminde yatırımcının ihtiyaç duyduğu yatırım ürünlerini kiralama şirketlerinden satın alarak yatırımcıya belirlenen süre içerisinde belirlenen kira ödemeleri karşılığında temin etmekte, belirlenen sürenin sonunda ise mülkiyetin de kiralayana geçişini sağlayarak finansman hizmetini sağlamaktadır. Katılım bankaları yatırımcıya esnek ödemeler karşılığında finansman sağlaması ile yatırım ve üretime katkı sağlamaktadır. Finansal kiralamanın, diğer kiralama anlaşmalarına göre kiralama süresi daha uzundur ve günümüzde sıkça kullanılan kiralama türüdür. Finansal kiralama da teçhizatı kiralayan şirket finansmanı sağlamaktadır. Kiralamaya konu olan malı, makinayı ve teçhizatı

kiracı taraf seçmekte ve bunların bedelini finansal kiralama şirketi karşılanmaktadır. Finansal Kiralama sözleşmeleri kısa süreli yapılmamaktadır. Uzun süreli yapılmasının amacı sözleşmelerin vadesi bitmeden önce sonlandırılmasının önüne geçmektir (Çevik 2003: 32).

Kiralama şirketleri ve kiracılar, değişmeyen ödemeler yaparak kiralanan malın kullanma hakkının yanı sıra farklı haklar da kazanmaktadırlar. Kiralamaya konu olan varlığın ekonomik iktisadi süresinin önem içeren bölümü boyunca kullanmasıyla birlikte, kiralama döneminin tamamlanmasının ardından varlığı belli bir bedel ödmeden yada yazılı bir değerle kiracıya devri gerçekleştirilebilmektedir (Türkoğlu 1999: 359).

Finansal Kiralama sözleşmelerinde uyulması gereken koşullar şunlardır (Akgüç 1994: 528):

- Finansal kiralama şirketi, yatırım yapan şirket tarafından tercih edilen varlığı (araç gereç, makine vb.) satın alarak, kullanım hakkını sözleşmede belirtilen süre zarfında yatırımcı şirkete bırakmalıdır.
- Finansal kiralama da bir malı kiralamak için ödenen tutarın toplamı kira vadeleri boyunca malın piyasa değerinin % 90'ının altına inmemesi gerekmektedir.
- Leasing işlemlerinde kira sözleşmesi aksi belirtilmedikçe sözleşme süresinin sonuna kadar feshedilemez. Finansal kiralamaya konu varlığın sözleşme süresi içinde yıpranması, eskimesi ve güncelliğini yitirmesi yatırım yapan şirketler için tehlike arz etmektedir.
- Leasing sözleşmesinin tamamlanması sonrasında yatırım yapan işletmeye tekrar kiralama, satış sonrası yüzde payına sahip olma ve devir alma hakkı tanınabilmektedir.
- Leasing mallarının yatırım yapan işletmeye teslim edilmesinden sonraki süreçte mal ve ek parçalarının montajı yatırım yapan işletmeye aittir.
- Leasing mallarının bakım, onarım ve güvenliği yatırımcı şirket tarafından karşılanır.

- Leasing işletmesinin izni olmadan ilgili yatırım şirketi, leasinge konu olan mal varlığını devir veya kiralama işlemine konu edememektedir.
- Kiralama işlemine tabii olan malları denetleme yetkisi finansal kiralama şirketine aittir.
- Kiralama işlemine konu olan varlığın ekonomik ömrü dikkate alınarak finansal kiralama sözleşmeleri icra edilmektedir.

Kiralama sözleşmesinin icra edilmesini müteakiben kiralayan taraf, finansal kiralama bedelinin dışında, mukavelede yer alan finansal kiralama işleminin faiz bedelini itfa etmekle mükelleftir. Kiracı tarafın faiz yükümlülüğü leasing firmasının farklı bir borcu ile mübadelesi işlemi uygulanmamaktadır. Bununla birlikte kiracı taraf, mala ilişkin bütün resim vergi ve harçları ödemekle mesuldür. Finansal kiralama şirketine ilişkin vergi, resim ve harçlar ise finansal kiralama şirketinin sorumluluğundadır (Kılıç 1994: 43).

2.1.1. Faaliyet Kiralaması

Leasing uygulamalarının kısa dönemli bir çeşididir. Finansal kiralama sözleşmesi kapsamında belirtilen malın kullanım ömrünün önemli bir bölümünü kapsam dışı bırakır. Kiralama sözleşmesi işletmenin o malı kullanacağı belli bir zaman dilimi için yapılmakta ancak, sözleşme de belirtilen süre bitmeden ihbar edilerek fesih işlemi uygulanabilmektedir. Sözleşmede belirlenen süre bitiminde, leasing şirketleri malın hurda bedeli üstünde bir fiyatla, malı ikincil bir piyasada satabilir veya kiralama hakkını elinde tutar. Yani faaliyet kiralaması teknolojik açıdan kullanım ve verimliliği düşen yıpranmış olan makine ve teçhizatı geri verebilme fırsatı tanırken kiracı tarafa akidi iptal etme seçeneği sunan değişken bir finansman enstrümanıdır (Koç 1999: 7). Kiralanan malların tadilat ve bakım işlemleri kiralayana aittir bu şekilde olmasının sebebi de işletmeler açısından kiralama metodu olarak nitelendirilmektedir. Faaliyet kiralamaları bilhassa hizmet sektöründe taşıtlar, gemi, uçak, bilgisayar, yazıcı, tarayıcı ve bilgi işlem cihazlarında sıklıkla uygulanmaktadır (Erol 1999: 338). Faaliyet kiralama işlemlerinin ana nitelikleri aşağıdaki gibi açıklanabilir (Çakan 2006: 13-14).

- Finansal kiralama mukavelesi, uygulamada kiracı tarafından talep edildiğinde iptal edilebilmektedir. Bu durumun ana sebebi ise leasing yönteminin üretimde kullanımının temel ana hedef olması ve üretimde kullanılmasının tahmin edilemeyen bir sürede sonlandırılması, leasing gereksiniminin de ortadan kalkmasıdır. Fesih hakkının sağladığı diğer avantaj, sektörün ihtiyaçlarına yeterlilik sağlayamayan teknolojileri hızlı ve kolay yenileme imkanı yaratmasıdır. Faaliyet kiralama uygulamalarına sıklıkla uçak, bilgisayar, bilişim araçları, ulaşım vasıtaları vb. sürekli ve hızlı değişim gösteren teknolojik ürünlerde rastlanmakta dolayısıyla faaliyet kiralamaları, firmaların sahip oldukları ve stokta tuttukları varlıklarını pazarlama hedefine yönlendiren bir metot olarak fonksiyon üstlenmektedir.
- Bu tip finansal kiralamalarda, kiralayan işletmeler çoğunlukla ürünün üreticisi olarak gözlemlenmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, kiralama süresinin kısa olması, yeni çıkarılan malların piyasalarda tutunması ve pazarlaması açısından, kiralayan içinde önemli bir avantajdır.
- Finansal kiralamaya konu mal ve donanımın teslimi, kurulum ve teknik destek ihtiyacının giderilmesi, uygulamalarda çoğu kez kiralayan taraftadır. Kiracı ise, kira süresi boyunca üstlendiği kira bedelini ödemek mükellefiyetindedir.
- Finansal kiralamaya konu teçhizatın, yıpranma, aşınma ve eskimesi ile teslim anında oluşabilecek fiyatlamaya rizikosunu kiralayana aittir.

Faaliyet Kiralaması genellikle kullanım ömrü yani ekonomik ömrün uzun olduğu mallarda veya teknolojinin gelişimi ve değişiminden etkilenen mallarda, bu alanlarda faaliyet gösteren üreticiler veya genel dağıtıcılar tarafından yapılmaktadır. Faaliyet kiralaması genelde iki sebepten dolayı tercih edilmektedir. Birincisi; işletme için büyük maliyetler yaratabilecek ve kısa süreli kullanım ihtiyacı bulunan durumların oluşmasıdır. Örnek olarak bir inşaat firmasının üstelendiği işin getirdiği yükümlülük sonucunda oluşan teçhizat ve donanım ihtiyaçlarının temin edilmesi verilebilir. İkinci durum ise; bilişim endüstrisi ürünlerinin teknolojik gelişimlerle paralel değişimi ve talep gören ürünlerde firmaların değişen teknolojik gelişmelere entegrasyon sağlaması açısından bu tip leasing anlaşmaları kullanışlı bir metot olarak katkı sağlamaktadır (Kuntalp 1988: 12).

2.1.2. Dolaylı-Dolaysız Leasing

Dolaylı kiralama metodunda, malın üreticisi yada satıcısı ve kiralayan taraf arasında finansal kiralama şirketi üçüncü bir taraf olarak rol almakta, bu durumun sonucunda üç taraflı bir ticaret ilişkisi oluşmaktadır. Bu sistematik yapı leasing firmasının finansal kiralamaya konu edilen varlığı kiralayan tarafın isteği doğrultusunda üretici yada satıcı taraflardan tedarik ettikten sonra kullanım hakkını sözleşme ile belirlenen bir değer mukabelesinde devretmektedir. Böylelikle finansal kiralama şirketi bir yönüyle satıcı veya üretici taraf ile varlığın mülkiyet hakkını, ikinci bir yönüyle de kiralayan taraf ile bu varlığın yararlanma hakkını farklı bir kişiye devredilmesine yönelik bir sözleşme icra etmektedir (Özsunay 1985: 26). Bu finansal kiralamalarda finansal kiralama şirketi, üretici veya satıcı firma ile ilgili kanun ve yönetmelikler çerçevesinde bir satış sözleşmesi hazırlayarak ilgili malın mülkiyet hakkını alır. Kiralama şirketi bu varlıkları satın alma mukavelesine uyacak biçimde kiralamayı talep eden kiracı ile de kira sözleşmesi ifa eder ve ilgili malın kullanım hakkını sözleşmede belirtilen şartlara uygun olarak kiracıya devretmektedir. Finansal kiralama işlemleri sıklıkla dolaylı leasing metodu ile yapılmaktadır (Akgüç 1998: 619). Dolaysız leasing ise sıklıkla pazarlama stratejisi olarak kullanılan bir finansman türüdür. Bu tür leasing anlaşmaları satıcı ile kiracı arasındadır. Finansmanı sağlayan leasingi veren imalatçı veya satıcı olmakta, kiracı ise leasing'i alan taraf olmaktadır. Dolaysız leasing metodu iki taraf arasında gerçekleştirilmekte ve arada finansal kiralama şirketi bulunma¹maktadır. Bu tür finansal kiralama işlemleri “doğrudan finansal kiralama yani üretici ve satıcı arasında gerçekleşen” olarak da adlandırılmaktadır (Koç 1999: 8).

Dolaysız leasing metodunda işlem hacmini büyütme hedefi önemli yer tutarken, dolaylı finansal kiralama da ana hedef finansman yaratmaktır. Teoride birtakım görüşler dolaysız leasingi finansal kiralama tanımı olarak adlandırmamak gerektiği yönündedir, bir diğer görüş ise aksi yönünde bu tanıma uyduğunu belirtmektedir. Ülkemizde FKK md.4 maddesi gereğince, kiralayan tarafın, varlığı kiracı tarafın isteği doğrultusunda üçüncü bir taraftan satın alma yoluyla tedarik etmesi veya farklı bir şekilde sahip olması

¹ MADDE 4 – (1) Türkiye’de bir şirketin kurulmasına bu Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararlar ile izin verilir. (2) İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin usul ve esaslar Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

gerekliliğinden, dolaysız leasing finansal kiralamanın dolayısıyla bahsi geçen yasanın alanı dışında yer almaktadır. Fransa, Belçika ve İspanya kanun düzenlemeleri incelendiğinde de varlığın kiralama işlemi gerçekleştirme hedefiyle satın alınmış olması anlaşıldığından, dolaysız leasing kapsamının dışında tutulmaktadır (Altop 1990: 52).

2.1.3. Brüt-Net Finansal Kiralama

Brüt finansal kiralama; finansal kiralama şirketi ilgili sözleşmede belirtilmesi ile kiralama sözleşmesine konu varlığın bakım, onarım, sigorta gibi giderlerinin karşılanması ile harç, vergi, resim vb. mali yükümlülüklerin karşılanmasından da sorumludur. Bu finansal kiralama yönteminde kira ödemeleri ile birlikte bu masraflarda leasing sözleşmesine eklenmektedir (Koç 1999: 8). Net finansal kiralama yöntemi ise kiralamaya konu varlığa ilişkin tüm bakım, onarım, sigorta ve varlığın idamesi gibi harcamalar ile resim, vergi ve harçlar gibi mali giderlerin kiracı tarafın sorumluluğunda olduğu finansal kiralama yöntemidir (Uyanık 1990: 44).

Finansal Kiralama Kanunu 14.maddesinde finansal kiralama mukavelesinde aksine bir madde bulunmadığı durumlarda kiracı tarafın, kiralamaya konu varlığın her türlü bakımı ve korunması ile bakım ve onarım masraflarından sorumlu olduğu belirtilmiştir. Kanunun 17.maddesinde ise sigorta giderine ilişkin primlerin kiracı tarafından ödeneceği açıklanmıştır. Finansal Kiralama Kanunu(FKK, mad.17)'nin ilgili maddeler incelendiğinde prensip olarak net leasing yöntemini benimsediği görülmektedir. Bununla birlikte finansal kiralama sözleşmesine hüküm eklenerek "Brüt Leasing" anlaşmalarının yapılması önünde bir engel bulunmamaktadır (Koç 1999: 8).

2.1.4. Sat ve Geri Kirala

İşletmeler "Sat Geri Kirala" yöntemi olarak adlandırılan leasing işlemlerine genellikle likidite sorunu ile karşılaştıkları dönemlerde başvurumaktadırlar. Bu tip leasing yöntemlerinde kiralamaya konu olan varlık, mülkiyet hakkına sahip kurum tarafından, bir kiralama şirketine satılmakta ve satış işlemi müteakip icra edilen bir kiralama sözleşmesi ile geri kiralanmaktadır. Bu kiralama İşlemi sonucunda ortaya

çıkan değişiklik, ilgili firmanın bilançosunda yer alan varlık değerlerinde gözlemlenmektedir. İşlem sonucunda bilançonun duran varlık kayıtlarında azalış gerçekleşirken, dönen varlık kayıtlarında artış ortaya çıkmaktadır (Cansızlar 1998: 20). Ülkemizde uygulamada sık rastlanmamakla birlikte, maddi duran varlık olarak nitelendirilen malların uzun süre için kiralama hükmü ile satış işlemi batı ülkelerinde kullanımı yaygın bir finansman yöntemidir. Bu uygulama işletmelere sermaye ihtiyaçlarını karşılamakta hızlı çözüm üretebilmekte, aktifinde yeniden değerleme işlemi ile büyüklük yaratabilmekte, işlemde sağladığı kaynakla da kısa vadeli yükümlülüklerini uzun vadelere yayarak bilanço yapısını düzeltebilmekte, işletme sermayesi ve nakit akışı üzerinde denge sağlayabilmektedir. İlgili işletme, maddi duran varlıklarının tamamı ya da bir kısmını yeniden uzun süreli kiralayabilmek şartıyla satış işlemi yapmakta ve bu yöntem ile üretim hacminde düşüş olmadan, maddi duran varlıkları ile elde ettiği satış geliri kadar bir fon yaratmaktadır. Bununla birlikte işletme, finansal kiralama sözleşmesi ile belirlenecek olan vadeler çerçevesinde kira tutarı kadar bir yükümlülük altına girmektedir (Yıldırım ve Toroslu 2011: 78).

Kiralama şartı ile kiralamaya konu malı satın alan işletmeler ise kira bedeli ve vadelerini belirlerken maddi duran varlıkların belirlenen vade süresi ve amortisman süresi içerisinde satın alma bedelinin geri alınmasının yanı sıra bu yatırımı alternatif yatırım seçenekleri ile karşılaştırarak yeterli kar marjı sağlamayı dikkate almaktadır (Akgüç 1998: 620).

Bu yöntem Türkiye’de çok rastlanmamakla birlikte dünyada örnekleri görülen bir yöntemdir. Bu kiralama türünü ilk kez 1970’li yıllarda Panam Şirketi uygulamış ve şirket iflasını önlemiştir. Panam işletmenin faaliyet merkezi olan binasını satın geri kiralayarak çalışma sermayesi ve diğer kullanımlar için likidite ihtiyacını sağlamıştır (Çevik 2003: 41).

2.1.5. Tam Ödemeli-Tam Ödemesiz Kiralama

Kiralama türlerinin bir diğer ayrımı olan Tam Ödemeli ve Tam Ödemesiz Finansal kiralama (Full Payout and Non Payout Leasing), kiralama maliyetlerinin üstlenilmesi fonksiyonunda ortaya çıkmaktadır. Tam ödemeli kiralama metodu; kiracı

tarafın, kiralayan ile düzenlenen sözleşme şartlarına istinaden tahsil edilecek kira bedelleri toplamı ile kiralanın varlığın iktisap tutarı ile birlikte yönetim ve diğer masraflarını da karşıladığı ve kiralayana makul bir tutarda kâr sağladığı bir kiralama türüdür (Koç 1999: 9). Kira bedeli, kiralayan kişi veya kurumun hem varlığı satın alması için gerekli fonu yaratmakta, hem de bu fonlara bir getiri sağlayarak kiralayana kar marjı katmaktadır (Akgüç 1998: 5).

Kiralama işlemine konu varlığın hurda değeri veya sözleşme süresinin tamamlanması ile kiracıya devri sözleşme şartlarında belirtiliyor ise, satış bedeli de kira bedellerine dahil edilmektedir. Bu ödemenin tam ödemeli kiralama kapsamında tanımlanabilmesinin temel koşulu, eklenen maliyetler ile oluşan kira bedellerinin sözleşmenin iptal edilmeyen süresi içindeki kiralara olmasıdır. Bu tip kiralama anlaşmalarının kiracı açısından talep edilebilmesi ve kiracıya sağladığı avantajlardan bazıları şunlardır; ilgili malı kiralayan tarafın kiralama sözleşmesinden sağladığı vergi avantajı, ilgili malı satın alma bedelinin kiralama bedeli ile arasındaki maliyet farkı, kiracının kiralamaya konu varlığın yaratacağı maliyeti alternatif bir yatırım aracı ile sermayenin daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlaması, kiracının ilgili malı elde etmek için yeterli likidite yapısının olmaması veya kredibilitesinin yetersiz olması durumunda sağladığı avantaj, kiracının ilgili ürüne duyduğu nemli ihtiyacın hızlı ve aksaklık yaratmayacak şekilde karşılanabilmesi avantajlarıdır (Buyurgan 1994: 9-10).

Tam ödemesiz kiralama anlaşmalarında ise kiralama süresi boyunca, kiracı tarafın ödemiş olduğu kira bedelleri, kiralama işlemine konu varlıkların satın alma ve maliyet bedellerini karşılamamaktadır. Tam ödemesiz kiralama anlaşmalarında kiralayan tarafın, sözleşme süresinin tamamlanmasının ardından sözleşmeye konu maldan faydalanma durumu bulunmamaktadır. Kiracı tarafın karşılamadığı kiralamaya ilişkin yönetim ve diğer giderler ile kiralayan tarafın kârını yeterli ölçüde sağlayacak şekilde varlığı değerlendirmesinin kesinlik içermemesi durumları göz önünde bulundurularak, bu yöntemde riskin minimize edilmesi leasingi alan tarafa, sözleşmenin icra edildiği durumda garanti ettirilmektedir (Altop 1990: 249). Sözleşme süresinin uzatılması; kiralayan tarafa, kiracıdan malın satın alma hakkını talep etmesi; kiracı tarafın, kiralayan tarafın masraf ve giderlerinin karşılanmayan bölümünü karşılaması;

süresiz ya da belirli süreli feshedilebilir sözleşmeler icra edilmesi; bu garanti kapsamında öngörülmekte olan avantajlardır. Finansal kiralama Kanununun(FKK, mad.3ç) da kira ödemelerinin taraflarca serbest bir şekilde belirleneceği belirtilmiş olup, tam ödemeli ve tam ödemesiz leasing sözleşmeleri kanunun uygulama alanı kapsamındadır.

2.1.6.Yurt İçi-Yurt Dışı Kiralama

Leasing yöntemlerinin taraflarının bulunduğu coğrafyalar açısından yapılan ayırım ile yurt dışı ve yurt içi kiralama sözleşmeleri icra edilmektedir. Yurtiçi finansal kiralama yönteminde kiracı taraf ile kiralayan taraf aynı ülke sınırları içerisinde bir malın kiralanması maksadıyla sözleşme icra etmektedir. Leasing işlemi, kiralama yapılacak olan ülkenin kanun ve mevzuatlarının kapsamında yapılmaktadır (Mücahitöglü 2015: 44).

Yurtdışı finansal kiralama yöntemi ise; kiralama işlemine konu olan tarafların yani finansal kiralama şirketi ile kiracının farklı ülke sınırlarında yer alması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yurtdışı finansal kiralama anlaşmalarında satıcı yani kiralayan tarafın hangi ülkede konumlandığı önem taşımamaktadır. Uluslararası kiralama işlemlerinde işlem hacmi geniş ve belirli bir standart dışında oluşan bu yüzden karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ortaya çıkan karmaşıklık ülke kanunlarının finansal kiralama ve diğer hususlarda farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Belirtilen bu kanuni uyumun yarattığı sorun ve zorluklara rağmen ülkemizin de içinde bulunduğu birçok ülkede uluslararası finansal kiralama yöntemi yaygınlaşmıştır. Uluslararası finansal kiralama yöntemlerinin yaygınlaşmasında ve işlem hacminin bu derece büyümesinde rol oynayan başlıca etkenler; global ekonomilerde pay sahibi olan, gelişmiş ve ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin, çok uluslu şirketlerin, uluslararası finansal kiralama yöntemini özümsemeleri ve kullanmaları, özellikle uçak ve gemi gibi satın alma maliyeti çok yüksek olan ve işletmelerin leasing anlaşması yöntemi ile bu finansman yükünü ilgili mal ve teçhizatın kullanım ömrüne dağıtmayı talep etmektedirler. Ülkelerin ihracat rakamlarında olumlu etkiler yaratma amacıyla makine ve teçhizatın çalışma süresine yaymak istemeleri, ülkelerin ihracat potansiyelini arttırmak için

uluslararası finansal kiralamayı önemli bir pazarlama stratejisi olarak görmeleri ulusal leasing kuruluşlarına göre daha elverişli ve avantajlı imkanlar yaratabilmeleridir (Mücahitoglu 2015: 44).

2.1.7. Gerçek Kiralama

Kiracı tarafa, kiralama sözleşmesine istinaden kiralanan varlığı sözleşmede belirtilen vade sonunda belli bir bedel karşılığında malın piyasa değerini aşmadan satın alma hakkı sağlayan, kiraya veren tarafın mülkiyet hakkı göz önünde bulundurularak malik sıfatı ile vergi ve harç avantajlarından yararlanması bu avantajları kiracı tarafa lanse ettiği ve kiracının kira ödemelerini gider kalemi olarak gösterebildiği bir kiralama çeşididir (Koç 1999: 10).

2.1.8. Trampa Kiralama

Trampa Kiralamaların da, kiralamaya konu olan makine, teçhizat, donanım veya araçların bakım ya da arıza durumunda onarımı nedeniyle yaşanacak zaman kaybının, üretimde yaratacağı gecikmeleri önlemek ve bakım onarımın ortaya çıkartacağı masraflardan kaçınmak için kiracı tarafa, kiralanan malın değiştirilme imkanı sunmaktadır. Kiracı taraf sunulan avantaj ile bakım-onarım sebebiyle üretimde bir aksaklık, müşteri veya zaman kaybı yaşamayacak, faaliyetlerini yeterli şekilde sürdürebilecektedir (Akgüç 1998: 10).

2.1.9. Dönen Kiralama

Dönen kiralama, yatırım malları kiralamasının ayrıcalıklı bir türüdür. Bu tür kiralama sözleşmelerinde, teknolojik gelişmeler sonrası daha yeni ürünler çıkmasıyla finansal kiralamaya konu varlığın, finansal kiralama sözleşmesi çerçevesinde belirtilmiş olmasına bağlı olarak belirli sürelerde veya kiracı tarafın talep ettiği durumlarda değiştirebilmesi imkanı verilmektedir. Dönen kiralamanın en belirgin faydası, kiralamaya konu olan malın kira süresi içinde değiştirebilmesi, yenilenebilmesi, işletmenin malı kullanım süresinin uzatılabilmesidir. Dönen kiralama da bakım onarım faaliyetlerini kiralayan taraf üstlenebilmektedir (Akgüç 1998: 625).

Dönen kiralama sözleşmeleri oluşturmak için kiralayan tarafın geniş bir varlık portföyüne sahip olması gerekmektedir. Genellikle teknik gelişmenin çok hızlı ilerleme gösterdiği bilgi işlem makinelerinin bulunduğu alanlarda, teçhizat veya malın yenilenmesi amacı ile oluşturulan yapımcı leasingi olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal kiralama kanununda dönen kiralamayı kısıtlayan bir hüküm bulunmamaktadır (Altop 1990: 71).

2.1.10. Kişisel Kiralama

Kişisel kiralama yöntemi ile Kiraya veren şirketle malı kiralayan taraf arasında icra edilen sözleşme çerçevesinde, bir çalışanın iş kanunu ve ilgili diğer kanunlara aykırı olmaması şartları ile çalışanın verilen hizmete ilişkin tüm sosyal hakları geçici olarak devreden tarafa aktarılmış olan hizmet sağlayıcı sözleşmedir. Bu tür sözleşmeler de çalışanın rızası gerekmektedir. Finansal Kiralama Kanunu kapsamında bu sözleşmeler ile ilgili bir hüküm rastlanmamaktadır (Koç 1999: 11).

Kişisel kiralama, ihtiyaç doğrultusunda kısa süreli çalıştırılabilecek bir personelin masraf yapılmadan hazırda olmasını sağlamak amacıyla; izin, hastalık, işten çıkarma, istifa gibi personel eksikliği oluşan durumlarda hızlı ve fazla çalışmayı gerektiren çok sayıda süreli siparişler alınması halinde, işverenlere büyük kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca kısa süreli çalışmak zorunda olan büyük bir kesim bu olanaktan yararlanmaktadır. Kısa süreli iş arayan ev hanımları, yaşlı insanlar, tatilde çalışmak isteyenler vs. birçok kişi bu olanaktan yararlanabilir. Özellikle yabancı şehir veya ülkeye yerleşenler, kısa süreli işler sayesinde buldukları yeni çalışma şartlarına rahatlıkla uyum sağlamakta, iş çevresine tanımakta ve böylece kalıcı yerleşme şartlarını arttırmaktadır (Altop 1990: 76).

2.1.11. Alt Kiralama

Türk Borçlar Kanunu (TBK, md. 322)'na göre finansal kiralama yöntemlerinden alt kiralama ve kiralamaya konu mal veya varlığın kullanım hakkının devri düzenlenmiştir. Bu kanun maddesi kapsamında alt kiraya verme yöntemi ile kiralanan malın kullanma hakkını başkasına devretme imkanları, kiraya veren üzerinde negatif bir

etki yaratmaması koşulu ile üçüncü bir tarafa, kiracıya tanınmaktadır. Bir başka ifade ile alt kiralama anlaşmaları kiralayan tarafa, kiralama konusu malın tüm kullanım haklarını kiracı tarafa devretmek, kiracı tarafa da bu malı üçüncü bir kişiye kiralama hakkı tanımaktadır (Koç 2004: 12). Alt leasing yöntemi, gelişmiş ülkelerde farklı bir metotla yaygın olarak leasing anlaşması yapılmakta ve uygulanmaktadır. Finansal kiralamada ülkeler arasındaki kanun farklılıkları yabancı şirketler için diğer ülke kanun ve bu kanunların uygulama ve metotlarına uyum ile takip konusunda problemler yaratmaktadır. Bir diğer önemli etken kiracı taraf ile olan ticaret riskinin net olarak ölçülememesi, kiracı tarafın temerrüt durumuna düşmesi halinde malın kiracı taraftan geri alınmasına ilişkin ilgili her türlü riski optimal düzeye getirme ve minimize etme isteğidir. Belirtilen sebeplerin etkileri nedeniyle yabancı finansal kiralama şirketi ilgili ülkedeki yerleşik olarak faaliyet gösteren finansal kiralama şirketini aracı kuruluş olarak yararlanarak talep ettiği malı kiralamakta, aracı şirket ise kiralamış olduğu mal veya varlığı esas kullanıcıya kiralamaktadır. Bu süreç sonucunda üç tarafta bu durumdan fayda sağlamaktadır. Ülkemizde ise uygulamada bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bazı durumlarda alt kiralama yöntemini kullanan kiracı taraftır. Kiracı, verdiği teknik destek hizmeti ve yaptığı faaliyetler gereği kiraladığı teçhizatları üreticisine vermekte, üreticisi de istediği standartlarda malın üretimini yapmaktadır. Sonuç olarak kiralamış olduğu varlığı kendisi kullanmamakta ancak test ve hizmet gibi nedenlerle dolaylı olarak kendisinin kullanımına neden olmaktadır (Mücahitöğlu 2015: 33).

2.1.12. Deneme Süreli Kiralama

Deneme süreli kiralama anlaşmalarında, kiralama sözleşmesi kapsamında kiracı tarafa, altı ay ve bir yıl arasında değişkenlik gösteren deneme süresi hakkı verilmektedir. Belirlenen süre içerisinde kiralayan tarafın kiralamaya konu varlıktan beklediği verimliliğe ilişkin kararını vermesine imkân tanıyan bir finansal kiralama türüdür (Ergül ve Dumanöğlu 2003: 34).

2.1.13. Yüzde Leasing

Yüzde Leasing anlaşmaları; kiracıya, sözleşmede belirtilen kira bedellerine ek olarak kiralamaya konu varlığın önce gelirleri dikkate alınır ve bunlar üzerinden artı

maliyet yansıtılır. Bu yöntemde belirli bir yüzde ile hesaplanan gelir payını kira olarak ödeme mecburiyeti koyan finansal kiralama metodudur. Uygulamada sıklıkla kâr payı, kiracının sağlamış olduğu kar marjlarının önceden belirlenmiş bir miktarın veya oranın üstünde gerçekleşmesi durumunda kiracı taraftan talep edilmektedir. Bu tür finansal kiralama işlemleri enflasyon riskini minimum düzeyde tutmak ve uzun vadeli anlaşılan finansal kiralama sözleşmelerinde bu riski üstlenmek istemezler ve yüzde leasing sözleşmeleri yaparlar (Uyanık 1990: 47).

2.1.14. Ortak Kiralama

Ortak kiralama anlaşmaları; birden fazla işletmenin bir araya gelerek tek bir tarafın üstlenemeyeceği yüksek maliyetli bir makine, teçhizat ya da herhangi başka bir varlığı finansal kiralama şirketi aracılığıyla edinilmesini içeren finansal kiralamalardır. Bu anlaşmalarda bir veya iki kiralayıcı taraf ana borçlu olarak kabul edilmektedir (İnal 1991: 18).

2.1.15. Kaldıraçlı Kiralama

Uluslararası finansal kiralamalarda önemli ve en son geliştirilen yöntemlerden biride kaldıraçlı finansal kiralama yöntemidir. Uluslararası finans alanında büyük önem kazanan kaldıraçlı kiralama yöntemleri kredili kiralama yada dolaylı kiralama adları ile tanımlanabilmektedir. Kiralamaya konu olan varlığın maliyetinin çok yüksek etkiler yarattığı hallerde, varlığın temin edilmesi amacıyla katlanılması gerekli maliyetin banka ya da finans şirketlerinden borçlanma metodu ile karşılandığı kiralama türüdür. Kaldıraçlı finansal kiralama yönteminde üç yönlü işleyen bir mekanizma mevcuttur. Bunlar; kiracı taraf, kiralayıcı taraf ve finans şirketleri ya da kreditorlerdir. Modelin çalışma mekanizmasında finansal kiralama sözleşmesine istinaden kiracı taraf, üretim yapmak için ihtiyaç duyacağı donanım ve teçhizatların seçimini yaparak kiralayıcı taraf ile sözleşme imzalar. Diğer leasing çeşitlerinde kiralayıcı kurum ve kuruluş, kiralamaya konu ettiği malın finansmanın %100'ünü öz kaynaklarından finanse etmek durumundadır. Bu tip anlaşmalarda ise, leasing şirketlerinin sağladığı mali katkının yatırım bedellerine oranı %20 ile %40 bandında gözlemlenmektedir. Kiralamaya konu

malın tedarik edilmesi için gerekli olan sermaye bedelinin kalan bölümü kredi kuruluşları aracılığıyla karşılanmakta ve kiraya veren tarafın karşılayamadıkları sermaye miktarını kredi kuruluşları, bankalar karşılamaktadır. Kaldıraçlı kiralama yöntemi ile kiralayan taraf gereken sermaye bedelinin belirlenmiş bir bölümünü ödeyerek varlığın maliki hakkına erişmekte ve mala yapmış olduğu yatırım sebebiyle elde edeceği vergi muafiyetlerinden ve teşviklerden faydalanmaktadır. Kaldıraçlı finansal kiralamalarda kiraya veren taraf, maliyetin yaratacağı likidite riskini daha düşük bir seviyede tutmakta ve yüksek maliyetli bir varlığı portföyüne katmaktadır. Leasinge konu mal, borçlanma karşılığı teminat niteliğinde gösterilmekte ve kreditor sağlanması sağlanmaktadır. Bu teminat kiralaların ve kiralayan taraflara sağlanan avantajlara ilişkin ilgili kuruluşlar için güvence oluşturur. Kiralayan tarafın, banka veya kreditor gibi aracı kurumların talep ettiği borç tutarına ilişkin, anapara ve faiz bedelleri kiracının yükümlülüğündeki taksitler ile ödenmekte ve borçlanma vade süresi ile kiralama süresi uyum göstermektedir (Toroslu 2000: 12)

2.2. Finansal Kiralamanın Doğuşu ve Gelişimi

2.2.1. Dünyada Finansal Kiralamanın Doğuşu ve Gelişimi

Finansal kiralamanın Dünya tarihi incelendiğinde geçmişinin çok eski dönemlere kadar uzandığı görülmektedir. M.Ö. 2000'li yıllarda Sümerlerce finansal kiralama işlemi olarak bilinmese de bu yöntem, tarımda kullanılan aletlerinin kiralamasıyla kullanılmaya başlanmıştır (Çevik 2003: 19-20).

Aristoteles, bir varlığı kullanım hakkının, o varlığı kiralarak kullanmak mülkiyetine sahip olarak kullanmaktan daha çok zenginleşmeye yol açtığını ifade etmiştir. Çünkü bir malı kiralamak o malın yıpranma, aşınma gibi amortisman giderlerinin olmaması ayrıca kira sözleşmesi sonunda varlık kiralama şirketine devredildiğinde o zamanki teknolojiye uyum sağlayan yeni bir makine kiralama avantajı bulunmaktadır. Finansal kiralama sayesinde işletmeler gelişen teknolojiye az maliyetle uyum sağlayabilmektedirler. Ayrıca üretimlerinde insan gücüne daha az ihtiyaçla daha

fazla üretim yapabilmektedirler. Modern anlamda Adam Smith 18yy da öne sürdüğü, sermaye birikimi için üretim araçlarının kiralanarak kullanılması görüşü ise finansal kiralama uygulamasının başlangıcı sayılmaktadır (Altop 1990: 3).

Ticari malların kiralanmasına konu olan uygulamalar, M.Ö. X. Yüzyılda Fenike Uygarlığı'nda yapılan üretimin ticaret faaliyetlerinde görülmüştür. Tarihi eserler incelendiğinde, Fenikelilerin tarım yapabilmek için çiftlik alanlarını, gemileri kiralayarak, bugün yapılan finansal kiralamaya çok benzer kiralama işlemleri yapmışlardır. Daha ileriki tarihlerde, Venediklilerin ticaret gemi maliklerine, gemi demirliklerinin kiralandığı bilinmektedir. 1855'te, bir finansal kiralama şirketi yapısına benzer çalışan "Birmingham Wagon Şirketi" aracılığıyla tren vagonları, kömür madenleri o zamanki dönemde kiralanarak kullanılmıştır (Uyanık 1990: 10). 1877 yılında Amerika'da "Bell Telefon Şirketi" telefonlarını müşterilerine kiraya vererek, finansal kiralamanın tarihi gelişimi süreci içerisinde yer almıştır. Bu önemli tarihler finansal kiralamanın, modern anlamda ilk finansal kiralama uygulamasının başladığı tarih olarak kabul edilmektedir. Amerika yatırımlarını ilk kez kiralama aracılığıyla finanse etmek için, 1929 yılında gerçekleşen ekonomik kriz ile meydana gelen mali sorunları çözmek amacıyla başvuru yapmıştır (Köteli 1991: 19). 1930'lu yıllara gelindiğinde ABD'de yaşanan finansal kriz, Birleşik Devletler' in II. Dünya Harbi' ne katılımıyla, kritik derecede etkisini arttırmıştır. Yaşanan kriz sonunda Birleşik Devletler' in, sanayi alanında yarattığı gelişmelerle birlikte finansal kiralama gerçek anlamda kendini tanıtmıştır.

Finansal kiralama işlemlerinin yaygınlaşmasında II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan modernleşme, yenileme ve teknolojik gelişmelerle beraber ekonominin de hareketlenmeye başlaması finansal kiralamanın gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Dünya da ilk finansal kiralama şirketi, 1952' de Amerikalı C. Larence, Josef Kure ve D. P. Boothe tarafından kurulan "United States Leasing International Inc"dir. Finansman ve Kiralama şirketi olarak ilk leasing şirketinin kurulması, birçok kişi tarafından modern anlamda leasing'in başlangıç noktası olarak yorumlanmaktadır. 1960'lı yıllarda sanayi alanında önemli derecede gelişen ülkelerde kurulan ve gelişen kiralama metodu, 1970 ve takip eden yıllarda uluslararası faaliyet gösteren şirketler vasıtasıyla tüm

dünyada uygulanmıştır (Uyanık 1990: 10). 1980’li yıllarda dünya çapında bir finansman metodu kimliğine ulaşan leasing yönteminin bu şekilde hızlı büyümesinin sebepleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir;

- Kurumsal şirketlerin artması ile birlikte, işletmelerin profesyonel ekiplerce yönetilmesi ve yönetim bakış açılarının değişimi sonucu, mülkiyet hakkından ziyade kullanım hakkının yarattığı avantajların önemi,
- Şirketlerin gereksinimlerini karşılamak için gereken sermaye yapılarının kısıtlı olması,
- Kullanım döneminin sona ermesinden sonraki esneklik,
- Teknoloji ve yatırım alanlarındaki gelişmeler,
- Kaynak gereksiniminin işletme ölçeğine göre artışı,
- Çok uluslu çalışan işletmelerin uluslar arası leasing ile kazandığı vergi ve gümrük avantajları.

2.2.2. Türkiye’de Finansal Kiralamanın Gelişimi

Türkiye’de finansal kiralamanın geçmişi kısa olmasına rağmen gelişimi hızlı olmuştur. Finansal kiralama günümüzde birçok sektörde farklı alanlar da kullanım ağına ulaşmıştır. Ülkemizde finansal kiralama ilk defa 1970’li yıllarda bir sanayi kuruluşumuzun yatırım ihtiyacını bir Arap bankasından sağladığı krediyle karşılaması sonucunda ünlenmeye başlanmıştır (Dumanoglu 2003: 63).

Ülkemizde bankacılık kanununun da finansal kiralamanın adı geçtiği ilk mevzuat düzenlemesi, 70 sayılı bankalar kanunu hükmünde kararnamesine (BK 90. Madde) istinaden çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı bakanlar kurulu kararı olmuştur. Alınan kararda yatırımcı firmanın ihtiyaç duyduğu ekipmanın temini ve yatırımcıya taksitli satışı ve kiralamasından söz edilerek mevzuatımızda zımni de olsa ilk kez finansal kiralamanın bahsi geçmiştir. Böylece ülkemiz mevzuatında açık bir şekilde olmasa da ilk kez finansal kiralamaya değinilmiştir. Finansal kiralamanın gerçek anlamdaki hukuki altyapısı ise 28.06.1985 yılında çıkan 3226 sayılı kanun ile oluşturulmuştur. Hukuki alt yapısı oluştuktan sonra kurumsal şirketler tarafından kullanılmaya başlanmış ve gelişimi daha hızlı olmuştur. Ülkemizde 1985 yılında

kurulmuş olan Faizsiz Bankaların işleyişleri itibariyle finansal kiralamaya işlemlerini yapmaya hiçbir engel olmamasından dolayı ayrı bir finansal kiralama şirketi kurmalarına gerek kalmadan finansal kiralama işlemi yapmalarına izin verilmiş ve ülkemizde ilk finansal kiralama sözleşmelerinde katılım bankalarının büyük ağırlığı olmuştur. 1986 yılında faaliyetlerine başlayan İktisat Leasing şirketi ülkemizde faaliyete geçen ilk Türk finansal kiralama şirketi olmuştur. Bu finansal kiralama şirketi kanunun yürürlüğe girmesinden yaklaşık 15 ay sonra kurulmasına, finansal kiralamanın piyasada yeterince tanınmaması ve girişimcilerin de yeni mevzuata karşı çekinken davranmaları etken olmuştur (Mücahitoğlu,2015,s.36-37). 19 Şubat 1987’de Yapı Kredi Finansal Kiralama A.Ş. 15 Eylül 1988’de “Vakıf Kiralama A.Ş.”, 17 Kasım 1988’de ise “BNK-Ak Drasdner Finansal Kiralama A.Ş. kurulmuştur (Mücahitoğlu 2015: 36-37).

Ülkemizde finansal kiralamanın payı giderek artmakta olsa da, başka ülkelerle karşılaştırıldığında finansal kiralamanın ülkemizdeki ticari faaliyetlerde yeterli paya sahip değildir. Amerika gibi sanayisi gelişmiş ülkelerde finansal kiralamanın payı toplam sabit sermaye yatırımları içinde yaklaşık %30 paya sahipken, aynı oran ülkemizde %10’un altında kalmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde finansal kiralama sektörü için büyük bir gelişme imkânının olduğu söylenebilir (Mücahitoğlu 2015: 36-37).

Türkiye’de finansal kiralama sektörü her ne kadar geriden gelse de gelişimi ve sürdürülebilirliği için birçok yenilik yapılmıştır. Finansal kiralama sektörü için önemli tarihler şu şekilde sıralanabilir (Mücahitoğlu 2015: 38).

- 1991 yılında binek otomobillerde indirimli KDV uygulamasına son verilmiştir.
- 1991’de Ticari Taşıtların KDV oranı farklılaştırıldı.
- 1994 FİDER-Finansal Kiralama Derneği kurulmuştur.
- 1997 Dünya Leasing Kongresine ev sahipliği yapılmıştır.
- 1998 FİDER Etik İlkeleri kabul edildi ve kamuoyuna duyurulmuştur

2003 tüm yatırım mallarına teşvik belgesi olmaksızın %40 yatırım indirimi istisnası verildi ve 1.7.2003’ten itibaren leasing işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

uluslararası standartlar ile büyük ölçüde uyumlu hale getirilmiştir (VUK Mük. Md. 290).

2005 yılında 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile finansal kiralama şirketleri BDDK'nın düzenleme ve denetleme alanına dahi edildi. Aynı zamanda Dünya Leasing Kongresi'ne ev sahipliği yapmıştır.

2006'da yatırım indirimi istisnasına genel olarak son verildi. Yine aynı tarihte Finansal Kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyet esasları yönetmeliği yayımlanmıştır.

2007 yılında finansal kiralama şirketleri konut sektörüne finansman sağlayan kuruluşlar arasında sayıldı. 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'na kiracı devri ve kiralananın alt kiralamaya tabi tutulabilmesine ilişkin ekleme yapıldı. 30.12.2007 finansal kiralama işlemlerine %1 KDV uygulamasına son verilmiştir.

2008 şüpheli alacak karşılıkları hakkında tebliğ uygulanmaya başlandı. Tek düzen hesap planı uygulanmaya başlanmıştır.

2009 Leasing'e konu karayolu araçlarının Karayolları Taşıma Yönetmeliği kapsamında "özmal" olarak kabul edilmesi uygulamasına son verildi. Yine aynı tarihte Leaseurope Cese'e ev sahipliği yapmıştır.

2010 Dünya Leasing Kongresine ev sahipliği yaptı bu yapılan etkinlik birçok ülkedeki şirketlerin temsilcilerinin Türkiye'ye gelmesini sağlayarak Türkiye'nin ekonomisi ve finansal kiralama sektörü açısından büyük önem taşımıştır.

2011 finansal kiralama sektörünün stratejik önceliklerinin tespiti konusunda arama konferansı yaparak finansal kiralama sektörünün stratejik önceliklerini ön plana çıkarmıştır. Yine 27.12.2011 tarihinde finansla kiralama işlemine onu olan bazı mallarda KDV oranı %1'e indirilmiştir.

21.11.2012 finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri kanunu TBMM’de kabul edildi. Yapılan bu kanun kabulü finansal kiralamaya olan güveni daha da arttırmış ve Türkiye’deki şirketler için daha çok tercih edilebilir hala gelmiştir.

25.07.2013 Finansal Kiralama, faktoring ve finansman şirketleri birliği kurulmuştur. Bu kuruluş Türkiye’nin üç kuvvetli sektörünü bir araya getirerek finans sektörünün çarkını hala daha döndürmeye devam etmektedirler. 22.10.2013 finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri birliğinin ilk genel kurulu kurulmuştur. Finansal kiralama işlemleri Türkiye’de geç uygulanmaya başlansa da gelişim açısından hızlı devam etmekte ve sanayi sektörü, dış ticaret işlemlerinde ve bir çok sektörde büyük önem arz etmektedir.

2.3. Finansal Kiralamanın Vergi Kanunundaki Yeri

Finansal kiralama kavramı ile ilgili temel hususlar Vergi Usul Kanunu mükerrer madde 290’da ve 319 No’lu Vergi Usul Kanunu’nun 37.maddesinde Damga vergisi ve harçlar yönünden açıklama yapılmıştır. Katma değer Vergisi konusunda ise yatırım malının özellikleri, teşvik belgesi mevcudiyeti gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki alt başlıklarda ilgili düzenlemeler çerçevesinde Finansal Kiralama sürecindeki vergisel unsurlar ana hatları ile ele alınacaktır.

Mükerrer Madde 290

Finansal kiralamadaki söz konusu maddenin birinci fıkrasında, finansal kiralama sürecinde kiralayan ve kiracı açısından değerlendirme hükümlerinin nasıl uygulanacağı belirtilmiştir.

İkinci fıkrasında söz konusu iktisadi kıymet için öngörülen faydalı ömür göz önüne alınarak amortisman tabi tutulacağı ayrıca yeniden değerlendirme hükümlerinin de uygulanabileceği ifade edilmiştir. Yapılan açıklamalara göre Finansal Kiralamaya kapsamındaki borç ve alacaklar için reeskont ayrılamayacaktır. Örneğin, Finansal Kiralama sürecinde kiracının kiralayana olan borcuna karşılık çek vermesi durumunda

ne kiracı vermiş olduğu çek için ne de kiralayan aldığı çek için reeskont ayıramayacaktır.

Üçüncü fıkrada ise Finansal Kiralama süreci ile ilgili kavramlara değinilmiştir. Finansal geçip geçmediğinden ziyade, ekonomik değeri olan bir malın mülkiyetine sahip olmaktan doğan tüm zarar ve faydalarının kiracıya bırakıldığı kiralama türüdür.” Şeklinde tanımlanmış aşağıda sayılan husuların varlığı halinde de yapılan kiralamaların Leasing olarak kabul edileceği ifade edilmiştir.

- Kira sözleşmesinin akdinin sona ermesi sonucunda iktisadi malın mülkiyeti kiralayana geçmektedir yani finansal kiralamaya konu olan malın mülkiyeti kiralayan şirkete aittir. Ama sözleşme de tarafların karşılıklı mutabakatı sonrası, sözleşme akdi sonunda kiracı, malın mülkiyetini satın alma hakkına sahip olabilmektedir.
- Kiracıya kira sözleşmesi bitiminde iktisadi kıymeti piyasa değerinden daha düşük bir fiyatla satın alma hakkı tanınmaktadır.
- Kiralama süresinin iktisadi kıymetin ekonomik ömrünün %80’inden daha fazla bir bölümünü kapsamaması.
- Sözleşme süresince yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerleri toplamının, iktisadi kıymetin rayiç bedelinin %90’ın dan daha büyük bir değeri oluşturması.

Bunlara ek olarak doğal kaynakların araştırılmaya tabi tutulması ve bu kaynakların kullanılmasına yönelik kiralama sözleşmeleri ile ilgili sinema filmleri, video kayıtları, patentler, kopyalama hakları gibi lisans sözleşmeleri Finansal Kiralama kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmayacağı açıklanmıştır.

Hukuksal düzenlemeler sonrasında, arsa, arazi ve binaların finansal kiralama kanunu kapsamında değerlendirilmesi ve uygulanması için kiralama süresi bitiminde mülkiyet hakkının kiracıya devredilmesinin öngörülmüş olması veya kiracıya kira süresi sonunda iktisadi kıymeti düşük bir fiyattan alma hakkı tanınması durumunda sözü edilen kıymetlerin kiralamasının Finansal Kiralama Kanunu kapsamında değerlendirilebileceği belirtilmiştir.

2.3.1. Finansal Kiralama İşlemlerinde KDV Uygulaması ve Teşviklerden Yararlanma

4842 Sayılı Kanunun yayınlanma tarihinden itibaren uygulanan Finansal Kiralama Kanunu değiştirilmeden önceki 28. ve aynı Kanunun 31.Maddelerinde belirlenen Finansal Kiralama Kanununa göre yatırımlarda kiralaayanın, finansal kiralama konusu iktisadi kıymetlerle ilgili olarak bunların satın alınması durumunda uygulanan teşviklerden ve yatırımlarda yatırım indiriminden yararlanmaya devam etmeleri gerekmektedir (VUK Genel Tebliği, 01.07.2003, Seri No: 319).

Finansal kiralama şirketlerine yapılan makine teçhizat teslimlerinde uygulanacak KDV istisnasının şartları bulunmaktadır. Bu şartlar; yatırım teşvik belgesine bağlanan ve finansal kiralama ile yapılacak yatırımlarda, finansal kiralama şirketi adına yatırımcıya ait olan teşvik belgesinin eki durumunda olan, teşvik belgesine sağlanmış olan destek unsurlarının tamamından yararlanılmasına olanak sağlayan teşvik belgesi düzenlenmektedir. Bu belge ile finansal kiralama şirketlerine yapılacak olan makine ve teçhizat teslimleri KDV Kanunu'nun 13/d maddesi gereğince vergiden istisna olmaktadır. Finansal kiralama şirketinin kiracının kullanması için bıraktığı makine teçhizat ise "teslim" niteliği taşımadığından KDV'ye tabi tutulmaktadır. Finansal kiralama şirketi ile kiracının yapmış olduğu sözleşme ile belirlenen süre sonunda makine teçhizat kiracının mülkiyetine geçmezse ve teşvik belgesinde belirlendiği şekilde gerçekleşmezse finansal kiralama şirketine yapılan teslimat aşamasında alınmayan vergi tutarları KDV Kanunu'nun 13/d maddesine göre kiracıdan vergi ziyai cezasının uygulanması sonucu gecikme faizi ile tahsili gerçekleştirilecektir (Yıldırım 2007: 169-170).

16.12.2011 tarihli ve 2011/2604 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, %1 oranında Katma Değer Vergisine tabi teslim ve hizmetleri gösteren 1 sayılı listeye aşağıdaki maddeler eklenmiştir;

KDV (madde 16) Kanunu 13/1-d hükmü uyarınca yatırım teşvik belgesine sahip olanlara, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizatın Finansal Kiralama şirketlerince kiralanması,

Vergi uygulamasında (KDV, mad.17) alınan kararda sayılan ve aşağıda listelenen GTİP pozisyonlarındaki amortisman tabi iktisadi kıymet niteliği taşıyan çeşitli makine ve cihazlardan, yeni ve kullanılmamış olanların Finansal Kiralamaya konu olmak üzere Finansal Kiralama şirketlerine teslimi %1 oranında KDV ye tabidir. Bahsi geçen GTİP pozisyonundaki kullanılmış makine ve teçhizatın belirtilen GTİP numaraları haricindeki sabit kıymetlerin finansal kiralama şirketlerine teslimi ise, iktisadi kıymetin tabi olduğu KDV oranında KDV'ye tabi olacaktır.

2.3.2. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman şirketleri Kanununun Amacı ve Kapsamı

Amaç

Bu kanunun amacı(FKK, Mad.1): finansal kuruluş olarak faaliyet gösteren finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları çerçevesinde faaliyetlerini yürüten finansal kiralama, faktoring ve finansman sözleşmelerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Gerekçe olarak da Finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeler ve uygulama da ortaya çıkan ihtiyaçlar neticesinde kredi sistemi içinde yer alan finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin güvenilir ve etkin bir şekilde faaliyetlerini yerine getirebilmesi amaçlanmıştır(6361 sayılı, FKB,2012:9).

Kapsam

Madde 2- (1) Türkiye'de kurulu finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri bu kanun hükümlerine tabidir.

(2) Bankalarca yapılan faktoring işlemleri ile katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarınca yapılan finansal kiralama işlemleri bu Kanun hükümlerine tabidir.

- (3) Finansal kiralama şirketlerince yapılan faaliyet kiralaması işlemleri hakkında bu Kanunun finansal kiralama işlemlerine ilişkin hükümleri uygulanmaz.
- (4) Konutların finansal kiralama yoluyla ihtiyacı olanlara kiralanmasında ve finansman şirketlerinin konut finansmanı faaliyetlerine ilişkin olarak diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.
- (5) Yolcu ve yük taşıma faaliyetinde bulunan hava yolu şirketlerine hava yolu taşıma araçlarının, motorlarının ve bunların parçalarının; kurulu bulunulan ülke mevzuatına göre bunları kiralama yetkisini haiz olan şirket, kuruluş ve finansal kiralama şirketleri tarafından, finansal kiralama sözleşmesine dayalı olarak en az iki yıl süreyle yurt dışından kiralanması işlemleri, 3. maddenin 1. fıkrasının (ç) bendinde yer alan sınırlamalara tabi olmaksızın bu kanun kapsamında finansal kiralama olarak değerlendirilir.
- (6) Bu kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır.

Belirtilen maddelerin gerekçesi olarak Türkiye’de kurulmuş ve faaliyet gösteren finansal kiralama, faktöring ve finansman şirketleri olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, maddede, bankaların faktöring işlemleri ile katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama işlemlerinin Kanuna tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte, finansal kiralama şirketlerince faaliyet kiralaması yapılabilmesi mümkün kılınmakla birlikte, bu faaliyetler hakkında Kanunun finansal kiralama sözleşmelerine ilişkin hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanmasında ve finansman şirketlerinin konut finansmanı faaliyetlerine ilişkin olarak diğer kanunlarda yer alan özel hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir (6361 sayılı, FKB, 2012: 9-12).

2.4. Finansal Kiralamanın Türk Hukukunda Yeri ve Düzenleme Şekli

Türkiye’de finansal kiralama kanunda, orta ve uzun vadeli finansman aracı olarak yer alan finansal kiralama, 10.06.1985 tarih ve 3226 sayılı yasayla kabul edilmiş ve 28.06.1985 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Erol,2000:

412). Tüm dünya da olduğu gibi ülkemiz içinde yapılacak yatırımların önemli bir bölümünün finansmanında kullanılan leasing konusunda yapılan düzenlemeler, finansal kiralama işlemleriyle işlerini yürüten topluluğun anlaşmalarla saptanan politikaları çerçevesinde, tüzük, direktif, karar, görüş, tavsiye ve talimatnamelerde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Finansal kiralama Kanunu’muza göre, taşınır ve taşınmaz mallar finansal kiralama sözleşmesine konu olabilir. Türkiye’de patent gibi fikri ve sınai haklar finansal kiralamaya konu olamaz. Türk hukukunda ise, FKK m.1’de kanunun amacı finansman sağlamaya yönelik leasing olarak düzenlendiğinden ve 7. Madde ile dört yıllık feshin mümkün olmadığı süre öngörüldüğünden leasing işlemleri kanunun kapsamına girmemektedir (28.09.1985/ 18882 sayılı Resmi Gazete).

Türk hukukunda, 19.10.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Avrupa Birliği bankacılık alanında yapılan düzenlemelere uyum sağlanarak uluslararası finansal kiralamaya kapı açılmıştır. Öncelikle kanunun banka tanımı içine “katılım bankaları” kavramı eklenmiş özel finans kurumu adı altında faaliyet gösteren şirketler, katılım bankalarıdır. Çünkü katılım bankaları finansal kiralama işlemleri yapmak için ayrı bir kurum açmamıştır. Katılım bankacılığı altında faaliyetlerini sürdürmüştür. Katılım bankaları, diğer bir ifadeyle özel finans kurumları, Kanunun 4. Maddesinde bankacılık faaliyetleri arasında sayılan finansal kiralama işlemlerini gerçekleştirmekte, topladıkları parayı finansal kiralama suretiyle kredi olarak kullanırmaktadır. Sonuç olarak finansal kiralama şirketleri ‘banka’ olarak Bankacılık Kanunun kapsamında yer aldığı için, finansal kiralama işlemlerinin denetim zorunluluğu Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna vermiştir. Bankacılık Kanunu’nun 93. Maddesi uyarınca, BDDK, finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemekle görevli kılınmıştır (RG, 2005, s.25983 mükerrer).

Türk hukukunda finansman amaçlı, üç köşeli ve dört yıllık asgari feshedilemez sürenin bulunduğu kiralama şirketinin kendisini 4 yıl garanti altına aldığı finanse kiralama sözleşmelerini benimsenmiş olduğundan, kiralama konusu malın yatırım mali

olmalı ve karşılıklı tüketicilerin taraf olduğu leasing sözleşmelerinin yapılması mümkün olmamaktadır.

2.5. Finansal Kiralamanın Avantajları ve Dezavantajları

Günümüzde hızla gelişen teknoloji artan enflasyon oranları ve yoğun rekabet ayakta kalma çabası içinde çalışmak zorunda kalan işletmeler sürekli olarak mevcut yatırımlarını yenileme gereği duymakta ve yeni teknolojiye ayak uydurmak adına yeni makina, teçhizata ihtiyaç duymakta ve gerekli fonu sağlayamayan işletmeler piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadır. Finansal kiralama alternatifi ise yatırımcıların ağır bir borç yükü altına girmeden fon sağlama ihtiyacına cevap vermektedir (Çevik 2003: 84)

Tüm bunlarla birlikte Finansal Kiralamanın çeşitli avantaj ve dezavantajları vardır. Bunlar;

2.5.1. Finansal Kiralamanın Avantajları

Bu finansman tekniği olarak finansal kiralamanın kuşkusuz birçok yararı mevcuttur. Bu faydalar ulusal ekonomiye, kiralayana, kiracıya vs. sağladığı faydalar olarak gruplanabilir. Burada daha çok kiracıya sağladığı faydalar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte genel ekonomiye ve kiralayana sağladığı faydalara da değinilmiştir.

2.5.1.1. Kiralama Maliyetinin Düşüklüğü

Finansal kiralama konusu mal veya mülk, kiralama sözleşmesinin akdi sona erinceye kadar finansal kiralama şirketi malın sahibi konumundadır. Kiralamış olduğu varlığın sözleşme sonuna kadar kiracı da kalacağı garantisine sahip olan finansal kiralama şirketleri kiracıya diğer kredi kuruluşlarına göre maliyet yönünden faiz kur riski, finansman sağlama gibi birçok şeyden daha fazla avantaj sağlamaktadır. Böylece kiralama maliyeti düşürülmüş ve daha hızlı ve avantajlı olmaktadır (Koç 1999: 13).

Ayrıca leasing banka kredisiyle karşılaştırıldığında kiralama maliyetinin düşüklüğü açısından daha avantajlıdır. Özellikle günümüzde faiz oranlarını da düşünecek olursak işletmeciler açısından finansal kiralama oldukça maliyetlidir. Kredi faizleri aylık olarak ödenirken, Leasing’de ödemeler yatırımcının nakdine uygun olarak düzenlenir. Finansal kiralama sözleşmelerinin teminatları, banka kredilerine göre daha azdır. Kiralanan malın mülkiyeti Finansal Kiralama şirketinde olduğundan işlemler kredi işlemleri kadar uzun sürmez daha basit ve daha kısa sürede tamamlanır. Kredi için ödenen B. S. M. V. ve K.K.D.F. yerine Leasing’te yoktur sadece düşük oranda KDV ödenir (Çevik 2003: 85).

2.5.1.2. Finansal Kiralamanın Mali Tablolara Etkisi

Kiracı firmalar bilançolarında kira yükümlülüklerini göstermedikleri için borçlar tutarı olarak bir gider kalemi olduğundan daha az çıkmakta, bu da firmanın durumunun iyi olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır. Firmalar bir duran varlıklarını satın geri kiralama anlaşmaları, kiralamanın işletmenin mali tablolara olumlu bir etkisi olması açısından kullanılmasının en güzel örneğini oluşturmaktadır. Finansal tabloların bir firmanın finansal durumu hakkında doğru bilgi verebilmesi için kiralama ile ilgili açıklayıcı dipnotlara yer verilmesi gerekir.

Kiralamanın finansal rasyolar üzerindeki etkisi aşağıdaki tabloda açık bir şekilde belirtilmiştir:

Tablo 2.1: Finansal Kiralamanın Bilanço ve Gelir Tablosuna Etkisi

Bilanço (Milyar TL)	Finansman Alternatifi	
	Borçlanarak Satın Alma	Kiralama
Cari Aktifler	4.000	4.000
Sabit Aktifler	6.000	4.000
Toplam Aktifler	10.000	8.000
Cari Pasifler	2.000	2.000
Uzun Vadeli Borç(%7)	3.000	1.000
Toplam Borçlar	5.000	3.000
Özsermaye	5.000	5.000
Toplam Pasifler	10.000	8.000

Tablo 2.1 (devamı): Finansal Kiralamanın Bilanço ve Gelir Tablosuna Etkisi

GELİR TABLOSU(Milyar TL)		
Satışlar	12.000	12.000
Amortisman, Faiz ve Kira öncesi	2.000	2.000
Faal. Kar		
Amortisman	500	400
Uzun Vadeli Borç Faizi%7	210	70
Kira Ödemeleri	-	210
Vergi Öncesi Kâr	1.290	1.320
Vergi	645	660
Vergi Sonrası Net Kâr	645	660

Kaynak: <http://www.fkb.org.tr>

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere birinci sütunda firmanın 2 trilyon tutarındaki, ekonomik ömrü 20 yıl olan bir sabit varlığı %7’lik bir uzun faizle borçlanarak satın aldığı durumdaki bilanço ve gelir tablosu kalemleri gösterilmiştir. İkinci sütunda ise, sabit varlığın bu kez 210 milyar TL’lik yıllık kira ücreti ile kiralandığı varsayılmıştır. Uzun vadeli borçlanarak satın alma durumunda söz konusu borçlanma $2 \text{ trilyon} \times 0,07 = 140$ milyar TL yıllık ($140 + 70 = 210$ milyar TL) olmaktadır.

Tablo 2.2: Finansal Kiralamanın Rasyolar Üzerindeki Etkisi

RASYOLAR	Finansman Alternatifleri	
	Borçlanarak Satın alma	Kiralama
Alternatif Devir Hızı	1,2	1,5
Yatırımın Verim Oranı	%6,4	%8,2
Borçların Özsermayeye Oranı	1	0,6
Faiz Ödeme Gücü	7,1	19,8

Kaynak: <http://www.fkb.org.tr>

Tablo 2.2’de ise kiralamanın çeşitli finansal rasyolar üzerindeki etkileri hesaplanmıştır.

Görüldüğü gibi bir varlığın satın alınması yerine kiralanması firmanın finansal rasyoların da olumlu gelişmelere yol açmıştır. Aktiflerin devir hızı arttığından firma daha iyi bir kazanç gücü elde etmiş, ayrıca kiralamadan dolayı daha az bir finansman riskine maruz kalmıştır. Kaldıraç rasyosu düşmüş ve firma daha yüksek bir faiz ödeme gücüne (veya faizleri karşılama rasyosuna) ulaşmıştır. Finansal rasyoların yakından incelenmesi bu gelişmenin aslında bir illüzyon olduğunu gösterecektir. Çünkü kira ödemeleri firmanın faiz ve borç taksiti ödemelerine eşit tutarda verilmiştir. Eğer

firmanın sabit varlığın satın alınması için kullandığı 2 trilyon TL tutarındaki borcun vadesi 20 yıl ve faiz oranı %7 ise, yıllık borç ödemeleri yaklaşık 188,7 milyar TL olacaktır. Bu tutar yıllık kira tutarı olan 210 milyar TL ile karşılaştırılacak olursa, kira sözleşmesinin %7 den daha yüksek bir faizi esas aldığı anlaşılacaktır. Vermiş olduğumuz bu örnekte kiralama alternatifi diğer alternatiflere nazaran biraz daha fazla finansal risk taşımaktadır (Türko 1999: 364).

2.5.1.3. Riskin Daha Sınırlı Olması

Özellikle son yıllarda teknolojinin hızla gelişmesi göz önüne alınırsa, işletmelerin yatırım için kullandıkları malların, makine, teçhizatların vb. satın alma alternatifine karşın kiralınması daha az risk taşımaktadır. Çünkü makinayı aldıktan beş sene sonra daha iyi üretim yapan ve iş yükünü hafifleten bir makine icat edildiğinde işletmeler maliyet açısından ve daha çok üretim yapabilmek için yeni çıkan makinayı satın alacaktır. Kiralamaya tabi mallar teknik ömürlerini doldurmadan demode olduğu takdirde risk unsuru makine ve teçhizatın sahibine ait olmaktadır. Bu durumda firma demode olma riskini finansal kiralama şirketi üzerinde bırakabilir. Kiralama, faaliyet kiralaması ise bu takdirde sözleşmeye eklenecek bir madde ile kiralamaya tabi mal, işletmenin ihtiyaçlarını karşılamaması gibi durumlarda kiracıya makineyi değiştirme hakkı verilebilir (Koç 1999: 13).

2.5.1.4. Yabancı Kaynak Gereksinimini Azaltması

İşletmenin kurulmasından sonra firmanın üretime geçebilmesi için gerekli olan araç, gereç, bina ve diğer tüm donanımların sağlanmasında, bu ekipmanları sağlamak için orta ve uzun vadeli borç bulmada işletmeler yeni kurdukları için güçlükle karşılaşabilirler. İşletme, daha kuruluş aşamasında karşılaştığı bu finansal sıkıntıdan finansal kiralama yoluyla kurtulabilir. İşletmenin gereksinim duyduğu tüm taşınır ve taşınmaz işletme donatılarını finansal kiralama yoluyla kiralayabilir. Likidite anlamında da işletme riske girmemiş olur (Erol 1999: 12).

2.5.1.5. Teknolojiyi Yakından Takip Edebilme

Kiralamanın teknolojik eskimeye karşı kiracıyı koruması, özellikle kısa dönemli kiralamalar için geçerli bir üstünlüktür. Yüksek teknolojiye sahip varlıkları kullanan firmalar varlığın modasının geçmesi riskini ve modası geçmiş, artık kullanmayı istemedikleri bir aracın yeniden satılması için kiraya veren şirkete devrederek belli bir rahatlama sağlayabilirler. ABD de büro aletlerinin fiyatlarının çok yüksek olması ve her yıl daha iyi, daha karmaşık ileri yapabilen çeşitlerinin piyasaya sürülüyor olması, büro malzemesi kiralamasının artmasına neden olmuştur (Türko 1999: 365).

Finansal kiralamanın bu yararının işletmeler için daha çok fayda sağlaması, geçerliliğini yitirmeye, demode olmaya başlayan teknolojinin yenisi ile değiştirilmesi işlevinin kiralayana firmaca üstlenilmesi gerekir. Yani, demode olma riskini kiracı kiralayana bırakması gerekir. Bu durumda da, kiralamanın maliyetinin yükselmesi kaçınılmaz olacaktır. Kiracı firma açısından, teknolojiye uyumlu faaliyetlerini sürdürmek, içinde bulunduğu Pazar (piyasa) yönünden yaşamsal bir önem taşıyabilir. Böyle bir durumda, kiracı firma, yükselen maliyet pahasına da olsa, teknolojinin demode olma riskini üzerinden atmayı yeğleyebilir (Erol 1999: 12).

Bilgisayar teknolojisinin son yıllardaki hızlı gelişimi bilgisayarların teknolojik olarak birkaç yıl içinde eskimelerine neden olmaktadır. Bu nedenle bilgisayarlar satın alındığında ne kadarlık bir sürede modalarının geçeceğini ve kullanım süresince değerinden ne kadarını kaybedeceğini tahminini yapmak oldukça zordur. Sattıklarında pek az gelir elde edecekleri, modası geçmiş makinelere batan yatırım yapmak pek akıllıca olmadığından birçok firma teknolojik eskimeye uğramış bir makineye yıllarca bağlanıp kalmamak için kiralama yolunu seçmektedir. Böylece teknolojik olarak eskime riski, makineyi kullanan kiracı firmaya geçmemekte, makinenin asıl sahibi olan kiraya verende kalmaktadır. Genelde, kiraya veren firmalar kiraladıkları varlıklar konusunda daha fazla uzmanlığa sahip olduğundan bu tür riski üstlenmeye kiracılardan daha çok hazırlıklıdır. Nitekim, bilgisayar kiralaması yapan kiralama şirketlerinin aynı zamanda kiraladıkları bilgisayarların üreticisi olmaları bir rastlantı değildir (Türko 1999: 364).

2.5.1.6. Esneklik Sağlama

Kiralamanın esneklik yönünden üstünlüğü, kira süresinin nispeten kısa ve finansal kiralama kurumunun kira süresi içinde yatırımın geri ödenmesini amaçlaması halinde geçerli olduğudur. Kiranın miktarları ve ödeme planları kiracı ve finansal kiralama şirketinin ortak mutabakatlarıyla ve kiracının ödeme gücü dikkate alınarak belirlenmektedir (Koç 1999: 14).

Günümüzde her şeyin hızla geliştiği ve değiştiği bir çağda, kiracının kiraladığı malın ihtiyacını karşılamadaki yetersizliği ve gelecek konusundaki görüşlerinin ve beklentilerinin her an değişebilmesi çok doğaldır. Bu durumda, kiracı, kiralanan maldan, kira sözleşmesinin iptali yoluyla kurtulabilir. Fakat son çıkan kanunlara göre her iki tarafı korumak için sözleşmeden çıkmak için belli bir süre belirlemiştir (Erol 1999: 12).

2.5.1.7. Likit Kaynakların Daha Karlı Yatırımlarda Kullanılmasının Sağlanması

İşletmeler ellerinde bulunan kaynakları duran varlıklara finanse edip, nakdini devir hızı daha yüksek dönen varlıklara yatırım yaparak daha yüksek karlılığa ulaşabilmektedirler. İşletmeler duran varlıklarını finansal kiralama aracılığıyla karşılarken ellerinde bulunan nakdi daha karlı yatırım araçlarında değerlendirebilmektedir. Ancak anlatılan bu avantajın her zaman uygulanabileceği söylenemez. Örneğin, firmalar borçlanma gibi alternatif bir finansman kaynağına sahipseler, bu durumda kiralama ve borçlanmanın maliyetinin hangisinin ucuz olduğuna bakarlar. Eğer düşük faizli bir kredi ya da finansman bulursa borçlanmak daha kârlı olacaktır (Koç 1999: 14).

2.5.1.8. Zamanlamada Girişimciye Üstünlük Sağlanması

Üretime yeni başlamış bir işletme nakdini farklı alanlarda kullandığı için, finansman açısından yetersizdir. Oransal olarak küçük atılımlarla büyümeyi amaçlamış bir işletme, kiralama yoluyla finansman güçlüğü yaşamadan bu hedefini

gerçekleştirerek likiditesini farklı alanlarda kullanabilir. Finansal kiralama ile faaliyetlerini sürdürürken, likiditesini güçlendirme açısından da zaman kazanmış olur (Erol 1999: 12).

2.5.1.9. Teşvik Avantajı Sağlanması

Yatırım Teşvik Belgesi'ne bağlanmış yatırımlar için kiracı ve Finansal Kiralama Şirketi birlikte DPT'ye başvurur. Kiracının Teşvik Belgesi Finansal Kiralama Şirketi'ne devredilir. Teşvik belgesindeki yatırım indirimi ve diğer teşviklerin avantajından yararlanan Finansal Kiralama Şirketi bunu kiracıya düşük kira bedeli olarak yansıtır. Teşvik belgesine bağlanmış yatırımların finansal kiralama yoluyla yapılması durumunda bahsi geçen teşviklerden yararlanmak söz konusu olabilir (Yıldırım 2010: 365).

2.5.1.10. Vergiden Sonraki Gelirleri Arttırmada Yararlı Olması

Bir işletme tarafından satın alınan ve duran varlık niteliğinde olan arazi, arsa gibi gayrimenkuller için düşük amortisman ayrılmaktadır. Bu tür düşük amortismanla sahip duran varlıklar, finansal kiralama yoluyla kullanıldığında kira bedellerinin tamamı gider olarak gösterilebileceğinden, işletmenin vergi sonrası kârında büyüme etkisi yaratacaktır. Düşük amortismanla sahip bir varlığın kiralanması, yüksek amortisman ayrılabilen bir varlığına kıyasla daha maliyetli olmaktadır. Bu yüzden varlık sahibi düşük amortisman ayırma avantajını kaybetmesinin maliyetini kira değerine yansıtabilir. Bu durumun oluşması, finansal kiralamanın amortisman üzerinden yarattığı faydayı yeterli düzeyin altına düşürecek veya avantaj tamamen ortadan kalkacaktır. Finansal kiralama yöntemine başvuran kiracı ve işletme ilgili varlığı satın alma ile kiralama maliyetlerinin yakın olduğu optimal olmayan denge durumunda, finansal kiralama alternatif faydalar, teşvik önlemleri ile desteklenmezse, satın alma yöntemine gidilmesi görülecektir (Erol 1999: 12).

2.5.1.11.Faiz Hadleri ve Enflasyondan Etkilenilmemesi

Şirketler, yapılan sözleşmelerde kiralama tutarını kiralama sözleşmesi imzalanmadan belirlemektedirler ve bu kira değerleri ilk yıl genel de sabit kalmaktadır. Kiracı böylece riski minimize ederek, yaşanan ekonomik değişiklikler ve enflasyona karşı da koruma sağlamaktadır. Bu tür bir finansal kiralama işlemi ile kiralanan malın maliyeti değişkenlik göstermediğinden işletme daha sağlıklı bir bütçe yönetimi yapabilecek ve yatırımlarını planlayabilecektir. Alternatif finansman yöntemlerinden olan banka kredileri ise, faiz oranlarında yaşanan dalgalanmalar ve kredi piyasalarındaki hacim daralmalarından etkilenmekte, finansman maliyetlerini yükseltmektedir. Bu etkenler çerçevesinde kaynakların maliyetini önceden belirlemek güç arz etmektedir (Koç 1999: 15).

2.5.1.12. Vergi Avantajı

Finansal kiralama işlemleri ile işletmeler vergi avantajı elde edebilmektedirler. Bilindiği gibi, yatırım yapmak isteyen firmaların yatırım teşvik kredilerinden faydalanmak ve kullandıkları makine, teçhizatlarını yıpranma payları için karşılık ayırarak vergi avantajları elde etme hakları bulunmaktadır. Vergi tasarrufu sağlayabilecek kârı olmayan, yada düşük kurumlar vergisi oranına sahip firmalar yatırımlarını vergi tasarrufları daha büyük, yeterli kârı olan, yada daha yüksek vergi oranına sahip firmalara devredebilirler. Bunun için karlı firmanın varlığı satın alması ve karsız firmanın da varlığı ondan kiralaması yeterlidir. Böylelikle kiraya veren firma yatırımın sahipliğini üstlenirken sağladığı vergi tasarruflarının bir miktarını düşük kira ödemeleri şeklinde kiracı firmaya transfer etmektedir (Çevik 2003: 93).

Sonuçta kiralama her iki firma için de vergi açısından yararlı olmaktadır. Böylece yatırımların teşviki için geliştirilmiş önlemlerden yararlanacak durumda olmayan firmaların da yatırımları ile ödüllendirilmesi sağlanmış olmaktadır (Türko 1999: 365).

2.5.2. Finansal Kiralamanın Dezavantajları

2.5.2.1. Finansal Kiralama Konusu Malın Hurda Değerinden Yararlanılamaması

Ülkemiz gibi enflasyon oranlarının değişkenlik gösterdiği ülkelerde, varlıkların hurda değerleri yüksek meblağlara erişebilmekte ve önem arz etmektedir. Özellikle faaliyet kiralamalarında, varlığın kiracıya ait olması durumunda, ilgili varlığın sözleşme süresi boyunca kullanılmasını müteakip finansal kiralama şirketlerine iade edilmesi ile kiracı taraf varlığın hurda değerinden fayda sağlayamamaktadır. Bu nedenle işletmeler açısından düşünüldüğünde hurda değeri önemli olan sabit kıymetleri satın alma, özellikle faaliyet kiralaması şeklinde kurulan leasing ile kıyaslandığında daha faydalı olduğu düşünülebilir. Çünkü enflasyonun yüksek olduğu ve makine vb. malların pahalı olduğu bir ülke olduğumuz için malı kullandıktan sonra sattığımızda malın hurda bedeli de iyi bir tutar olacağı için bundan faydalanmak avantajlı olacaktır. Ancak kiralama işlemi finansal kiralama ise ve sözleşmede kiralama sözleşmesinin süresinin tamamlanmasının ardından kiracının varlığı satın alma hakkı bulunmakta ise satın almanın finansal kiralama işleminden daha faydalı olduğunu düşünmek doğru bir bakış açısı olmayacaktır (Koç 1999: 17).

Ayrıca, malın leasing dönemi sonundaki piyasa değeri sabit kira ödemeleri ile yakından ilgilidir. Özellikle kiracının ülkesindeki yasalar kiralayanın satma opsiyonu vermesini engelliyorsa bu durumda hurda değerinin kiralayan tarafından muhasebeleştirilmesi oldukça büyük bir sorun yaratabilmektedir. Alma opsiyonu gerçekleşmesi halinde aynı sorun kiracı açısından da ortaya çıkmaktadır (Özdemir 1990: 24).

2.5.2.2. Yüksek Faiz Maliyeti

Özkaynaklar, kaynak maliyeti içerisinde en yüksek maliyete sahip olan unsurlar olup borçlanma ise kaynağına ve borç sözleşmesine bağlı olarak maliyeti en düşük finanslama alternatiflerindedir.

Öz kaynaklar ile borçla finansman sağlama alternatifi arasında da sayılabilecek işletmenin ihtiyacı olan varlığı kiralama ile tedarik etme alternatiflerinin maliyeti borcun maliyetinden daha yüksek olabilmektedir. Kullanılan fon tutarları ile ödenecek borcun tutarı borç anlaşmasında önceden belirlenir. Para birimine göre de borcun maliyeti değişmekte ve faiz vb. maliyetler önceden belirlenmektedir (Şahin 1993: 34).

Borçlanmanın karşılığının kesin saptanabilmesinin yanında, kiralama işlemlerinin yaratacağı toplam mali yükün ölçülmesi daha güçtür. Kiralamaya konu olan varlığın geleceği ile ilgili belirsizlikler daha fazla olabilmektedir. Kiralamaya konu varlığın yenileme maliyeti, işletme riski, demode olma riski gibi ölçülmesi zor olan riskler kiralama sözleşmesi kurulurken belirsizlik yarattığı için bu risklerin mali karşılığı kiracı tarafın yükümlülüklerine eklenecektir. Bu nedenle işletmenin gereksinimini kiralama yoluyla finanse etmesinin yarattığı maliyet, kiraya konu olan varlığın niteliğine göre borçlanma yoluyla kazanım maliyetinden daha yüksek olabilmektedir (Şahin 1993: 34).

2.5.2.3. Sözleşme Süresinin Yarattığı Sorunlar

Türkiye’de kurulmuş olan faktöring, finansal kiralama ve finansman şirketleri Finansal Kiralama Kanun hükümlerine tabidir. Finansal Kiralama Kanunu’nun 7.maddesinde sözleşmelerde minimum dört yıl boyunca fesih işlemi yapılamayacağı ibaresinin yer alması bu noktada kiracı taraf ve kiralayan tarafın haklarını koruma amacına yönelik olarak değerlendirilmektedir. Kanunun 25.maddesinde ise sözleşmenin finansal kiralama şirketi tarafından kiracının yarattığı sebeplerle feshi durumunda kiracının hem varlığın iadesi hem de henüz vadesi gelmemiş olan finansal kiralama sözleşmesinde belirtilen kira değerlerini ödemekle mükellef olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte varsa finansal kiralama şirketinin bu tutarı aşan zararından da yükümlü olduğu belirtilmiştir (Çevik 2003: 95-96).

Kiracı taraf, finansal kiralama şirketinin yarattığı bir sebep bulunmadıkça sözleşme süresi bitimine kadar sözleşmeyi fesih edememekte, fesih işlemi yaparsa önemli maliyet yükü ile karşılaşmaktadır. Bu da kiracıyı, kiraladığı bir varlığı dört yıl

boyunca kullanmak yükümlülüğüne sokmaktadır. Örneğin, kiracı gereksinim duyduğu bir varlığı finansal kiralama yöntemiyle elde ettiğinde minimum dört yıl bu varlığı kullanmak durumunda olduğundan kiralama konusu varlığın yerine başka bir varlık edinmesi önemli derecede yükümlülük yaratmaktadır. Kiracı ihtiyaç duyduğu malı finansal kiralama yöntemi ile edinmek yerine satın alma yoluyla edinmesi, malın satış işleminde herhangi bir kısıt yaratmayacak ve yerine alternatif bir varlık edinme avantajına sahip olabilecektir (Çevik 2003: 95-96).

2.5.2.4. Kiracının Yeniden Değerleme İmkanından Yararlanamaması

Finansal kiralama işlemleri ile ilgili ana esaslar 4842 sayılı Vergi Usul Kanunu mükerrer madde 290 ile 319 No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde belirtilmiştir. Kanun 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe konulmuş ve bu kanun ile finansal kiralama ilk kez vergi hukukumuzda yerini almıştır. VUK'un mükerrer 290.maddesinde yapılan değişiklik ile vergi işlemleri açısından finansal kiralamanın değerlendirilmesi revize edilmiştir. 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'nun 37. maddesinde ise Damga Vergisi ve harçlara ilişkin esaslar tanımlanmıştır (FFK md.37).

Enflasyon değişkenliğinin yüksek olduğu gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerde yüksek enflasyonun yarattığı değer artışı nedeniyle enflasyon üzerinden ortaya çıkacak ek vergi yükümlülüklerinin azaltılması amacıyla vergi mükelleflerine taşınmaz niteliğine haiz varlığın değerinin Yİ-ÜFE değerindeki değişim oranı baz alınarak yeniden değerlendirme yapma hakkı sağlanmıştır. Buna göre vergi mükellefleri, bilançolarının aktif değerlerine dahil amortismanına tabi olan iktisadi kıymetler ile bu kıymetler için önceki yıllarda ayrılmış olan amortismanları yeniden değerleyebilmektedirler. Kurumlar vergisine tabii mükellefler ise değer artışının tamamını sermayelerine ekleme hakkına sahiptirler (Çevik 2003: 96).

2.6. Finansal Kiralama Sözleşmesi

Finansal kiralama sözleşmesi; kiralayan tarafın, kiracı tarafın isteği ve tercihi üzerine üçüncü taraflardan temin ettiği, kiracı taraftan satın aldığı veya farklı yöntemler ile elinde bulunan, mülkiyeti hakkını elde ettiği bir varlığın kullanım hakkının, her türlü yararı sağlamak üzere belirli süre feshedilmemek önkoşulu ile kira değeri karşılığında, kiracı tarafa devretmesini kapsayan sözleşmedir (Sayı: 28496 2012, m.18, Resmi Gazetede).

Bir işlemin finansal kiralama kapsamında değerlendirilebilmesi için:

1. Yapılan işlemin bir finansal kiralama sözleşmesi ile icra edilmesi,
2. Yapılan işlemin ilgili mevzuat ve kanun hükümleri uyarınca yetkilendirilen kiralayan unvanına haiz olan tarafından finansman sağlama amacına yönelik olarak kurulması
3. Yapılan işlemin “finansal kiralamaya konu varlığın mülkiyet hakkının kiralama süresi bitiminde kiracı tarafa devredilmesi; kiracı tarafa kira süresi sonunda malın piyasa değerinden düşük bir değerle satın alma hakkı sağlaması; kiralama süresinin varlığın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden büyük bir oranını içermesi veya finansal kiralama sözleşmesine istinaden yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının varlığın rayiç değerinin yüzde doksandan büyük bir oranda olması gibi kurallardan herhangi birini içeren bir işlem niteliğine sahip olması gereklidir.”

Finansal kiralama uygulamalarında, kiralayanın mülkiyetine önceden geçmiş olan bir varlığı finansal kiralama sözleşmesine konu etme hakkı bulunmaktadır. Bu durum üreticiye doğrudan kiralayan taraf olma imkanı sağlamış ve bir finansal pazarlama tekniği olarak kullanım avantajı yaratmıştır.

Finansal kiralama sözleşmesinin tanımından en az dört yıl süre ile fesih işleminin yapılamayacağına dair zorunluluğun kaldırılması ile faaliyet kiralamalarının yapılmasına imkân yaratılmıştır. Finansal kiralama sözleşmesine istinaden kiralanan taşınmaz niteliğindeki varlıklar tapu kütüğüne, sicile sahip taşınır niteliğindeki varlıklar sicillerine şerh ve tescil edilerek Finansal Kiralama Faktoring ve Finansman Şirketleri

Birliği'ne bildirilir, diğer varlıklar ise birlik tarafından kaydedilen özel sicile tescil edilir. Bununla birlikte, FFFK. M.2/3 ile “Finansal kiralama Şirketlerince uygulanan faaliyet kiralaması işlemlerine bu kanunun finansal kiralama işlemlerine ilişkin maddeleri uygulanmaz.” ibaresi, diğer yandan da “Tanımlar” baŐlıkları 3/I-b'de “Faaliyet kiralaması: Finansal kiralama dışında kalan kiralamayı oluşturur” ibaresiyle faaliyet kiralaması bu kanunun kapsamı dışında tutulmuŐtur (Topuz 2013: 107, Acar ve Özen 2008: 761).

2.6.1. Finansal Kiralama SözlöŐmesinin İçermesi Gereken Şartlar

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'na göre bir sözlöŐmenin finansal kiralama sözlöŐmesi olarak icra edilebilmesi için kanunda belirtilen Şartları taşıması gerekmektedir. Finansal kiralama sözlöŐmesinin, FFFK. m.3/I-ç gereğince finansal kiralamanın ana hedefi ve özü gereği, finansal kiralama sözlöŐmesinin amaçlarından olan kiracıya finansman sağlama yönelik olarak icra edilmesi gerekir. FFFK'nun “Finansal Kiralama SözlöŐmesinin Şekli ve tescili” başlıklı m. 22'deki “SözlöŐme, yazılı Şekilde yapılır.” Emredici ibaresi gereğince, finansal kiralama sözlöŐmesinin geçerli olması için yazılı ve imzalı bir Şekilde akdi yapılmalıdır. Bu Şartları taşımayan bir sözlöŐme, finansal kiralama sözlöŐmesi olarak geçerli olmamakta ve finansal kiralama, faktoring ve finansman Şirketleri kanunu hükümleri çerçevesinde değerlendirilmemektedir (FFFK, md.22).

Finansal kiralama sözlöŐmesi, yatırımlara finansman sağlamaya yönelik anlaşmalardır. Bazı yorum ve tanımlamalarda, finansal kiralama sözlöŐmesi uzun süreli yatırım finansmanı sözlöŐmesi olarak belirtilmektedir (Sözer:49). Finansal kiralama, ekonomik bir değere sahip olan varlığın, yarattığı kâr bir diğer ifadeyle işletmeye sağladığı getiriler ile maliyetini finanse edebilme ilkesine dayanır. Finansal kiralama sözlöŐmesinin temel prensiplerinden olan bu ilke, ‘kazan ve öde’ prensibi olarak değerlendirilmektedir (Eren 2015: 458).

Finansal kiralama sözlöŐmesinin diğer bir önemli koşulu, FFFK. m.22. maddesi hükmünde açıklanmıştır. Bu ibare emredici hüküm olmakla birlikte sözlöŐmenin

geçerlik şartını şekil olarak belirlediği için bu hükme uymayan sözleşmeler geçersizdir (Eren 2015: 18, Kılıçoğlu 2012).

Türk Borçlar Kanunu'nda belirtildiği üzere ilgili kanunda sözleşmeler için bir şekil şartı belirtilmiş ise, bu madde geçerlilik şartı olup, bu madde aksine akid edilen sözleşmelerin hükmü ve herhangi bir geçerliliği bulunmamaktadır. Ayrıca, TBK. m.13'te de, "Kanunda yazılı şekilde yapılması öngörülen bir sözleşmenin değiştirilmesinde de yazılı şekle uyulması zorunludur." İbaresini yer almaktadır. Bu maddeler ışığında, bu hükümler aksine, yazılı şekilde kurulmayan finansal kiralama sözleşmeleri finansal kiralama, Faktöring ve Finansman Şirketleri Kanunu'nun emredici hükmüne aykırı olduğundan geçersiz olacaktır (TBK, md.13).

2.6.2. Finansal Kiralama Sözleşmesinin Unsurları

- Kiralayan tarafın ilgili kanunlar çerçevesinde kurulmuş finansal kiralama şirketi olması gerekmektedir.
- Finansal kiralamaya konu varlık, kiracı tarafın işletmesinde kullanımına tahsis edilecek bir varlık olmalıdır.
- Finansal kiralama konusu varlığın kullanım hakkının, kiracının tam fayda sağlaması amacıyla kiralayan tarafından kiracıya devredilmesi gerekmektedir. Sözleşme sonuna kadar malın her türlü kullanımı ve sorumluluğu kiracıya aittir.
- Kiracı taraf kiralayan tarafa sözleşmede belirlenen, finansal kiralama bedelini ilgili hükümler çerçevesinde ödemelidir.
- Tarafların sözleşme ve diğer hükümler üzerinde mutabık kalmış olmaları gerekmektedir (28.09.1985/ 18882 sayılı Resmi Gazete).

III. BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞINDA FİNANSAL KİRALAMA

Katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri BDDK tarafından yayımlanan Bankacılık Kanunu 48.maddesinde krediler ve risk grubu başlığı altında açıklanmıştır. İlgili madde de " Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasa araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır" ibaresi yer almaktadır (Bankacılık Kanunu Md. 48).

Kanunun birinci fıkrasında belirtilenlere ek olarak, yatırım ve kalkınma bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, donanım veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı ve saikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlarda bu Kanun uygulamasında kredi sayılır." Şeklinde sayılmakta olup, yönetmeliğin 19.Maddesinde aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (Bankalar Kanunu Md. 19).

Finansal Kiralama Kanununun ilgili maddeleri gereğince, taşınır ve taşınmaz malların katılım bankaları tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir. Yatırım konusu

varlığın mülkiyet hakkı banka da kalarak sözleşmede belirtilen kira tutarları karşılığında kullanım hakkının kiracıya devredilmesi, sözleşme süresinin bitiminde ise sözleşmede belirtilen sembolik bir tutar üzerinden malın mülkiyet hakkının kiracıya devredilmesi hedeflenmektedir. Genel olarak bütünleyici parça ve eklenti niteliklerine bakılmaksızın asli niteliğine koruyan her varlık, tek başına leasing sözleşmesinin konusu olabilmektedir. Bunların yanı sıra bilgisayar yazılımlarının kopyalanmış nüshaları istisna tutulmak üzere patent gibi sınai ve fikri haklar finansal kiralama sözleşmesine konu edilememektedir (Bankalar Kanunu Md. 48).

Finansal kiralamanın tanımında da anlaşılacağı üzere katılım bankalarının finansman yöntemleri esas itibariyle tüketim öduncüne dayalı değildir; finansman sağlanabilmesi için mutlak surette finansmana konu edebilecek bir varlığa ihtiyaç duyulmaktadır. Katılım bankaları reel sektör adı verilen ve milli ekonominin temel dayanak noktası olan “üreten kesime” çok önemli finansman desteği sağlar durumdadır.

3.1. Literatür Taraması

Mücahitoğlu (2015) çalışmaların, literatür taraması yaparak Türkiye’de katılım bankalarının finansal kiralamadaki yerini diğer finansal kiralama şirketleriyle karşılaştırarak bir sonuca varmıştır. Aynı zamanda çalışmasında sukuk uygulaması beklentilerine yer vererek, katılım bankalarının finansal kiralama yoluyla işletmelere diğer finansman yöntemlerine göre daha avantajlı kaynak sağlayabilecekleri sonucuna ulaşmıştır.

Sümer ve Onan(2015) çalışmalarında Dünyada faizsiz bankacılığın doğuşu, Türkiye’deki katılım bankacılığının gelişme süreci ve konvansiyonel bankacılıktan farklarına değinmiştir. Gerek jeopolitik konumu gerekse son yıllarda ekonomik büyüme gösteren ülkemiz de katılım bankacılığının gelişmesi sayesinde, yurt içindeki atıl kalmış tasarruflar ve global İslami sermaye hareketleri daha rahat ülke ekonomisine kazandırıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Asutay (2014) araştırmalarında İslam ekonomisine politik iktisadi bir yaklaşım: Alternatif bir ekonomik sistemin sistematik anlayışı üzerinde çalışmalarını yürütmüş ve çözüm nerileri geliştirmiştir. İslami finansın başarısızlıkları azaltılmalıdır. Bunun yerine İslami finans markası, toplum bankacılığı, mikro finans, sosyal sorumlu yatırımlar ve bunun gibi konulara vurgu yapılmalı gibi çözüm nerileri getirmiş böyle bir yeniden yönlendirmenin hem dünya da hem de ahirette zenginliğe ulaştıracadı sonucuna ulaşmıştır.

Çevik (2003) Finansal kiralamanın türleri ve bu türlerin uygulamada nasıl kullanıldıkları ile birbiri arasındaki farklar incelenmiş ve finansal kiralama yöntemini kullanan işletmelerin muhasebe işlemlerini ne şekilde gerçekleştirdikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Finansal kiralamanın, her kesimden her ölçekte işletmenin kapasitesini ayakta tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır fakat Finansal Kiralama Kanununun halihazırda leasing sektörünün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğu söylenmektedir.

Yıldırım, Albez, Küçük (2010) alışmalarında Avrupa birliği bölgesel kalkınma projelerinde Düzey II bölgesinde yer alan Erzurum, Erzincan, ve Bayburt illerinde 11 sorudan oluşan, 112 anket çalışmasıyla KOBİ'lerde finansal kiralama yönteminden yararlanma düzeyleri ve uygulama da karşılaşılan sorunlar ele alınarak, insanların finansal kiralama konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları için bu finansman yönteminin daha az tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gökgöz (2013) alışmalarında, finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusuna değinmiştir ve finansal kiralamaya konu olan varlığın kira demelerine esas olan tutardaki anapara ve faizleri ayrıştırılarak ayrı hesaplarda izlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özbay (2014) alışmalarında bankacılık sektörünün tarihi gelişimi, kullanılan ürünler, faizsiz bankacılık ve faizsiz bankacılığın Türkiye'deki gelişimi incelenmiştir. Sonuç olarak mevduat bankaları ile katılım bankacılığı fon aktarımı bakımından ortak özellik gösterse de, işlem şekillerinin farklı olması faaliyetlerine yansımaktadır.

Khan (2015) çalışmalarında İslami Sosyal Finans: Kapsayıcı Finansal Gelişim ve Awqaf ile Aşırı Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması konularına değinilmiştir. Müslüman dünyasında sosyal kötülükleri ortadan kaldırmak için harekete geçirilmeyi ve kanalize edilmeyi bekleyen çok büyük miktarda bir sosyal finans olduğuna işaret etmiştir. İslami Bankalar Ağı ve Awqaf sistemi, potansiyel olarak mevcut sosyal finansmanı harekete geçirmek ve özellikle aşırı yoksulluktan kurtulmak için bunları sosyal kalkınma konusunda en iyi şekilde kullanmak için güçlü kurumlardır. İslami bankacılığını canlandırmak için her Müslüman ülkedeki sıkı araştırma temelli kalkınma planı ve stratejisini geliştirilmelidir sonucuna ulaşılmıştır.

Mirakhor (2009) çalışmalarında İslam Ekonomisi ve Finansı: Bir Kurumsal Perspektif olarak değerlendirmiş ve İslami ekonomik paradigma vizyonunu kurumsal bir bakış açısıyla sunmaya çalışmıştır. Ayrıca ekonomik davranışı düzenleyen özel kurallar üzerin de durulmuştur. Makale de İslam ekonomisinin olası bir vizyonunu ana hatlarıyla belirtmiş olsa da gerçek anlamda bir paradigma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vizyon ve kavram paradigma olarak adlandırılmadan önce, eleştirel bir uygulayıcı kitlesinin İslam ekonomisi anlayışı ve vizyonu üzerinde ortaya çıkması gerekmektedir. Bundan sonra, bilişsel farkı azaltmak için halkı eğitmek için kayda değer miktarda sermaye ve çaba yatırımı gerekmektedir. Bu makale de tartışılan kurumsal yapının uygulandığı hiçbir ülke bulunmamaktadır. Bunun başlıca nedeni, İslam ekonomisinin doğasını belirlemeye yönelik araştırmaların hala biçimlendirici bir aşamada olmasıdır.

Kırmızıtaş (2016) çalışmalarında, Finansal kiralama, Faktoring ve finansman şirketleri kanunu ile yeniden düzenlenmiş olan finansal kiralama sözleşmelerini incelemiştir. Kanundaki düzenleme ile alt kiralama sözleşmesine de imkan tanınmış bulunmaktadır. Finansal kiralama sözleşmesini sona erdiren sebepler, olağan sebepler ve olağanüstü sebepler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sözleşmeyi sona erdiren olağan sebepler, sözleşme de aksi kararlaştırılmadıkça, sürenin dolması, kiracının ölmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi ve iflas etmesi halleridir. Finansal kiralama sözleşmesinin olağanüstü sebeplerle, fesih yoluyla sona erebilir. Çalışmadan çıkarılan sonuca göre,

Kanunda taraflardan birinin sözleşmeyi ihlal etmesi halinde, diğer tarafa sözleşmeyi feshetme hakkı tanınmıştır.

Altop (2012) Çalışmalarında Finansal Kiralama Kanunu (FKK)'nın "Sözleşmenin şekli ve tescili" başlıklı 8.maddesinde, finansal kiralama sözleşmelerinin hangi şekilde kurulmaları gerektiği ve hangi sicile nasıl kaydedilecekleri düzenlenmiştir. Ancak özellikle sicile kaydedilmeye ilişkin düzenleme, kaydın hukuki niteliği ve sonuçları, taşınmazlara ilişkin finansal kiralama sözleşmelerinde kaydın nereye yapılacağı ve içerdiği bazı eksiklikler açısından öğretide ve uygulamada farklı yorum ve eleştirilere uğramıştır. Bu yazıda özellikle bu tartışmalı noktalara açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma da Katılım Bankacılığın da finansal kiralamanın 2018 yılı ve öncesi verileri analiz edilerek bu alandaki büyümesi ve gelişimi incelenmiştir. İslami Finans'ın önemli araçlarından olan Finansal Kiralama ülkemizde yatırımları finanse etmesi ile ekonomik büyümeye, üretimin etkinliğinin artmasına, sağladığı iş alanları ile istihdam da artışa katkıları açısından önemli bir rol üstlendiği ve gelişmeye açık olduğu tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar, nitel anlamda oldukça sınırlı sayıda olup, katılım bankacılığında finansal kiralama verilerinin analizi ile gelişiminin yorumlanmasını içeren bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

3.3. Türkiye'de Finansal Kiralama ve Katılım Bankaları İlişkisi

Kiralama uygulamalarının uzun süreli yapılabilmesi, düşük maliyet yaratması, enflasyona karşı koruması, vergi avantajı sağlaması gibi faydalarına rağmen ancak 1980'li yılları müteakip hukuksal düzenlemelere ilişkin çalışmalar yapılabilmiş ve uygulanmaya başlamıştır. Sanayi yatırımları 1980 öncesi dönemde devletin Merkez

Bankası kaynaklarını sübvansetmesi ile finanse edilebilmekte, 1980 dönemi ve sonrası ise değişen siyasi ve ekonomik politikalar çerçevesinde uygulanan serbest ve liberal ekonomi uygulamalarının etkileri ile sübvanset imkânının yetersiz kalması sonucunda alternatif çözümlerden biri olarak finansal kiralama sistemi düşünülmüştür. Ülkemizde finansal kiralama sistemi, 16.12.1983 tarihinde 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 19.12.1983 tarihinde 18256 mükerrer sayılı Resmi Gazete de yayımlanan “Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkındaki Kararname” ile hukuki olarak gündeme gelmiş, 10.06.1985 tarih ve 3226 sayılı yayımlanan Finansal Kiralama Kanunundan sonra, finansal kiralama faaliyetlerine ilişkin tüm işlemleri hukuksal çerçeveye dayandırmak, işlemlere ilişkin açıklamalar sağlamak hedefleriyle birçok karar, tebliğ ve yönetmelik düzenlenmiştir. Bu hukuki kaynaklar aşağıdaki gibidir (Egemen 2007: 34-36). Finansal kiralama şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin yönetmelik (R.G.28.04.1992: 21212)

- Finansal kiralama işlemlerinde süre ve sınırın tespitine dair yönetmelik (R.G.08.07.1992: 21278)
- Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyet esasları hakkında yönetmelik (R.G.10.10.2006, S.26315)
- 3226 sayılı finansal kiralama kanunu hükümlerine göre kiralama konusu edilen malların gümrük vergi ve resimlerinin teminata bağlama usul ve esaslarını gösterir yönetmelik (R.G.28.09.1985, S.18882).
- İthalat Yönetmeliği (R.G. 31.12.1988,S.20036).
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:146, R.G.28.09.1985, S.1882-Seri No:150, R.G.07.06.1986, S.19130).
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Seri No:319, R.G. 01.07.2003, S.25155).
- Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No:13, R.G. 07.06.1986, S.19130).
- Yurtdışına yapılacak kira ödemelerinden yapılacak tevkifat oranını belirleyen Bakanlar Kurulu Kararı (R.G.19.06.1985, S.19139).
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 28.maddesi uyarınca mal teslimleri ve hizmet ifalarına uygulanacak KDV oranlarını belirleyen Bakanlar Kurulu Kararları.
- Vergi Usul Kanunu Mükerrer 290. Madde (Kanun No:4842, R.G.24.04.2003, S.25088).

- Bankacılık Kanunu (Kanun No:5411, R.G.01.11.2005, S.25983 Mükerrer).

Özellikle KOBİ'ler açısından alternatif finansman ve yatırım yöntemi olan ve birçok avantaj sağlayan finansal kiralama sisteminin ülkemiz ekonomisinde 30 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. KOBİ'lerin sermaye ve kaynak yetersizliği başta olmak üzere birçok finansman sorunu ile karşılaştıkları gözlemlenmektedir. Finansal kiralama uygulamaları; kredibilitesi düşük olan, mali durumu negatif görünen ancak projeleri ve potansiyeli bulunan küçük ve orta büyüklükteki işletmelere önemli faydalar sağlayacaktır. KOBİ olarak nitelendirilen bu işletmeler teçhizat, makine ve diğer yatırımları için finansman ihtiyacını finansal kiralama şirketleri ve katılım bankaları ile karşılamaktadırlar. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanun Tasarısı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülmüş ve 2012 Aralık döneminde yürürlüğe girmiştir. Kanunda yapılan düzenleme ile mevcut kanunun kapsamı genişletilmiş ve birçok işlemin finansal kiralama yöntemiyle yapılabilmesi imkânı yaratılmıştır, bu durumun KOBİ'lere büyük fayda sağladığı açıktır.

3.4. Türkiye'deki Katılım Bankalarında Finansal Kiralamanın Etkinliği Ve Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Hizmetleri

Türkiye'de bankacılık sektörü finansal kiralama alanında hizmet vermektedir. Katılım bankacılığı da finansal kiralama alanındaki işlem hacmini son yıllar da arttırmaktadır. Katılım bankaları ek bir şubeye ihtiyaç duymadan kiralama işlemlerini kendi bünyelerinde yapmaktadırlar. Finansal kiralama rakamlarına bakıldığında ise yıllara göre artışın yaşandığı gözlemlenmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için finansal kiralama oldukça önemlidir. Çünkü enflasyon rakamları, faiz oranları yüksek olduğu için yatırım yapacak ya da faaliyetlerine devam eden bir işletme için yeni bir makine, teçhizat ya da herhangi bir şey almak yerine kiralamak işletmelere her zaman daha uyguna mâl olmaktadır. Dolayısıyla finansal kiralama yapan işletmeler ellerindeki likiditelerini harcamak yerine onu farklı daha avantajlı bir alanda değerlendirebilmektedirler. Finansal kiralama, yatırım finansmanının kilit taşıdır.

3.4.1. Türkiye’deki Finansal Kiralamanın İşlem Hacimlerine Göre Dönemsel Karşılaştırması

- 2018 Yılı III. Dönem ile 2017 Yılı III. Dönem Karşılaştırması

Tablo 3.1: Finansal Kiralamanın Dönemsel Karşılaştırılması

İşlem Hacmi	2018 III.Dönem	2017 III.Dönem	Değişim
Bin TL	5.304.065	5.697.170	-%7
Bin USD	963.520	1.618.027	-%40
Sözleşme Adedi	3.524	6.245	-%44

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenBdmk>

Finansal Kiralama da TL bazında işlem hacimlerine baktığımızda 2017 yılında 5.697.170 TL’lik bir finansal kiralama işlemi yapılmıştır. Fakat 2018 yılı verilerine baktığımızda bu oranın -%7’lik bir daralma yaşadığını gözlemleyebiliyoruz. Bu demek oluyor ki işletmeler 2017 yılında daha fazla üretim yapıp büyümeye gitmişlerdir. 2018 yılında, ülke içindeki siyasi olaylar , dış ülkelerle yaşanan bir takım sorunların da neden olduğu enflasyon oranları işletmelerin yatırım yapmasını durdurmuş olabilir. Bu da 2018 yılı finansal kiralama verilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla sözleşme adedinde de -%44’lük bir azalma gözlemlenmektedir.

- 2018 ve 2017 Yılı Karşılaştırması

Tablo 3.2: Finansal Kiralamanın 2018-2017 karşılaştırması

İşlem Hacmi	2018 Kümüle	2017 Kümüle	Değişim
Bin TL	17.499.821	16.066.647	-%9
Bin USD	3.935.686	4.487.502	-%12
Sözleşme Adedi	15.383	17.086	-%10

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenBdmk>

2018 yılı TL bazında 9 aylık toplam verilere baktığımızda ise 2017 9 aylık toplam verilerine göre %9’luk bir azalma görülmektedir.2018 yılı finansal kiralama da işlem hacmi ve sözleşme adedi bakımından azalmaya gitmiştir.

3.4.2. Türkiye’deki Finansal Kiralamanın Mal Grupları Dağılım Yüzdesi

- *Mal Gruplarının 2018, 2017 ve 2016 Yılı aynı dönem dağılım yüzdeleri aşağıdaki gibidir.*

Tablo 3.3: Türkiye’deki Finansal Kiralamanın Mal Grupları Dağılım Yüzdesi

Finansal Kiralama Konusu Varlıklar	2018	2017	2016
İş Ve İnşaat Makineleri	%21	%27	%25
Gayrimenkul	%18	%21	%24
Diğer Makine Ve Ekipmanlar	%19	%20	%17
Tekstil Makineleri	%12	%7	%7
Sağlık Sektörü Ve Estetik Ekip.	%3	%3	%3
Tarım Ve Hayvancılık Makineleri	%4	%2	%2
Karayolu Ve Taşıtları	%5	%2	%2
Plastik İşleme Makineleri	%3	%2	%2
Bilgi İşlem Ve Büro Sistemleri	%1	%2	%2
Gemiler Ve Suda Yüzen Taşıtlar Ve Ar.	%1	%1	%2
Matbaacılık Ve Kâğıt İşleme Mak.	%2	%1	%2
Elektronik Ve Optik Cihazlar	%1	%1	%2
Havayolu Ulaşım Araçları	%0	%1	%1
Turizm Ekipmanları	%1	%1	%1
Demiryolu Ulaşım Araçları	%0	%0	%0
Metal İşleme Makineleri	%9	%7	%7
Dönem İçinde Aktifleşen Yatırım Tutarı	%100	%100	%100

Kaynak: <http://www.fkb.org.tr/raporlar-ve-yayinlar>

Tabloyu incelediğimizde en büyük paya sahip mal grupları arasında iş ve inşaat makineleri yer almaktadır. Finansal kiralamada hiç payı olmayan varlık ise demiryolu ulaşım araçlarıdır. En düşük finansal kiralama yapılan varlıklar ise elektronik ve optik cihazlar, havayolu ulaşım araçları, turizm ekipmanlarıdır. Ülkenin siyasi ve ekonomik nedenlerinden işletmeler olumsuz etkilendiği için işletmeler likiditelerini harcamamak için finansal kiralamaya daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

3.4.3. Finansal Kiralama İşlemlerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Çeşitli hesaplamalar doğrultusunda ülkemizde olan çeşitli sektörler birbirini etkilediği gibi finansal kiralamayı da etkilemektedir. Her alana yayılmış olan ihtiyaç bu doğrultuda karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere sanayi alanında olan sektörler de daha fazla taşınmaz (bina,arazi,tesis) ihtiyaçlarından dolayı bu alana ayrılan pay daha fazladır. Bu sektörlerin işlem ve Pazar payları daha yüksek olduğu için kiralama ihtiyaçları ve kiralamanın ayrıldığı pay daha yüksektir.

Tablo 3.4: Finansal Kiralama İşlemlerinin Sektörel Dağılımı

Dönem	2018		2017		2016	
	BRÜT İŞLEM HACMİ Bin TL	BRÜT İŞLEM HACMİ PAY	BRÜT İŞLEM HACMİ Bin TL	BRÜT İŞLEM HACMİ PAY	BRÜT İŞLEM HACMİ Bin TL	BRÜT İŞLEM HACMİ PAY
Tarım	626.072	2,8%	605.008	2,7%	600.787	3,2%
Tarım, Hayvancılık, Ormancılık	603.010	2,7%	589.066	2,6%	591.664	3,2%
Balıkçılık	23.062	0,1%	15.942	0,1%	9.124	0,0%
İmalat Sanayi	10.305.172	46,4%	10.119.772	44,8%	8.341.516	44,8%
Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması	566.058	2,6%	309.272	1,4%	509.951	2,7%
Enerji Üretmeyen Madenlerin Çıkarımı	376.440	1,7%	432.306	1,9%	343.758	1,8%
Gıda, Meşrubat Ve Tütün Sanayi	466.225	2,1%	549.243	2,4%	579.974	3,1%
Tekstil Ve Tekstil Ürünleri Sanayi	3.099.698	14,0%	2.322.486	10,3%	1.840.893	9,9%
Deri Ve Deri Ürünleri Sanayi	35.133	0,2%	39.347	0,2%	27.177	0,1%
Ağaç Ve Ağaç Ürünleri Sanayi	180.533	0,8%	105.001	0,5%	240.970	1,3%
Kâğıt Ve Kâğıt Ürünleri Basım San.	402.632	1,8%	300.303	1,3%	428.129	2,3%
Nükleer Yakıt, Petrol ve Kömür Ürünleri	60.117	0,3%	32.216	0,1%	109.802	0,6%
Kimya Ürünleri ve Sentetik San.	273.990	1,2%	298.829	1,3%	283.486	1,5%
Kauçuk Ve Plastik Ürünleri Sanayi	602.841	2,7%	581.429	2,6%	458.589	2,5%
Diğer Metal Dışı Madenler Sanayi	278.244	1,3%	343.656	1,5%	350.202	1,9%
Metal Ana Sanayi Ve İşlenmiş Madde Ür.	1.597.799	7,2%	1.286.685	5,7%	1.190.657	6,4%
Makina Ve Teçhizat Sanayi	622.223	2,8%	573.574	2,5%	562.789	3,0%
Elektrik Ve Optik Aletler San.	171.947	0,8%	240.122	1,1%	181.200	1,0%
Ulaşım Araçları Sanayi	385.254	1,7%	536.955	2,4%	336.604	1,8%
Sınıflandırılmamış İmalat San.	565.413	2,5%	464.360	2,1%	460.474	2,5%
Elektrik Gaz Ve Su Kaynakları	620.627	2,8%	1.703.990	7,6%	436.860	2,3%
Hizmet	10.724.240	48,3%	10.974.784	48,6%	9.284.319	49,9%
İnşaat	6.420.373	28,9%	6.104.264	27,0%	4.650.213	25,0%
Toptan Ve Per. Tic. Mot. Ar. Serv. Hzm.	1.285.951	5,8%	1.227.154	5,4%	1.233.018	6,6%
Otel Ve Restoranlar(Turizm)	309.012	1,4%	263.690	1,2%	793.066	4,3%
Taşımacılık Depolama Ve Haberleşme	617.658	2,8%	1.157.994	5,1%	832.315	4,5%
Finansal Aracılık	168.814	0,8%	124.562	0,6%	314.908	1,7%
A) Parasal Kurumlar	93.756	0,4%	67.863	0,3%	145.009	0,8%
B) Diğer Finansal Aracılar	75.058	0,3%	56.699	0,3%	169.899	0,9%
Emlak Kom. Kiralama Ve İşl. Faaliyetleri	798.914	3,6%	795.044	3,5%	419.848	2,3%
Savunma Ve Kamu Yönetimi Zorunlu Sosyal Güvenlik	10.021	0,0%	1.951	0,0%	11.520	0,1%
Eğitim	77.662	0,4%	172.960	0,8%	86.186	0,5%
Sağlık Ve Sosyal Hizmetler	754.881	3,4%	644.560	2,9%	602.811	3,2%
Diğer Toplumsal Sos. Ve Kişisel Hizmetler	197.683	0,9%	292.310	1,3%	253.076	1,4%
İşçi Çalıştıran Özel Kişiler	9.825	0,0%	109.574	0,5%	4.914	0,0%
Uluslar Arası Örgüt Ve Kuruluşlar	73.446	0,3%	80.721	0,4%	82.443	0,4%
Tüketici Konut Finansmanı	464.275	2,1%	731.311	3,2%	0	0,0%
Diğer	67.236	0,3%	136.749	0,6%	392.984	2,1%
GENEL TOPLAM	22.186.995	100,0%	22.567.625	100,0%	18.619.606	100,0%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Çeşitli hesaplamalar doğrultusunda ülkemizde olan çeşitli sektörler birbirini etkilediği gibi finansal kiralamaı da etkilemektedir. Her alana yayılmış olan ihtiyaç bu doğrultuda karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere sanayi alanında olan sektörler de daha fazla taşınmaz (bina, arazi, tesis) ihtiyaçlarından dolayı bu alana ayrılan pay daha

fazladır. Bu sektörlerin işlem ve Pazar payları daha yüksek olduğu için kiralama ihtiyaçları ve kiralamanın ayrıldığı pay daha yüksektir.

3.4.3.1. Yıllara Göre Finansal Kiralama Varlıklarının Sektörel Dağılımı

Tablo 3.5: Yıllara Göre Finansal Kiralama Varlıklarının Sektörel Dağılımı

Yıl	İmalat Sanayi Sözleşme Maliyet	Hizmet Sözleşme Maliyeti	Tarım Sözleşme Maliyeti
2018	2.384.008	2.384.008	228.298
2017	3.157.116	2.871.990	121.297
2016	2.691.231	2.749.152	113.949
2015	1.938.368	2.473.375	73.941

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenBdmk>

Tablo 3.5'te verilere göre son 4 yıllık süreçte imzalanmış olan finansal kiralamanın sözleşmelerinin sektörel dağılımına baktığımızda, 2015 yılından 2018 yılına kadar imalat sanayi sektörü payının sürekli arttığı, hizmet sektörünün ise 2017 yılı da dahil olmak üzere bir artış gösterdiği fakat 2018 yılında bir azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Tarım sektörü finansal kiralama da payı oldukça az olsa da finansal kiralama sözleşmesinde yıllara göre bir artış göstermiştir.

3.5. Türkiye'de Yatırımların Finansal Kiralama Yoluyla Finanse Edilme Oranları

3.5.1. Türkiye'de Finansal Kiralama Penetrasyon Oranları

Gayri Safi Yurtiçi Hasılının önemli göstergelerinden olan özel sektör sabit yatırımlarına ilişkin harcamaların finansal kiralama yöntemi kullanılarak finanse edilen bölümünün oransal ifadesi Finansal Kiralama Penetrasyon Oranı olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de yapılan yatırımların finansal kiralama yoluyla finanse edilme oranları aşağıdaki tablo da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: Türkiye’de Finansal Kiralama Penetrasyon Oranları

Penetrasyon Oranları	2018	2017	2016	2015	2014
Leasing İşlem Hacmi (Bina Hariç)/ Toplam Sabit Yatırım (Bina Hariç)	4,91%	5,47%	4,97%	4,71%	5,85%
Leasing İşlem Hacmi (Bina Yatırımları)/ Toplam Sabit Yatırım (Bina Yatırımları)	0,61%	0,87%	1,06%	1,29%	1,47%
Leasing İşlem Hacmi / Toplam Sabit Yatırım Harcamaları	2,18%	2,62%	2,63%	2,69%	3,13%
Leasing İşlem Hacmi/GSYİH	0,60%	0,73%	0,71%	0,74%	0,83%
Aktif Toplamı/GSYİH	1,85%	1,87%	1,86%	1,74%	1,59%
Toplam Makina Yatırımları /GSYİH	10,05%	10,53%	10,88%	11,25%	10,10%

Kaynak: <https://www.fkb.org.tr>

Son yıllarda daha fazla ivme kazanan finansal kiralama zaman ve ihtiyaç doğrultusunda daha fazla tercih sebebi olmaya başlamıştır. GSMH ya etki eden faktörler göz önünde bulundurulduğunda sanayi de yatırım yapmak isteyen sektörlerin kiralamaya her zaman daha fazla ihtiyaç duydukları görülmüştür. Muhasebede amortisman kalemi göz önünde bulunulduğunda kira öder gibi sahip olunan mal ve taşınmazlar yıllar geçtikçe daha fazla tabana yayılmaya başlamıştır.

3.6. Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.7: Katılım bankacılığındaki finansal kiralama işlem verileri

DÖNEM	2016	2017	2018
Kira Alacağı	414.693	864.669	646.079
- Albaraka Türk	21.434	41.024	5.516
- Kuveyt Türk	155.031	604.169	382.972
- Vakıf Katılım	8.007	7.144	-
- Ziraat Katılım	160.235	97.580	113.549
- Türkiye Finans	69.986	114.752	144.042
Sözleşme Değeri	331.731	720.147	516.972
- Albaraka Türk	18.406	30.561	4.838
- Kuveyt Türk	130.005	531.872	306.893
- Vakıf Katılım	6.779	6.378	-
- Ziraat Katılım	114.468	60.111	84.122
- Türkiye Finans	62.073	91.225	121.119

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>.

Katılım bankaları yerel piyasada son yıllarda havuzlarını iyiden iyiye genişletmekte ve portföylerine bu doğrultuda müşteri kazandırmaktadırlar. Finansal kiralama bir bankacılık aracı olarak göz önüne alındığında şüphesiz ki ticaret faktöründe ön planda olan bir araç olarak kullanılmaya ve gün geçtikçe paylarını yükseltmeyi hedefleyen bankacılık ön plana çıkmaktadır. Müşteri ihtiyaçları göz önüne alındığında ülkemizde bulunan katılım bankalarının bu ihtiyaç için paylarını yükselttiklerini ve piyasaya sunduklarını görülebilmektedir.

3.7. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Finansal Kiralama Gelirleri

Türkiye'de finansal kiralama şirketlerinin son yıllardaki toplam alacaklarını incelediğimizde, finansal kiralama yatırımlarından sağlanan KDV avantajının doğrudan ve çok açık bir şekilde işletmelerin bilançolarına ve kâr marjlarına olumlu bir şekilde yansıdığını görülmektedir.. Katılım bankalarının, ya da tüm finansal kiralama sektörünün toplam finansal kiralama alacakları ve KDV avantajının kaldırıldığı 2008 yılından itibaren düşme eğilimine girmiştir. 2011 yılında tekrar KDV avantajının getirilmiştir ve 2011 yılından itibaren tekrar artış yaşamaya başlamış böylelikle hem katılım bankalarındaki payı hem de tüm finansal kiralama şirketlerindeki sektör payı her geçen yıl gittikçe artmaktadır. Katılım bankalarının finansal kiralama alacaklarının toplam sektör alacakları içerisindeki payının artmasının temel sebebi son yıllarda ülkemizde kira sertifikalarının gündeme gelmesi, konu hakkında yönetmelik çıkarılması ve gerek hazine tarafından, gerekse katılım bankaları tarafından sukuk ihraç edilmeye başlanmasıdır.

3.7.1. Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.8: Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 - 2018 Verileri

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Konsolide Kar Zarar Tablosu			
	Bin Türk Lirası		
Gelir ve Gider Kalemleri	2018	2017	2016
Kar Payı Gelirleri	3.937.713	2.902.629	2.981.301
Kredilerden Alınan Kar Payı Gelirleri	3.356.300	2.393.974	2.553.676
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	80.686	39.742	28.500
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	4.366	1.969	618
Menkul Değerlerden Alınan Kar Payı Gelirleri	377.985	270.112	181.165
Finansal Kiralama Gelirleri	86.530	69.452	69.157
Diğer Kar Payı Gelirleri	31.846	98.293	111.724

Kaynak: [https:// http://www.tkbb.org.tr/veri-seti](https://http://www.tkbb.org.tr/veri-seti)

Bankanın çeşitli kalemlerine baktığımızda finansal kiralama getiri olarak ilk 5 te bulunmaktadır. 2017 dönemi ile 2018 dönemi arasında bir düşüş görülmektedir. Bu müşteri potansiyelinin Türkiye Finans Katılım Bankasını tercih etmedikleri yada piyasa sorunları (siyasi, kriz, yatırım isteği) gibi faktörlerden kaynaklanacağı unutulmamalıdır. Ve toplam pazar göz önünde bulundurulmalıdır

3.7.2.Ziraat Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.9: Ziraat Katılım 2016-2018 Finansal Kiralama Verileri

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Konsolide Kar Zarar Tablosu			
	Bin Türk Lirası		
Gelir ve Gider Kalemleri	2018	2017	2016
Kar Payı Gelirleri	2.090.557	981.392	390.742
Kredilerden Alınan Kar Payı Gelirleri	1.852.528	885.752	356.285
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	37.081	16.396	4.359
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	0	0	353
Menkul Değerlerden Alınan Kar Payı Gelirleri	136.942	48.634	24.101
Finansal Kiralama Gelirleri	54.581	0	398
Diğer Kar Payı Gelirleri	9.425	29.782	4.973

Kaynak: [https:// http://www.tkbb.org.tr/veri-seti](https://http://www.tkbb.org.tr/veri-seti)

Ziraat Bankasının Katılım Bankası kolu çok yeni hizmetini müşterilerine sunmaya başlamıştır. Buna nazaran finansal kiralamanın pazarındaki payını 1 yıl içerisinde katlayarak piyasada yerini göstermektedir.

3.7.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.10: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama 2016-2018 Verileri

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Konsolide Kar Zarar Tablosu			
Bin Türk Lirası			
Gelir ve Gider Kalemleri	2018	2017	2016
Kar Payı Gelirleri	5.997.843	3.850.986	3.110.435
Kredilerden Alınan Kar Payı Gelirleri	5.053.908	3.328.659	2.740.109
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	92.411	50.595	25.600
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	169.072	30.204	14.552
Menkul Değerlerden Alınan Kar Payı Gelirleri	416.738	280.500	197.440
Finansal Kiralama Gelirleri	229.320	0	0
Diğer Kar Payı Gelirleri	36.394	140.419	110.258

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Ülkemizin ve Dünyanın köklü katılım bankalarından olan Kuveyt Türk 1 yılda finansal kiralama gelirini 2 katından fazlaya yükselmiş böylelikle potansiyel müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayarak ülkenin ekonomisinde önemli bir yer almıştır.

3.7.4. Vakıf Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.11: Vakıf Katılım Bankası 2016-2018 Finansal Kiralama Verileri

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. Konsolide Kar Zarar Tablosu			
Bin Türk Lirası			
Gelir ve Gider Kalemleri	2018	2017	2016
Kar Payı Gelirleri	1.718.762	699.371	140.987
Kredilerden Alınan Kar Payı Gelirleri	1.493.510	622.669	110.813
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	23.290	9.287	819
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	6.789	2.571	6.556
Menkul Değerlerden Alınan Kar Payı Gelirleri	177.448	58.991	21.280
Finansal Kiralama Gelirleri	9.788	0	0
Diğer Kar Payı Gelirleri	7.937	5.695	1.509

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Vakıf Katılım da ülkemizin katılım Bankacılığı sektörüne yeni adım atmış ve bu ivmede kendini göstermeye çalışan köklü bir bankadır. Müşteri potansiyeli ve ihtiyaçları doğrultusunda bu alanda çok yüksek karlılık olmadığını ya da bu alanda tercih sıralamasında olmadığını görmekteyiz.

3.7.5. Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Kiralama Verileri

Tablo 3.12: Albaraka Türk Katılım Bankası 2016-2018 Finansal Kiralama Verileri

Albaraka Türk Katılım A.Ş. Konsolide Kar Zarar Tablosu			
	Bin Türk Lirası		
Gelir ve Gider Kalemleri	2018	2017	2016
Kar Payı Gelirleri	3.019.738	2.658.587	2.218.804
Kredilerden Alınan Kar Payı Gelirleri	2.651.251	2.360.098	1.965.135
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	58.557	32.547	18.811
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	1.940	1.362	810
Menkul Değerlerden Alınan Kar Payı Gelirleri	235.414	134.491	94.487
Finansal Kiralama Gelirleri	70.404	62.612	65.176
Diğer Kar Payı Gelirleri	2.172	65.749	73.181

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

3.8. Şirketler İçin Ek Bir Finansman Kaynağı Olan Finansal Kiralama

İşletmeler, yatırımlarını sermayeleri vasıtasıyla veya farklı finansal enstrümanlar aracılığıyla finanse etmektedirler. Sermaye yapısı nispeten küçük olan veya yeni kurulan işletmelerin yatırım finansmanına olan ihtiyaçları tüm sektörler için piyasa mekanizmasının çalışabilirliği açısından önem arz etmektedir. Finansal kiralama ise bu noktada uzun veya orta vadeli olarak dizayn edilebilen önemli bir enstrüman olarak önemli bir rol kazanmaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli girişimlerin yatırımları ile büyük projelerin finansmanında yatırımların maliyetlerinin işletmelere etkisi finansal kiralama işlemlerinin önemli avantajlar sağlamasına yol açmaktadır (Doğan 2007:132-140). Bir başka şekilde ifade edilirse leasing; risk ve kredibilitenin tespitinin güç olduğu, yeni kuruluşlar veya KOBİ'ler için finans sağlama hedefiyle yatırıma konu varlıkların teminat niteliği taşıması işlevi ile birlikte değerlendirilen önemli bir finansman enstrümanıdır.

Son yıllarda özellikle Türkiye'de finansal kiralamaya olan rağbet gittikçe artmaktadır çünkü iç tasarrufların yatırımları karşılamadaki yetersizliği ve bunun sonucunda yatırımcıların kaynak ihtiyaçlarını klasik finansman yöntemleriyle yeterli seviyede karşılayamaması finansal kiralamanın önemini arttırmıştır. Özellikle yeni

kurulan işletmeler makine teçhizat ya da diğer duran varlıklarını almak için yeterince likiditesi olmadığı için krediye başvuracaktır fakat kredi faizlerinin yüksek olmasından dolayı alınan krediyi geri ödeme gücünü çekmek yerine finansal kiralama kullanarak işletmesinin üretimine başlayabilir. Finansal kiralama sözleşmeleri işletmelerin ödeme kapasitesi göz önüne alınarak finansal kiralama sözleşmesi yapılmakta ve ödeme taksitleri ona göre belirlenmektedir. Ülkemizde 34 yıllık bir geçmişe sahip olan ve 1985 yılından itibaren uygulanan finansal kiralama, uzun veya kısa vadeli finansman ihtiyacına sahip olan ve özellikle alternatif maliyetlerin yüksek olması ile likidite sorunu yaşayan küçük ve orta büyüklükteki firmalar için önemli bir kaynak yaratmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar incelediğinde yatırım finansmanlarının direk sermaye yoluyla değil sıklıkla finansal kiralama yöntemi ile fonlandığı gözlemlenmiştir. Finansal kiralama işlemleri, kurumların kaynak modellemelerine esneklik katması niteliğiyle, teknolojik yatırımlara destek noktası oluşturmasıyla, sabit ve yüksek maliyetlerin dağılımlarının yeniden düzenlenmesi ve değişkenlik kazanması özelliğiyle tüm ülkelerde önemli bir potansiyel yaratmakta ve önem arz etmektedir (Doğan 2007: 132-140).

Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde firma ve işletmeler, yatırımlarına finansman sağlamada güçlükler yaşamakta, sermaye artırım ve teknolojik büyüme yatırımlarında sıkıntılar ile karşılaşmaktadırlar. Kredi maliyetlerinin yüksek olması gerekli kapitalin sağlanmasında önemli aksaklık yaratmaktadır. Finansal kiralama işlemlerinin niteliği itibarıyla bir çeşit kredi olarak değerlendirilmesi açısından yatırım sahibi işletmeye önemli avantajlar kazandırmaktadır. Yaşanan hızlı teknolojik değişimler birçok kurum için yenileme mecburiyetini de beraberinde getirmektedir ve bu zorunluluğun finansmanında finansal kiralama uygulamaları önemli çözümler sağlamaktadır. Firmaların finansal yapısını zorlayan özellikle maliyeti yüksek bilgisayar veya büyük iş makineleri gibi ürünlerin finansmanında yaşanacak sıkıntılar finansal kiralama yoluna gidilerek çözümlenebilmekte bununla birlikte mevsimlik olarak faaliyet gösteren ve belirli bir dönemde geçici olarak üretim yapan işletmelere de faaliyetlerini sürdürme olanağı yaratmaktadır. Ayrıca finansal kiralama şirketlerinin yatırımlara konu ürünlere ilişkin taşıdıkları bilgi düzeyi ile ithalat ihracat yolu ile bu ürünlerin tedariki konusunda sahip oldukları tecrübe, KOBİ'lerin yatırım ürünlerine

olan ulaşım imkânlarında büyük kolaylık sağlamaktadır. Finansal kiralama yönteminin sağladığı bir diğer önemli avantaj ise Katma değer vergisi üzerinde ortaya çıkmaktadır. Birçok kiralama ürünüde KDV oranı %1 oranında uygulanmakta ve bu durum tüm yatırımcılara önemli bir maliyet avantajı sağlamaktadır (Mücahitoğlu 2016: 61).

Finansal kiralama işlemlerinde ödeme gününde değişiklik olabilir. Şöyle ki; finansal kiralama sözleşmesi hazırlanırken taraflar kendi aralarında ödeme gününü ve ödenecek tutarı kendi aralarında belirlemektedirler. Finansal kiralama sözleşmeleri çoğunlukla 2 ve 4 yıllık vadelerle düzenlenmekte olup diğer finansman yöntemlerine göre daha avantajlıdır. Finansal kiralama ile işletmeler vergi avantajı, nakliye ve montaj gibi masrafların tümünün finansmanını sağlamaktadırlar. Yatırım yapan şirketin yatırım teşvik belgesi varsa, bu belgeyi finansal kiralama sözleşmesi hazırlanırken Hazine Müsteşarlığı'na başvurarak, finansal kiralama şirketine aktarır. Böylece finansal kiralama şirketi yatırım teşvikinden faydalanarak, bir malı kiralarken teşvik belgesinin sağladığı avantajlardan yararlanarak, kiracıya ödeme planında daha düşük kira bedeli yansıtılır. Bir işletmenin ihtiyacı olan bir varlığı finansal kiralama yoluyla temin eden bir yatırımcı elindeki likiditesinin tamamını sabit kıymetlere yatırmamış olur. Bu nakit değerlerini üretim için gerekli maddeleri almak için veya daha verim alabileceği alanlara kaydırarak karlılığını arttırabilir. Finansal kiralama işleminde malın kendisi teminat olmaktadır. Finansal kiralama işleminde malın mülkiyeti kiralama şirketinde kalır. Finansal kiralama şirketi, ödeme yapılmadığı zaman malı alabilme hakkına sahip olduğu için ekstra bir teminata ihtiyaç duyulmamaktadır (Mücahitoğlu 2016: 62).

Türkiye'de finansal kiralama sektörü bankacılık sektörüne göre daha başarılı bir grafik çiziyor. Ülkemizde enflasyonun ve faiz oranlarının belirsiz, kur riskinin yüksek olduğu ve yaşanan ekonomik krizler nedeniyle bankalar açısından orta vadeli kredi vermek riskli olduğu kadar işletmeler açısından da kredi almak bir o kadar risk arz etmektedir. Ancak finansal kiralama şirketleri böyle bir ortamda bile ayakta kalarak yatırımlarını finanse edebilmektedir. Finansal kiralama işlemlerinin hacminin arttırılmasında ve KOBİ'lerin finansmanın sağlanmasında Uluslararası Finans Kurumu IFC'nin de bir takım amaçları bulunmaktadır. IFC'nin KOBİ'lere direkt olarak ulaşması

çok zor olduğundan, uzun dönemde KOBİ'lere dolaylı da olsa ulaşmak için pek çok danışmanlık ve finansman programı bulunmaktadır (Doğan 2007: 136);

- Destek sağlayan finansal kiralama şirketleri kurmak,
- Küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklenmesi amacıyla bankalara kredi vermek,
- Küçük ve orta ölçekli işletmelere finans ve yönetim danışmanlığı yapmak amacıyla sermaye şirketlerinin gelişmesini desteklemek, gibi amaçları bulunmaktadır.

Yatırımcıların, yatırım yapmak için ihtiyaç duyulan likiditeyi karşılamak için banka kredisine başvurumaktadırlar. Pek çok kurum ilk tercih olarak banka kredisine başvurmakta ancak bütün kurumlar yapılan başvurularda olumlu sonuç alamamaktadır. Çünkü yeni kurulmuş olmaları ve sermaye olarak yetersiz olmaları ve öncesinde işletme olarak kredi almadıkları için bankaların kredi değerlendirmelerinde olumsuz çıkmaktadırlar. KOBİ'lerin bilançolarının yeterince güvenilir ve anlaşılabilir olmamasından ve borçluluk düzeylerinin yüksek olmasından dolayı finansman sağlamam konusunda büyük şirketlere göre dezavantajlıdır. Yatırımcıların bankalardan alacakları kredi süreci uzun ve bankaların işletmelerden çok evrak istemesinden dolayı bunları tamamlama ve kredi çekme süreci uzun sürdüğü için kurumlar bu süreçten olumsuz etkilenmekte ve yatırımları sekteye uğramaktadır. Bunlara ek olarak kredi sürecinde bankaların istedikleri teminatların yüksek olması bu teminatların birçok işletme tarafından karşılanamaması işletmeleri bankalardan uzaklaştırmaktadır. KOBİ'lerin birçoğu bankaların istedikleri teminatları karşılaya bile piyasa riskinden ve faiz oranlarının yüksek olmasından dolayı yaptıkları yatırımlar çektikleri kredinin gerisinde kalmakta ve işletmeler ilk aşamada zarara uğramaktadırlar. Bu durum bankalar içinde geçerlidir. Bankalarda küçük işletmelere kredi sağlamak yerine ödeme gücü yüksek daha risksiz işletmelere kredi vermeyi tercih etmektedirler. Sonuç olarak bankalar riski yüksek kapasitesi küçük işletmelerle uğraşmak yerine sektör büyüklüğü olan finansmanı güçlü işletmelere kredi vermek daha kârlı olmaktadır (Mücahitoglu 2016: 63).

Çeşitli nedenlerden dolayı banka kredilerinden çok fazla yararlanmayan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin başvurdukları bir diğer yöntem finansal kiralama değildir. Finansal kiralama şirketlerine göre bankaların kredi politikaları daha katı olduğu için, finansal kiralama şirketleri bunu fırsat olarak görmekte ve yeni kurulan ve bankaların kredi vermedikleri müşterilere yönelmektedirler. Finansal kiralama şirketleri varlık finansmanı yaptığı ve varlığı teminata aldığı için ticari riski aşağıya çekerek bankaların çalışmak istemediği müşteri grupları ile daha rahat çalışabilmektedir. Konunun başından beri değinilen finansal kiralamanın KDV başta olmak üzere birçok konuda avantajlı bir finansman tekniğidir. Birçok mal grubu için %1 olan KDV oranı, faiz oranları sabit olsa bile finansal kiralama her zaman daha avantajlıdır. Finansal kiralama yöntemi ve banka kredisi yöntemi mukayese edildiğinde ortaya çıkan bir diğer avantaj faiz oranlarının değişken değil sabit olması ve riskin ölçülenmesinin daha kolay olmasıdır. İşletmeler uzun vadeli finansman metodunu tercih etmeleri durumunda, kredi geri çağırma riski veya faiz oranlarının değişimi ile katlanılacak ek maliyetler gibi etkenler finansal kiralamayı banka kredileri karşısında daha avantajlı hale getirmektedir. Finansal kiralama sözleşmeleri, kiralamaya ilişkin sözleşmenin imzalanmasından ürününün teslim edilmesine kadar olan tüm süreci içeren bir bütünlük arz eder. Finansal kiralama işleminin bir çeşit “anahtar teslim” işlemi olduğu söylenebilir.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılım bankacılığı özellikle birikimlerini faizsiz alanda değerlendirmek isteyen yatırımcıların fonlarının ekonomiye kazandırılması bakımından çok büyük öneme sahiptir. Ülkemizde 1985 yılında faaliyete başlayan katılım bankaları 34 yıllık bir geçmişe sahiptir. 2001'de yaşanan krizde en az etkilenen bankacılık sektörü olması bakımından da dikkatleri üstüne çekmiştir ve daha fazla güven kazanarak müşteri potansiyeli arttırmıştır. Ayrıca ülkemizde ekonomik istihdam yaratan katılım bankacılığı, birçok kişiye iş olanağı sağlamıştır. Yukarıda incelenen verilerden de yola çıkarak her geçen gün artan şube sayısı ile daha çok kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Hem ülke genelinde hem de dünya da ki ekonomik realiteler çerçevesinde çeşitli ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de ihtiyaçtan doğan katılım bankacılığı alanındaki gelişmeler, ülke ekonomisine ve tasarruf sahiplerine fayda sağlamakta, toplanan fonlar reel ekonominin finansmanında kullanılmaktadır. Katılım bankacılığı dünya da her geçen gün daha da ilgi görmektedir. Türkiye'de bankacılık sektöründe büyüme ve derinleşmenin yanı sıra finansal krizler karşısındaki dayanıklılığı ve esnekliği daha net görüldükçe dünya da olduğu gibi ülkemizde de bankacılık sektöründe önemi ve payı artmış olacaktır. Katılım bankacılığı anlatılanlar çerçevesinde değerlendirildiğinde katılım bankacılığı ülkemiz ekonomisi için önemli bir potansiyele sahiptir.

Katılım bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden olan finansal kiralama yatırımların finansmanı için önemlidir. Büyük ölçekli işletmeler yatırımların finansmanında küçük orta işletmelere göre daha az sorun yaşamaktadır. Küçük ve orta işletmeler öz kaynak yetersizliğinden dolayı finansman sorunlarıyla karşılaştıkları için finansal kiralama yöntemi bu işletmelere kolaylıklar sağlayacaktır.

Finansal kiralama, kullanım ve mülkiyet haklarının ayrılması üzerine kurulu bir finansman yöntemidir. Finansal kiralama, finansal kiralama şirketleri, kalkınma ve yatırım bankaları dışında, konvansiyonel bankalardan farklı olarak katılım bankaları kendi bünyelerinde sunabildikleri önemli bir hizmettir. Finansal kiralama finansman kolaylığı sağlamakta, öz kaynakların azalmasını önlemekte, ortada bir kredi olmadığı için şirket bilançosunun pasifinde yer almamakta, dolayısıyla şirketin borç-öz kaynak oranı etkilenmemekte, bunlara ek olarak kira ödemeleri önceden belirlenen takvime göre yapılacağından bütçeleme ve nakit akışı programlarının yapılması kolaylaşmaktadır. Kısaca finansal kiralama, yatırım finansmanının önemli bir parçasıdır.

Ülkemizde 1985 yılından bugüne kadar katılım bankaları faaliyetleri itibariyle finansal kiralama yöntemiyle fon kullandırmaya çok yakın kurumlar oldukları için, ayrı bir finansal kiralama şirketi kurmalarına gerek kalmadan leasing işlemleri yapmalarına izin verilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının tamamı finansal kiralama işlemini finansman yöntemi olarak müşterilerine sunmaktadır. Finansal kiralama verilerinden yola çıkarak 2018 yılı içinde katılım bankacılığindeki finansal kiralama alacakları bakiyesi yaklaşık 4,2 milyar TL’ye ulaşarak 2017 yılsonuna kıyasla yüzde 5 artış göstermiştir. Çalışmadan yola çıkarak, ülkemizde finansal kiralamanın artış yönünde bir trende sahip olduğunu söylemek mümkündür. Artışın sebepleri arasında finansal kiralamada sağlanan vergi avantajları ve istisnaları, orta ve uzun vadeli finansman imkanları, sat geri kiralama yöntemleri gösterilebilir. Katılım bankacılığında finansal kiralamanın mal grupları bakımından dağılımında, en yüksek oranlar sırasıyla iş ve inşaat makineleri, gayrimenkul ve diğer makine ve ekipmanları gelmektedir. Sonuç olarak katılım bankaları, finansal ve mali açıdan güçlük yaşayan kurumların, taşınır ve taşınmaz ürün satın alırken, finansal kiralama avantajlarını göz önünde bulundurmaları finansman maliyetinin azalmasını sağlamaktadır.

Çalışma da Türkiye’de katılım bankacılığının finansal kiralama sektöründeki yerini, finansal kiralamanın avantajlarını, finansal kiralamanın yapılacak yatırımlar için sağlayacağı fayda üzerinde durulmuştur. Finansal kiralamanın katılım bankacılığı sektöründeki gelişimleri incelenmiştir. Yapılan araştırma çerçevesinde Türkiye

ekonomisi için katılım bankacılığı büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla katılım bankacılığı bünyesinde yapılan finansal kiralama ülkemizde yapılacak yatırımlar için finansman kaynağı sağlamaktadır. Finansal kiralamanın diğer borçlanma araçlarına göre birçok avantajı bulunmaktadır. Ülkemizde enflasyon ve faiz oranlarının yüksek olmasından dolayı kredi çekerek yatırım yapmak, yeni kurulan bir işletme için risk arz etmektedir. Onun yerine işletmenin ihtiyacı olan makine teçhizat vb. birçok ihtiyacını finansal kiralama yoluyla karşıladığı takdirde hem daha maliyetli hem de minimum seviye de riskle yatırım yapmış olacaktır. Bu yüzden Türkiye gibi kaynakların kıt olduğu, tasarrufların yatırımları karşılayamadığı ve tasarruf yetersizliği olan gelişmekte ve istihdama ihtiyacı olan ülke için finansal kiralama işlemleri yatırımcılar açısından önemlidir. İşletmeler yurtiçi ve yurtdışı finans piyasalarından borçlanmak yerine gittikçe yaygınlaşan finansal kiralama yöntemini tercih etmektedirler. Finansal kiralama diğer ülkelere göre Türkiye’de daha geç kullanılmaya başlanmış ancak finansal kiralama 1985 yılından bu yana büyük gelişme göstermiş ve günümüzde birçok işletme tarafından kullanılabilir hale gelmiştir. Finansal kiralama alanında yapılan kanuni değişiklikler ve yenilikler finansal kiralamaya olan güveni daha da arttırmıştır. 2012 yılı Aralık ayında yürürlüğe giren ve finansal kiralama sektörünün ve yatırımcı işletmelerin beklentilerinin çoğunu karşılayan “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu”, sektörün önünü açmıştır ve yatırımcılar finansal kiralama yöntemini daha fazla tercih etmeye başlamıştır. Nitekim finansal kiralamanın hukuki yapısı hakkında daha fazla düzenleme ve geliştirme yapılabilir.

Türkiye’de yaşanan krizlerden sonra, krizlerden çok daha az etkilenen faizsiz borçlanma araçları öne çıkmış ve bu enstrümanların yalnızca İslami hassasiyeti olan yatırımcılar değil, klasik sermaye sahibi yatırımcıların da tercih ettiği yatırım araçları olarak öne çıktığı görülmektedir. Öne çıkan bu yatırım araçları arasında finansal kiralama yöntemi, yatırımları için yabancı kaynaklara ihtiyaç duyan işletmeler için uzun vadeli, uygun maliyetli, vergi istisnaları vb. avantajları nedeniyle ülkemizde tercih edilmiştir.

Sonuç olarak, katılım bankalarının finansal kiralama yoluyla işletmelere diğer finansman yöntemlerine göre daha avantajlı kaynak sağlayabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılım bankacılığında finansal kiralamaya ilişkin yapılan çalışmaların az olmasından dolayı, bu alanda daha fazla akademik çalışma yapılarak önemi vurgulanmalıdır. Ülkemizde enflasyon ve faiz oranlarının değişkenliği çerçevesinde hatırlanması gereken bir diğer husus ise, finansal kiralamanın bilinirliğinin artırılmasında, katılım bankaları ve ilgili birlikler tarafından nitelikli bilgilendirme çalışmalarının yaygınlaştırılması, orta ve uzun vadede bu yöntemin kullanım istatistiklerini olumlu yönde arttıracaktır. Katılım bankalarının, bankacılık sektöründeki işlem hacmi ve pazar payının artırılması, finansal kiralama verilerinin de büyümesini sağlayacaktır. Ülkemizin ekonomik gelişimi ve istihdamı için katılım bankacılığında finansal kiralamanın önemini vurgulayan çalışmaların artırılması yönünde, bu çalışma örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

Abdul-rahman, Yahia (2015). İslamda Bankacılık ve Finansman (Çev. S. Tuğ ve M. A. 235–245

Ahmad, Khurshid (1979). Economic Development in an Islamic Framework. Leicester:

Ahmad, Khurshid (1994). Islamic Approach to Development: Some Policy Implications. Islamabad: Institute of Policy Studies.

Ahmad, Khurshid (2003). “The Challenge of Global Capitalism,” in J. H. Dunning (ed.), Making Globalization Good: The Moral Challenges of Global Capitalism. Oxford: Oxford University Press.

Ahmed El- Asker(1990). Egypt: En Evaluation of Major Islamic Banks,(İslamic Financial Markets, 1990, s.59- 60)’dan aktaran Mikail Altan, Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık, Ankara, 2003, s,311

Ahmed, Habib. (2002). “Financing Microenterprises: An Analytical Study of Islamic Microfinance Institutions.” Islamic Economic Studies 9 (2): 27-64.

Akgeyik, Tekin ve A. Yavuz (2008). Türk bankacılık sektöründe yabancılaşma: risk mi fırsat mı? İTO (İstanbul Ticaret Odası) Yayınları, Sektörel Yayınlar.

Akgüç, Öztin (1998), Finansal Yönetim, Avcıol Yayınları, İstanbul

Akın, Cihangir (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 440s.

- Akkuş, Hilmi T. (2017) Türk Bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal İstikrarının Stres Testi Yöntemi ile Analizi, Doktora tezi
- Aktepe, İ. Emin (2012). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Ali, Engku R. A. ve Hassan Scott P. Odierno. (2008). Essential Guide to Takaful Islamic Insurance. Kuala Lumpur: CERT Publications Sdn. Bhd.
- Altaş, Gökben. (2008). İslami Finans sistemi. Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi, 69, 21. Aristoteles, (Çev.: Mete Tuncay) (2002). Politika. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Altop, Atilla (1990). Finansal Kiralama Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Arif, Mehmet. (1989). "Towards Establishing the Microfoundations of Islamic Economics: The Basis of the Basics," in A. Ghazali and S. Omar (eds.), Readings in the Concept and Methodology of Islamic Economics. Selangor Darul Ehsan: Pelanduk Publications.
- Ayengin, Tevhit. (2005). Çalışmanın Dini Temelleri: Kalvinizm ve İslam Örneği. İslami Araştırmalar Dergisi, 18, 4, 464.
- Baigent, Michael ve Richard Leigh. (2000). The Inquisition. New York: Penguin Adult
- Barkan, Ömer L. (1953). "H.933-934 Tarihli Bütçe Defteri ve Ekleri." İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası c.15 (1-4)
- Bayındır, Abdülaziz. (2007). Ticaret ve Faiz, Süleymaniye. İstanbul: Vakfı Yayınları. Bennett,
- Bhatty, Ajmal. (2010). "Protecting the Forgotten through Microtakaful." Microinsurance Centre.

- Brainard, Lael. (2008). "What is the Role of Insurance in Economic Development." Zurich Government and Industry Affairs, Zürich, İsviçre.
- Bulut, H. İbrahim ve Er, Bünyamin. (2009). Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul.
- Bulut, H. İbrahim. ve Er, Bünyamin. (2012). Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi. No: 3. İstanbul: TKBB Yayınları
- Buyurgan Sibel, (1994). "Finansal Kiralamaya İlişkin Muhasebe Sorunları", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul
- Canbaz, Mustafa. (2014). Bankacılık: Giriş ve İlkeleri. Kaya, F. (Editör). İstanbul: Beta Yayıncılık, ss.149-252
- Cansızlar, Doan (1985), "Leasing, KDV, Devlet hale Kanunu", Mali Sorunlara Çözüm Dergisi, Sayı:5
- Cash Waqf as Alternative to NBFIs Bank. (2004)." Paper presented at International Seminar on Nonbank Financial Institutions: Islamic Alternatives, jointly organized by Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, and Islamic Banking and Finance Institute, Malezya, Kuala Lumpur, March 1-3.
- Ceylan, Ali (2002). (1998) Finansal Teknikler, Bursa, 2002; İşletmelerde Finansal Yönetim, Bursa.
- Chapra, M. Umer 2000. The Future of Economics: An Islamic Perspective.

- Choudhury, M. Alam and Malik, U. Abdul (1992). *The Foundations of Islamic Political Economy*. London: Macmillan.
- Cull, Robert, Aslı Demirgüç ve Jonathan Morduch (2007). “Financial Performance and Outreach: A Global Analysis of Leading Microbanks.” *Economic Journal* 117: F107-33.
- Çakan, Cemal (2006). “Finansal Kiralama(Leasing) ve Türkiye Uygulaması”(İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- Çeker, Orhan. (2011) *Kredi Kaynaklarıyla İlgili Mülahazalarım*. Ensar Neşriyat (Ed.), *İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri*, (s.259). İstanbul.
- Çizakça, Murat ve Derya *Journal of International Development* 8: 256-69.
- Doğan, Arzu (2007). “Türkiye’de Finansal Kiralama Uygulamaları ve Finansal Kiralamanın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansman Sorunlarının Çözümündeki Rolü”(İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s-s. 132-140.
- Dilşad Foto Ö. (2018) *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2) *Islamic Foundation*. Tuğ). İstanbul, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi.
- Döndüren, Hamdi. (2011). *Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri*. Ensar Neşriyat *İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri*, (s. 247). İstanbul.
- Döndüren, Hamdi (2005). *Delileriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları

- Durmuş, Abdullah. (2011). İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finansman Yöntemleri. Ensar Neşriyat (Ed.), İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, (s. 97-99). İstanbul.
- El-Gari, Mohamed A. (2004). "The Qard Hassan Bank." Paper presented at the International Seminar on Nonbank Financial Institutions: Islamic Alternatives, jointly organized by Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, and Islamic Banking and Finance Institute, Malezya, Kuala Lumpur, 1-3 Mart.
- Erdoğan, Hasan Fehmi (2014). Finansal Kiralama Sözleşmesi ve Hava Aracı ve Parçalarının Finansal Kiralama Yöntemi ile Temini, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuku Anabilim dalı, Doktora Tezi.
- Eren, Fikret (2012). Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18.Bası, Ankara 2015, Yetkin Yayınları, s. 68; KILIÇOĞLU, Ahmet M.; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16 Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, s. 105 vd.;TOPUZ, s. 126.
- Ergül, Nuray ve Dumanoğlu, Sezai (2003). Finansal Kiralama, Der Yayınları, I. Baskı, İstanbul
- Erol, Ahmet (2000). Finansal Kiralamaya İlişkin Yasal Düzenlemeler, Finansal Kurumların Denetim ve Vergilemesinde Özellikli Durumlar, Ankara, s. 412.
- Erol, Ahmet ve Yıldırım A. Ercan, TOROSLU, M. Vefa (2011). Tüm Yönleriyle Finansal Kiralama [Leasing], 2. Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık.
- Erol, Cengiz (1992). "Faizsiz Kredi Modeli Venture Capital Finansman Modeli", Bankacılar Dergisi, Ankara.
- Erol, Ahmet (1999). Finansal Kiralama (Leasing), Türmob Yayınları, Sirküler Rapor Serisi, Seri:20, Ankara

Ernst, Young. (2012). The World Islamic Banking Competitiveness Report 2012-13: Going Beyond DNA of Successful Transformation (December). (Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu 201-13: Başarılı Dönüşümün DNA'sının Ötesine Gitmek, Aralık. Bahreyn: Ernst&Young

Ertuğrul Şenay, "Finansal Kiralama", Tarihsel ve Güncel Ekonomide Diyalog Dergisi, Aralık 86- Ocak 87, Sayı: 28-29, s.52.

Eskici, Mustafa, M. (2007). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Eyüpgiller, Servet (2008). Banka ve Mali Kuruluşlar, Yargı Basımevi, Ankara, 1988.

Finance for All? Policies in Expanding Access." World Bank Policy Research Report, World Bank, Washington, DC.

Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X,s.1,2 y.2006

Gökgöz, Ahmet. (2013). Finansal Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 35

Gözübenli, Beşir. (2011). Faizsiz Finansman Teknikleri Hakkında Bazı Mülahazalar. Ensar Neşriyat (Ed.), İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, (s. 191). İstanbul.

Greuning, H. V. ve Iqbal, Zamir. (2008). Risk Analysis for Islamic Banks. Washington DC: The World Bank.,

Hermes, Niels, Robert Lensink ve Aljar Meesters. (2011). "Qutreach and Efficiency of Microfinance Institutions." World Development 39 (6): 938-48.

- Holzmann, Robert ve Teen Jorgensen. (2000). "Social Risk Management: A New Conceptual Framework for Social Protection and Beyond." Social Protection Discussion Paper Series 006, World Bank, Washington, DC.
- Hulme, David ve Paul Mosley. (1996). Finance against Poverty. Vo. 1. Londra: Routledge, Finance against Poverty. Vol. 2. Londra: Routledge.
- IRTI and IFA (2000). (Islamic Research and Training Institute and Islamic Fiqh Academy). Resolutions and Recommendations of the Council of the Islamic of the Islamic Fiqh Academy. Cidde, Suudi Arabistan: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
- Islamic Banking and Takaful Department (2015). *Resolutions of Shariah Advisory Council of Bank Negara, Malaysia*
- Kahf, Monzer (1989). "Islamic Economics and Its Methodology," in A. Ghazali and S. Omar, Readings in the Concept and Methodology of Islamic Economics. Selangor Darul Ehsan: Pelanduk Publications.
- Kahf, Monzer (2004). "Shari'ah and Historical Aspects of Zakah and Awqaf." Background paper prepared for Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
- Kahf, Monzer (2010). Islamic Finance: Business as Usual. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*. Vol. 6.1, pp 11-36
- Karim, Nimrah, Michael Tarazi ve Xavier Reille (2008). "Islamic Microfinance: An Emerging Market Niche." CGAP Focus Note 49, Consultative Group Against Poverty, Washington, DC.
- Karlık, S. R. (2014). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Beta Yayıncılık

Kılıç, Zülfikar (1991), “Türkiye’de Yeni Bir Finansman Yöntemi: Leasing”, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Sayı:10, Ankara

Kırmızıtaş, Türkan (2016). 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu’na Göre Finansal Kiralama Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi.

Koç, Mehmet (1999), Bütün Yönleriyle Finansal Kiralama, Alfa Yayınları, İstanbul

Konday, Münire (2006). Özel Finans Kurumlarının Türkiye’deki Gelişimi Ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Projesi, s,28

Köteli, Mustafa Argun (1991). Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri, İstanbul

Kulaç, Dilşad (2008). Türkiye’de Dış Ticarete Uygulanan Finansman Teknikleri ve Tarıma Dayalı Sanayiler Açısından Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s.38.

Kuntalp, Erden (1988). Finansal Kiralama Kanunu’na Göre Finansal Kiralama Tanımı ve Hükümleri, TBB, Ankara

Leora, Klapper (2006). The Role of Factoring for Financial Small and Medium Enterprises, Journal of Banking & Finance, 30 (11), s. 3111-3112.

Lumpur, Kuala (1998). Awqaf in History and Implications for Modern Islamic Economics.” Paper presented at International Seminar on Awqaf and Economic Development.

Lynn. (1998). “Combining Social and Financial Intermediation to Reach the Poor: The Necessity and the Dangers.” Strategic Issues in Microfinance, editör: Mwangi S. Kimenyi, Robert C. Wieland ve J. D. Von Pischke. Hants, U.K.: Ahsgate Publishing Ltd.

- Matin, Imran, David Hulme ve Stuart Rutherford. (2002). "Finance for the Poor: From Microcredit to Microfinancial Services." *Journal of Law and Economics* 31: 351-78.
- McCord, Michael J. Oliver Zenklusen ve Roland Steinmann (2011). "Not So Fast! Toward Realistic Growth Expectations in Microinsurance." Key Issues Discussion Paper, Series 1: Micro Insurance Centre.
- Micro-insurance: (2006). "The Next Revolution?" In *Understanding Poverty*, editör: Abhijit Banerjee, Roland Benabou ve Dilip Mookherjee, New York: Oxford University Press, 337-56.
- Mirakhor, Abbas ve Idris Samawi Hamid (2009). *Islam and Development: The Institutional Framework*. New York: Global Scholarly Publications.
- Montgomery, Richard (1996) "Disciplining or Protecting the Poor? Avoiding the Social Cost of Peer Pressure in Micro-credit Schemes." *Journal of International Development* 8:289-305.
- Morduch, Jonathan. (1994). "Poverty and Vulnerability." *American Economics Association Papers and Proceedings* 84 (2): 221-25.
- Mosley, Paul. (2003). "Micro-insurance: Scope, Design and Assessment of Wider Impacts." *IDS Bulletin* 34 (4): 143-55.
- Mücahitöğlü, Nurullah (2015) *Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması Ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s,52-66
- Naqvi, Syed N. H. (1994). *Islam, Economics and Society*. London: Kegan Paul International.
- Nomani, F. and Rehnema, A. (1994). *Islamic Economic Systems*. London: Zed Books

- Okka, Osman (2006). İşletme Finansmanı (Meslek Yüksek Okulları Müfredatına Uygundur), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 156.
- Orman, Sabri (1992). Para, Faiz, Banka, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, s,17
- Özbay, Faruk. (2014). Katılım Bankacılığı ve Türkiye’ deki Uygulamaları, Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Gediz Üniversitesi. İzmir.
- Özdemir, Eyvaz (1990), Finansal Açıdan Kiralama, (Yayımlanmamış Master Tezi), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Özsunay, Ergun (1985), “Leasing İşlemlerinin Hukuksal Yapıları ve Güncel Sorunları”, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Sayı:8, Ankara
- Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, Avcıol Basım-Yayım, İstanbul,1998, s:552-554.
- Özulucan, Abitter. ve Özdemir, Fevzi. S. (2010). Katılım Bankacılığı: Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Pakdemirli, Ekrem (2005). Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama, İstanbul, s,41.
- Parlakkaya, Raif ve Çürük, S. Akten. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. Ege Akademik Bakış Dergisi. Cilt: 11, Sayı: 3, 397-405.
- Polat, Ali. (2012). Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar – Fırsatlar; Türkiye İçin Projeksiyonlar. TKBB Yayınları (Ed.), Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı, (s. 84- 95). İstanbul.

- Role of Zakah and Awqaf (2004). Poverty Alleviation.” Occasional Paper 8, Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank, Cidde, Suudi Arabistan.
- Roth, Jim, Michael J. McCord ve Dominic Liber (2007). The Landscape of Microinsurance in the World’s 100 Poorest Countries. Appleton, WI: The Microinsurance Centre.
- Schreiner, Mark (2002). “Aspects of Outreach: A Framework for Discussion of the Social Benefits of Microfinance.” Journal of International Development 14: 591-603.
- Siddiqi, M. Nejatullah (1981). Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature. Leicester: Islamic Foundation.
- Siddiqi, M. Nejatullah (2004). What Went Wrong? Keynote Address at the Roundtable on Islamic Economics: Current State of Knowledge and Development of Discipline, held at Jeddah, Saudi Arabia on 26-27 May under joint auspices of the Islamic Research and Training Institute, Jeddah; and the Arab Planning Institute, Kuwait. Available at.
- Sümer, Gökhan ve Onan, Fatih (2015) Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci Ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- SwissRe. (2010). Microinsurance-Risk Protection for 4 Billion People. Zürih: Swiss Reinsurance Company Ltd.
- Şahin, Hatice. (2012). Türkiye Ekonomisi. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şahin, Hatice (1993). Leasing ile İlgili Muhasebe ve Finansal Raporlama Sorunları, İstanbul.

- Tabakoğlu, Ahmet. (2011). Para ve Finansman. Ensar Neşriyat (ed.), İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, (s. 142-164). İstanbul. Torun, İ. (2002). Kapitalizmin Zorunlu Şartı "Protestan Ahlak". C.Ü. İİBF Dergisi, 3, 2, 91.
- Tabakoğlu, Ahmet. (2006). İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu, İstanbul, s,149
- Tariq, Ali Arsalan (2004). Managing Financial Risks Of Sukuk Structures
- Thomas, Abdulkader and Thofeek, M.Ikram (2005). Equity Finance Vehicles: Mudaraba and Musharaka. *Structuring Islamic Finance Transactions*. London: Euromoney Books
- Toroslu, Vefa (2000). Leasing İşlemleri ve Muhasebesi, Beta Yayınları, I. Basım, İstanbul.
- Tosun, Mustafa. (2000). Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’lerin Türk Banka Sistemi İçindeki Yeri. B.Cemal Rodoplu, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları, İstanbul.
- Tunç, Hüseyin. (2016). Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tunç, Hüseyin (2010). Katılım Bankacılığı–Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Türker, Çevik (2003). “Finansal Kiralama-Leasing”, (Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ankara, 2003
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, (2014). Katılım Bankaları 2014. http://www.tkbb.org.tr/documents/KATILIM_2014_TR_final.pdf adresinden 31 Ekim 2015’de alınmıştır.

- Türko, Metin (1999), Finansal Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul
- Topuz, Murat (2013). 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu Çerçevesinde Finansal Kiralama Sözleşmesi, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Ustaoglu, Didar (2014). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Manisa.
- Usulcan, Emre (2013). Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tarihinde Etkili Olan Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Uyan, Ufuk (2011). Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları. İKDER Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu 4. Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Uygulamaları Tebliğler Kitabı, (s. 81-83). İstanbul
- Uyanık, Senan (1990), Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü, TOBB Yayınları, Ankara
- Waqf-based Microfinance (2011). Realizing the Social Role of Islamic Finance.” Essential Readings in Contemporary Waqf Issues, editör: Monzer Kahf ve Siti Mashitoh Mahamood. Kuala Lumpur: Cert Publications Sdn. Bhd.
- Weidmaier-Pfister, Maritna ve Brigitte Klien (2010). “Microinsurance Innovations in Rural Finance.” Innovations in rural and Agricultural Finance, Focus 18, Brief 12, International Food Policy Research Institute and the World Bank, Washington DC.
- Weiss, John ve Heather Montgomery (2005). “Great Expectations: Microfinance and Poverty Reduction in Asia and Latin America.” Oxford Development Studies 33 (3-4): 412.

World Bank. (2001). World Development Report: Attacking Povert. New York: Oxford University Press.

Yanpar, Atilla (2014). *İslami Finans İlke Araç ve Kurumları*. İstanbul: Scala Yayıncılık

Yıldırım, Suat, Albez, Abdulkadir ve Küçük, Orhan. (2010). Kobi’lerde Finansal Kiralamadan (Leasing) Yararlanma Düzeyi: Bir Uygulama.

Yılmaz, Oğuzhan N. (2010). Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı. TKBB, İstanbul. Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır? İstanbul: TKBB Yayınları.

Yozgat, Fazıl (2010). *Faizsiz Ekonomi*. Ankara: Araştırma Yayınları

Zaim, Sabahaddin. (1976) (1994). “Ekonomik Hayatta Müslüman İnsanın Tutum ve Davranışları.”

İnternet Kaynakça

<https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/95/TFKB%20konsolide%2030.06.2018.pdf>

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Documents/konsolide-olmayan/2017/Ziraat-Katilim-Solo-Denetim-Raporu.pdf>

<http://finans.mynet.com/borsa/haberdetay/20181126201544/>

<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Documents/bagimsiz-denetim-raporu-2017-3-Konsolide.pdf>

<http://www.iktisatleasing.com.tr,2003>”.

https://www.fkb.org.tr/Sites/1/upload/files/KANUNKITAPCIGI_new-96-1669.pdf

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6361.pdf>

http://www.microinsurancecentre.org/resources/documents/doc_details/767-protecting-the-forgotten-through-microtakaful.html.

http://www.roedl.net/tr/tr/yayinlar/yazilar/finansal_kiralamanin_vergi_kanunlari_karsisindaki_durumu.html

<https://katilimdunyasi.com/2015/01/23/katilim-bankalarinda-finansman-saglamayontemleri-2/>

<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/ticari/Pages/Finansal-Kiralama.aspx>